

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI**

KAYSERİ ESNAFININ KENT KİMLİĞİ OLUŞUMUNA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Fatma Jale Gül ÇORUK**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ali YAKICI**

Ankara- 2009

Fatma Jale Gül GÖNCÜLER tarafından hazırlanan “KAYSERİ ESNAFININ KENT KİMLİĞİ OLUŞUMUNA ETKİSİ” başlıklı çalışma, .../.../2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Halkbilimi Anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

..... Başkan

İmza

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Kent, kentleşme, kentlilik, kentsel kimlik ya da kent kimliği. Bu gibi kavramlar insanı yaşadığı mekân üzerinde düşünmeye itmekte ve yaşadığı çevreye daha farklı açılardan bakabilmeyi sağlamaktadır.

Evrendeki canlı veya cansız her nesnenin bir adı olduğu ve bu adın onu diğerlerinden ayırmak için konulmuş olduğu gerçeğinden yola çıkarak, araştırma evrenime konu edindiğim kentin diğerlerinden belirgin farklarının neler olduğunu ortaya koymak ve bu farklar doğrultusunda konu olan kente bir kimlik çıkarabilmek çalışmamın amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda belli kentlerin belli imgeleri çağrıştırmaları ve kentlerin de birer kimliğe sahip oldukları kanaatinin ortaya konması ve bu iddia süresinde akla kalıplaşmış olarak ticaret, esnafılık, para vb. mefhumlarla gelen Kayseri kentimizin bu çağrışımlarından yola çıkılarak kimliğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. “**Okumam yazmam yok ama Kayseriliyim**” sözüyle zekâ ve yeteneğini dile getiren Kayserililer elbette ki sadece ticaret, esnafılık vb. konularla anılmamalı, farklı açılardan da ele alınmalıdır. Ancak tezimize oluşturduğumuz araştırma evreninin sınırlı olması bakımından yapılması gerektiğini düşündüğümüz farklı açılardan yaklaşımları diğer çalışmalarımıza saklamaktayız.

Tezin çatısı giriş ve sonuç dışında dört ana bölüme dayandırılmış olup, birinci bölüm kent, kimlik, kent kimliği kavramları üzerine kurulmuştur. İkinci bölümde, Kayseri’nin bütün özellikleriyle tanıtılmasına yer verilmiştir. Üçüncü bölüm, Kayseri kent kimliği oluşumunda iktisadi yapısının yerine açıklık getirilmesi amaçlanmış ve esnafılık denilince akla gelen ilk kavram Ahilik’e ve dolayısıyla lonca teşkilatlanmasına ayrılmış olup bölümün son kısmında Kayseri esnafının genel özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır ve son olarak dördüncü bölümde genel olarak esnafılık çevresinde oluşmuş edebi yaratılara yer verilmekle birlikte özelde Kayseri için yaratılmış metinlere yer verilerek konunun edebi ve halkbilimsel yönü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, kent, kimlik ve Kayseri bağlamında yeni açılımlar edinmemi sağlamanın yanı sıra hayatta hayal etmenin ne kadar önemli olduğunu kendime bir kez daha kanıtlamama vesile oldu çünkü daha 2001 yılında bugünümü düşünüp hayalini kurmuştum ve bunu bugün –eksiğiyle, fazlasıyla- tamamlamış olmaktan son derece mutluyum.

Bugün bu hayali gerçekleştirebilmişsem öncelikle Halkbilimi gibi bin bir rengi bünyesinde barındıran bir alanda çalışma fırsatı tanıyan Değerli Hocam **Prof. Dr. M. Öcal Oğuz**'a, Tez Danışmanım Değerli Hocam **Doç. Dr. Ali Yakıcı**'ya, değerli fikirlerini benden esirgemeyen **Prof. Dr. Metin Ekici**'ye; vakitlerini ayırıp esnafılık, ticaret ve Kayseri hakkında değerli fikir ve tecrübelerini benimle paylaşan, Erciyes Üniversitesi Eski Rektörü Sayın **Prof. Dr. Metin Şahin**'e, Sayın **Halit Erkiletlioğlu**'na Sayın **İlyas Beğendik**'e, Sayın **Arif Mavuş**'a, Sayın **Ömer Büyükbaş** ve **Mustafa Büyükbaş**'a, Sayın **Erdoğan Arpacıoğlu**'na, Sayın **Mustafa Şerbetçioğlu**'na, Sayın **Şaban Şenkürtüncü**'ye ve **Ailem**'e teşekkürü bir borç bilirim.

F. Jale Gül Göncüler Çoruk

Ankara/ 2009

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM I- KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme.....	3
1.1.1. Kent Tanımı.....	3
1.1.2. Kentleşme Tanımı.....	7
1.1.3. Kentleşmenin Özellikleri.....	10
1.2. Kent Kimliği.....	11
1.2.1. Kimlik Tanımı.....	11
1.2.2. Kent Kimliği Tanımı.....	13
2. BÖLÜM II- BİR BÜTÜN OLARAK KAYSERİ	
2.1. Kayseri'nin Tarihçesi	15
2.2. Kayseri'nin Coğrafi Yapısı.....	20
2.3. Kayseri'nin Sosyo-kültürel ve Demografik Yapısı.....	20
3. BÖLÜM III- KAYSERİ KENT KİMLİĞİ OLUŞUMUNA AHİLİK'İN ETKİSİ ve KAYSERİ ESNAFI	
3.1. Kayseri'nin İktisadi Yapısı.....	27
3.2. Ahilik ve Lonca Teşkilatı.....	50
3.3. Kayseri Esnafının Genel Özellikleri.....	55
4. BÖLÜM IV- ESNAFLIK GELENEĞİ ETRAFINDA OLUŞAN HALKBİLİMİ UNSURLARI	
4.1. Ritüeller.....	57
4.2. Halk Bilgisi Ürünleri.....	58
4.2.1. Mensur Ürünler.....	58
4.2.1.1. Fıkralar.....	58
4.2.1.2. Serbest Metinler.....	74
4.2.2. Manzum Ürünler.....	80

4.2.2.1.Halk şiiri.....	80
4.2.2.2.Türküler.....	84
4.3.3. Serbest Ürünler.....	98
4.3.3.1. Deyimler ve Atasözleri.....	98
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA.....	108
ÖZET.....	113
ABSTRACT.....	113
EKLER.....	114

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
Ans.	: Ansiklopedi
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
K.Ş.	: Kaynak şahıs
K.Ş.-1	: Prof. Dr. Metin Şahin
K.Ş.-2	: İlyas Beğendik
K.Ş.-3	: Şaban Şenkürtüncü
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
t.y.	: Tarih yok

GİRİŞ

Küreselleşmeye bağılı olarak sınırsızlaştırılan dünya, küreselleşmenin yanı sıra aynı zamanda hızlı bir kentleşme sürecinin de içerisinde. Oluşmakta olan kentler, Ortaçağda temelleri atılan ve insanlara sahip olduklarından daha fazla imkânlar sunarak onları bir bakıma özgürleştiren kent yapısından çok uzakta olup adeta insanların sahip oldukları imkânlarını da ellerinden almaya çalışarak kendi içinde yaşayanları yutacak hissi uyandıran milenyum çağı canavarlarına dönüştürülmektedir. Günümüzde yaşanan mekânı benimsemekten çok yaşanan mekâna yabancı kalma durumu yaşanmaktadır. Kimliklerin gelişim gösterdiği ve kimlikler tarafından oluşturulan kentlerin gelişimi engellenmek istenircesine kimlikler baskılanmıştır.

Her ne kadar küreselleşmenin sınırları kaldırdığını söylesek de kentleşme hızı, bütün sınırsızlıklarına rağmen dünyanın her yerinde aynı oranda görülmemektedir. Bu hızlı ya da yavaş değişimler getirilerinin yanı sıra, var olan düzenlerin alt üst olması tehlikesini de getirmektedir. Öte yandan kentsel alandaki aşırı büyüme ve nüfus artış oranındaki hız, yaşayan halkla kent yönetimi arasında aşılmaz mesafelerin oluşmasına da sebep olmaktadır ve bu toplumsal ayrışma tarihsel geri dönüş özlemlerini de beraberinde getirmektedir. Bunun neticesinde birleştirici bir rol üstlenen “kent kimliği” kavramı ön plana çıkmaktadır.

Kentlerin kişilerle var olduğu kadar kişilerin de bulundukları kentlerle var oldukları bir gerçek... Bu gerçeklikten yola çıkarak tezimiz, belli kentlerin üzerine yapıştırılmış etiketlerden nasibini alan Kayseri'nin bu etiketi ne kadar sahiplenip sahiplenmediği konusundaki düşüncelerimizi netleştirmek bakımından bir önem arz etmekle birlikte esnaflığın geçirdiği tarihsel dönüşümü ve bu dönüşümün kente ve kent insanına etkileri bakımından da önem arz etmektedir.

Belli kentlerin belli imgeler çağrıştırması ve kentlerin de birer kimliğe sahip oldukları kanaatinin ortaya konması ve bu iddia sürecinde akla ticaret, esnafılık, para vb. mefhumlarla gelen Kayseri'nin bu çağrışımlarından yola çıkılarak kimliğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Elbette ki Kayseri sadece ticaret çerçevesinde konularla anılmamalı, farklı açılardan da ele alınmalıdır. Ancak tezimize oluşturduğumuz araştırma evreninin sınırlarının belli olması sebebiyle yapılması gerektiğine inandığımız farklı açılardan yaklaşımları diğer çalışmalarımıza saklamaktayız. Tezimizde yöntem olarak karşılıklı görüşme ve kaynak taraması kullanılmış olup kaynakçada belirtilenler dışında hiçbir kaynak/ kaynak şahıstan yararlanılmamıştır.

I. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME KAVRAMLARI

1.1.1. Kent Tanımı

Kent, kişinin yaşama alanına verdiği adlardan sadece biridir ama gelişimin otağı olması bakımından belki de en önemlilerinden biridir.

Kentin nasıl ya da hangi yönü esas alınarak tanımlanacağı konusunda çeşitli düşünceler vardır. Kent tanımlamalarından bazılarına yer vererek bu konudaki çeşitlilik ve bundan da başka yaşanan anlam karmaşası aktarılacaktır.

İlk kentler Neolitik dönemde kurulmuştur. İlk kentsel yerleşmeler Mezopotamya’da M.Ö. 3500, Mısır’da M.Ö. 3000, Çin ve Hindistan’da M.Ö. 2500’de görüldü. ¹

Türk milletinin ilk önce “balık” adını verdiği yerleşim merkezleri daha sonra kent olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Anadolu Türkçesi’ne Türk egemenliği sırasında girmiş olan “Kent” sözcüğü Soğdakça “Kanth” kelimesinden gelmektedir ve Arapça “Vilayet”, Farsça “Şehr” karşılığındadır. ²

Kentin evrensel bir tanımını yapabilme oldukça güçtür. Bugüne kadar pek çok araştırmacı farklı ölçütlere bağlı olara, kentte olana ve olmayana bakarak çeşitli tanımlamalar yapmışlardır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde; Kent=şehir olarak verilmekte ve ‘Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı’ şeklinde tanımlanmaktadır. ³

Araştırmamızda karşımıza çıkan bütün kent tanımlamaları da bu tanımın birkaç kelime eksiği ya da fazlası olup öz olarak hep kentin kent olmayana, tarım yapılanın yapılmayana vs. kıyasıyla oluşturulmuştur. Bununla birlikte

¹ Bal, 2006: 30.

² Eyüboğlu, 1991:386.

³ Tdk, 1998: 2001.

zaman içerisinde ortaya çıkan bilim dalları ile kent tanımlamalarında da artış olmuştur. Her bilim dalı kent kavramına, kendi bakış açısından, kendi 'kenti'nden bakmış ve açıklamaya çalışmıştır. Bu farklı ölçütlere bağlı bakış açılarının sonucunda ortaya çeşitli tanımlamalar çıkmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşim birimi,⁴

Büyük kasaba, küçük şehir. Türkiye'de çeşitli kentleşme araştırmalarında, nüfusu 10.000'i ya da 20.000'i aşmış bulunan yerleşme birimleri kent olarak benimsenmektedir. Bir yerleşim birimine kent denilebilmesi, o birimde tarım dışı üretimin ağırlık kazanması, üretim araçlarının ve dolayısıyla nüfusunun orada yoğunlaşmasına, bir örnek olmama ve bütünleşme derecelerinin yükselmiş bulunmasına bağlıdır⁵, şeklinde tanımlanmaktadır.

Kent belli ölçütler esas alınarak da tanımlanabilmektedir. Ortaya çıkan ölçüt sayısının fazlalığı tanımlamada tek bir ölçütün yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Buna göre;

Başkent, il, ilçe merkezi gibi belli yönetsel sınır ölçütü,

İnsan sayısına yani nüfus ölçütü,

İnsan gruplarının mekândaki yoğunluk ölçütü,

Sanayi kenti, liman kenti, ticaret kenti, rekreasyon ve turizm kenti, maden ya da petrol kenti, üniversite kenti, turistik kent vb. işgücü ve üretim kriterleri gibi ekonomik ölçütler,

Sosyal farklılaşma, aile büyüklüğü, eğitim oranları gibi özelliklere sahip bireylerin oluşturduğu sosyal ölçütler,

İklim kuşaklarına, dağ, orman, vadi, ova, kıyıda bulunan kentler gibi yerel özelliklere yani coğrafi ölçütler,

⁴ Keleş, 1998

⁵ Hasol, 1998

Yerleşmelerin belli nüfuslara hizmet edecek donatım tesislerini kapsamalarına, bunların şehir organizasyonu yönünden belli bölgelere yerleştirilmesi, bu alanların dengeli ilişkilerinin planlama ölçütlerine göre tanımlanmaktadır.⁶

Kavramsal olarak tanımlamalar, tanımı yapılmak istenenin tam tersi olana kıyasıyla ortaya çıkmaktadır. Tanımlamalar için karşıta verilen isim sonraki bir basamaktır. Bu noktadan hareketle, kentin de kent olmayana göre tanımlana gelmiş olması şaşırtıcı olmamaktadır. Kent, kent olmayanda bulunmayan her şeye sahip olduğu zaman “kent” olabilmektedir. Bu sahiplik pek çok unsuru içine almaktadır.

Kent, genellikle “ilerleme”, “uygarlık”, “aydınlanma”, “özgürlük”, “üretim”, “zenginlik”, “çeşitlilik” gibi alternatif anlamlar yüklenmiş kavramlarla birlikte kullanılmaktadır. “Kent insanı özgür kılar” ifadesi Batı toplumlarında çok yaygın bir kullanıma sahiptir. Bununla birlikte daha sınırlı da olsa kent için “toplumsal hastalık”, “ahlaki çöküntü”, “kaos”, “düzensizlik”, “yoksulluk”, “suçluluk” gibi olumsuz kavramlar vurgulanmaktadır. Aslında kent ne sadece birinci ne de sadece ikinci yaklaşımı yansıtır, fakat her iki yaklaşımı da yansıtır. Her kent, iki kutbu farklı düzeylerde içerir.⁷

Sonuç olarak kent tanımlamalarının tamamından özetle ama bir yandan da onlardan farklı olarak, yalnızca maddi değil manevi unsurları da katarak bir tanımlama yapmaya çalışırsak;

Kent, çoğulluktur, üretimdir ama ondan önce tüketimdir; düzendir ama düzensizliktir; özgürlüktür ama bir o kadar da kuralcılıktır; farklılıktır yerine göre aykırılıktır ama (küreselleşmeyle) bir bakımdan da aynılıktır; benliktir; ötekiliktir; bireyselliğin merkezidir ama toplumsallıktır; farkındalıktır; yeniliğe açıktır; değişkendir, bazen değişmeyendir; dinamiktir; çoktan seçmelidir; kurumsallıktır; kalabalıktır ama yalnızlıktır; eğitililiktir; hizmet olanaklıdır; vergilidir; eğlencelidir; rahattır ama rahatsız edicidir; merkezidir; çok meslekli; çok mezheplidir hatta çok dinlidir; karmaşıktır; girişiktir; örgütlüdür; zenginliktir ama yoksulluktur; mutluluktur ama hüzündür; streslidir;

⁶ Özer, 1998: 35.

⁷ Bal, 2006: 27.

telaşlıdır; konforludur ama sağlıklıdır; yapıcı olduğu kadar yok edicidir; sınırlı olanda sınırsız yaşamaktır ya da sınırsız olanda sınırı hissetmektir; ahlakidir ama ahlaksızdır; gelişmiştir ama geri kalmıştır; ideolojiktir; hiyerarşiktir... vb. Kısacası kent, zıtlıkların merkezidir.

Dünya hızlı bir kentleşme sürecini yaşamaktadır. Bu hızlılığın temelinde kısacası dünyanın tekdüzeleşmesini anlatan Küreselleşme olgusu yatmaktadır ve bu, hayatı belirlerken hayata dair durumları da belirlemekte hatta tanımlamaktadır.

Küreselleşme sürecinde dünya küçülürken bir yandan da parçalanmakta, farklılıkların altı çizilmektedir. Bu anlamda bir taraftan dünyanın tek bir yer haline gelme süreci küreselleşme kavramı ile tanımlanırken, diğer taraftan küreselleşme ekonomik, siyasal, kültürel düzlemde toplumsal değişmeye ilişkin tartışmaların arka planını oluşturmaktadır.⁸

Değişim ve dönüşümler bilimsel açıdan da yeni açılımlara olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda, kentlerin sıralanmasında kullanılan metropolis, megalopolis vb. kentbilimsel terimlerden, kentleşmenin bir gün bütün yeryüzünü kapsayacağı ve aralıksız bir kentsel alanın oluşacağı algısından doğan bir terim olan Ecumenopolis, şimdilik bir ütopya tanımı gibi gözükse de süregelen hızlılık ve yayılım Ecumenopolislerin ortaya çıkışına zemin hazırlamaktadır.

Küreselleşmeyi reddetmek de, onun dayattıklarına koşulsuz itaat etmek de çözüm değildir. Küresel oyunun kuralları içerisinde “yerel- özgün bir konum yaratmayı denemek”, kent için uzun vadede daha sağlıklı sonuçlar oluşturacağı gibi böyle kentsel tavır, küresel dünyanın arayışları içerisinde kendisine daha kalıcı bir yer bulabilecektir.⁹

⁸ Aslanoğlu, 1998: 128.

⁹ Kayın, 2008: 43.

1.1.2. Kentleşme Tanımı

Kentlerin meydana çıkışı ve gelişimi ile ilgili ekonomik, dinsel, askeri vb. değişik açılardan pek çok teori öne sürülmüştür.

İlk kentlerin hâkimiyet altına alınan topluluklar etrafında kurulmuş daimi birer ordu karargâhı olduğu öne sürülmektedir. Bir başka iddia da ilk kentlerin aslında birer köy olduğu ve zamanla kentsel merkezlere dönüştükleri yönündedir.¹⁰

Kentleşme, işleyimleşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlemeye, uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikim süreci¹¹ olarak tanımlanabilir. Kent dışında görülen gelenekselleşmiş hayat, kentte çok daha ayrıntılı ve paylaşılmış bir hal aldığından bu çeşitlenme ve dolayısıyla farklılaşma hayatın her alanını etkilemektedir.

Yaşam çevresi, yaşam ve davranış biçimleri kentleşme kavramına yeni bir anlam kazandırır. Kentleşme tüm ülke çapındaki değişimleri, nüfus ve kaynak akımlarını, ekonomik ve sosyal açıdan ortaya çıkan ciddi dönüşümleri kapsar. Kentin ekonomik, sosyal, idari ve siyasi fonksiyonlarının olduğu ve dolayısıyla kentleşmenin bir değişimin ifadesi olduğunu¹² söyleyebiliriz.

Öte yandan kentleşme, kırsal olandan çıkıp tarım dışı işlerde örneğin sanayide, ticarete, turizmde vb. alanlarda kazancını sağlamaya başlamanın da bir sonucu olarak düşünülebilir.

Kentleşme, üretimin, ticaretin ve hizmetlerin süratle büyümesini sağlayan, sanayileşmenin etkisiyle doğum oranının fazla olması ve bu fazlalığın şehir dışı yerleşme yerlerinde iskân edilmemeleri nedeniyle nüfusun şehirlerde birikmesine ve şehir sayısının artmasına neden olan aynı zamanda da buralarda yaşayanların özel hayatlarını, ekonomik, sosyal ve siyasal davranış

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bergel, 1996

¹¹ Keleş, 1998: 70.

¹² Görmez, 1997: 11.

açısından etkileyen ve devletin de belirli birtakım faaliyetlerini gerektiren değişikliklerdir.¹³

Kentleşme bir yerleşim birimindeki nüfus artışıdır ama sadece nüfusla ilgili bir değişim değildir aynı zamanda çoğalan toplumun sosyal ve ekonomik yapısının da değişmesidir. Ekonomik anlamda üretim biçimlerinde değişiklik görülmeye başlanır. Sosyal anlamda ise toplumsal işbölümüne, meslekleşmeye yol açan ve insanların kente özgü tavırlar geliştirmesini sağlayan bir durumdur.

Kentleşme, 20. Yüzyılın ayırt edici özelliklerinden biri olmuştur... Dünya nüfusu 1800'de 990 milyon iken, 1900'de 1 milyara, 1960'ta 3,3 milyara yükselmiştir. 21. Yüzyılın başında da 7 milyarı bulduğu tahmin ediliyor. Buna koşut olarak kentleşmenin çok daha büyük bir hızla ilerlediği görülmektedir. Nüfusu 100 bini aşan kentlerde, 1800 yılında dünya nüfusunun sadece %1,7'si yaşarken, bu oran 1900'de %5,5'e, 1970'te ise %22'ye yükselmiştir. 1800 yılında 15 milyon olan kentli nüfus, 1980'lerde 800 milyona yükselmiş bulunmaktadır. 2000'li yılların başında ise, yeryüzünde 3,2 milyar kişinin kentlerde yaşadığı hesaplanmaktadır.¹⁴

Dünya genelinde durum böyle iken Türkiye'deki kentleşmenin 1950'den sonra hız kazandığı görülmektedir. Türkiye'deki kentleşmenin kendi içinde farklı sebepleri bulunmaktadır. Bunların başında tarım alanındaki gelişim ve değişimler gelmektedir. Bu değişimler ekonomik kökenli olabildiği gibi mirasla bölünen toprakların parçalanması, tarımda makineleşmenin artmasıyla insan gücüne olan ihtiyacın azalması, kimi kentlerin belli özellikleri ile öne çıkmaları gibi durumlar da kentleşme üzerinde etkili olmuştur.

¹³ İsbir, 1982: 8-9

¹⁴ Keleş, 2006: 26.

TÜRKİYE'DEKİ KENTLEŞMENİN GELİŞİMİ ¹⁵

KENTLİ NÜFUS			KENTLİ NÜFUS		
Yıllar	(10.000+ yerler)	%	Yıllar	İl ve İlçe Özekleri	%
1927	2.236.085	16.4	1927	3.305.879	24.2
1935	2.684.197	16.4	1935	3.802.642	23.5
1940	3.214.471	18.0	1940	4.346.249	24.4
1945	3.441.895	18.3	1945	4.687.102	24.9
1950	4.883.865	18.5	1950	5.244.337	25.0
1955	5.328.846	22.1	1955	6.927.343	28.9
1960	6.967.024	25.1	1960	8.859.731	31.9
1965	9.343.006	29.8	1965	10.805.817	34.4
1970	11.845.423	33.3	1970	13.691.101	38.5
1975	16.713.696	41.4	1975	16.869.068	41.8
1980	20.330.265	45.4	1980	19.645.007	43.9
1985	25.789.000	50.9	1985	26.855.757	53.0
1990	31.468.877	55.4	1990	33.656.375	58.4
2000	41.713.716	61.7	2000	44.006.274	64.9

Tabloda da görüldüğü gibi 1950'ye kadar olan zaman dilimindeki gelişim birbirinin az çok benzeri olmakla birlikte bu tarihten sonraki gelişimler artarak devam etmiştir. Bu hızlanma da savaş sonrası kaygılardan kurtulup kendini toparlama döneminin başlaması etkili olmuştur.

Türkiye'de kent sayısı da sürekli bir artış göstermiştir.

1927'de 66 olan kent sayısı, 1950'de 102'ye, 1960'ta 147'ye, 1970'te 238'e, 1980'de 320'ye, 1985'te 380'e, 1990'da 424'e ve 1997'de 453'e yükselmiştir. Bu sayı 2000 yılında 470'i geçmiştir. Kent sayısının artması, küçük kasabaların, nüfusu 10 bini aşmış yerleşim yerleri kümesine geçmeleri

¹⁵ DPT, Yerleşme ve Şehirleşme, 1995; Nüfusu 2000'den yukarı olan yerler.

yoluyla olmaktadır.¹⁶ Bu yerleşim yerlerinden bazıları yapılan yatırımlarla diğerlerine nazaran daha kısa bir sürede kent haline gelirken bazıları da kentleşme evrimini tamamlayarak yani uzun bir süreç sonrasında kent olabilmektedir.

1.1.3. Kentleşmenin Özellikleri

Kentleşme toplumların yapısal değişimlerinin en göze çarpan yönüdür.

Kentleşmenin farklı dönemlerde farklı sebepleri ve farklı görünümleri olmasına rağmen genelde, ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik, idari faktörlerin her dönemde kentleşmeyi sağladığı bilinmektedir. Özellikle 18. ve 19. Yüzyıllarda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da sanayileşme kentleşmeyi ortaya çıkaran ve hızlandıran temel sebeptir. Ancak son yıllarda, ekonomik işbirliği toplulukları, serbest bölgeler, yabancı işgücü gibi faktörlerin de kentleşmeye neden olduğu görülmektedir.¹⁷

Ulus devletler tarafında ve sanayi toplumunda kentleşme birçok toplumsal durumun sonucudur. Sanayileşme ve kentleşme bir arada ilerlemektedir. Sanayileşmiş bir yerleşim yeri aynı zamanda kentleşmiştir de. Bir ülkedeki kentleşme oranı da ülke gelişiminin, ülke modernitesinin bir ölçütü haline gelmiştir.

Kentleşme ile, uzmanlaşma ve hizmet sektörü yaratılır, işgücü artar ve örgütlenme düzeyi yükselir. Modern sanayi toplumun özelliği, belki de tarım nüfusunun azalmasından çok iş örgütleri ve sanayide ortaya çıkan çok uzmanlaşmış birbirine bağımlı olarak çalışmak zorunda olan meslekler ve meslek sahipleridir. Kentleşme ile çalışma ve hayat kazanma düzeni de artık bütünü ile konut işyeri ayrıcalığını getirmiş, ailenin birden fazla üyesi zamanını evin dışında geçirir olmuştur.¹⁸ Bütün bu gelişmelerle birlikte kente özgü davranış gelişimleri ile kültürel aktarımlarda farklılaşmalar görülmeye

¹⁶ Keleş, 2006: 61.

¹⁷ Görmez, 1997: 12.

¹⁸ Kıray, 1982: 58–59.

başlanmıştır. Zaman içerisinde kent adı verilen aynı yerleşim bölgesinde birbirine çok yakın yaşayan ama birbirinden oldukça uzak kimlikler oluşmaya başlamıştır bu da beraberinde “tanıdık yabancılar”la yaşanılmasını getirmiştir.

Kentleşme tarihin malı, geleceğin belirleyicisi, çağın yazgısı, bir anlamda macerasıdır. ¹⁹ Değişik yaklaşımlar ışığında kentleşmenin temel özelliklerini beş başlık altında açıklayabiliriz. İlk olarak kentleşme, bir değişimi, bir süreci içeren devingen bir yapıdır. İkinci olarak kentleşme demografik bir süreci içerir. Burada kentsel nüfus hem göçlerle hem de doğum oranlarının ölüm oranlarından fazla olması nedeniyle artmaktadır. Kentleşmenin üçüncü özelliği ekonomiktir. Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak ortaya çıkmaktadır. Dördüncü özelliği ise toplumsal değişim ve biçimlenme sürecini kapsamasıdır. Bu değişim içinde insan ilişkileri yeniden düzenlenmekte ve kentleşme süreci yaşamaktadır. Beşinci ve son özelliği de kentleşmenin yönetsel bir örgütlenme sürecini içermesidir. Kentleşme sürecindeki hızlanmaya paralel olarak ortaya çıkan sorunlara çözüm bulmak amacıyla özellikle hukuki ve kurumsal yeni yönetsel düzenlemelere gidilmektedir.

¹⁹ Karabay, 1980: 94.

1.2. KENT KİMLİĞİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.2.1. Kimlik Tanımı

Kimlik doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi başka canlı veya objelerden ayıran, öncelikle onu görsel, işitsel vb. diğer duyularla algılanan, kendine özgü olma durumudur.²⁰

Kimlik durağan değildir, değişkendir. Her türlü oluşum ve dönüşümden olumlu ya da olumsuz etkilenir.

Kimlik, eski ile yeninin bir arada varoluş biçiminde yatıyor. Sadece eskinin korunmasında kimlik korunamaz. O, bir tür yaşamamış gibi yapmak, yaşamamayı taklit etmek olacaktır.²¹ Kimlik, kentin anlamlanmasıdır, anlaşılmasıdır, anlamıdır. Kimlik, tesadüfen oluşmaz, kendine özgü gelişmeye olanaklı olan ve daimi bir gelişim sürecinin sonunda şekillenmektedir.

İnsan boyutunda kimliği ele aldığımızda en yalın tanımıyla, kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların “kimsiniz, kimlerdensiniz?” sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır.²² Bu yanıtlar benzerlikleri ve farklılıkları aynı anda içinde barındırmaktadır. Kimlikler, bizi ötekilerden ayıran nitelik ve özelliklerin yanı sıra bazılarıyla ortak olduğumuz değer ve ilişkilere de yer verir. Bilerek veya bilmeyerek, kimlerden yana ya da kimlerden olduğumuzu belirlerken, kimlerden olmadığımızı ya da kimlere karşı olduğumuzu da söylemiş oluruz. Hemen herkesin herkese karşı olduğu bu dünyada kimlik konusu ve sorununun örtük boyutu işte bu karşıtlık içindedir.

Kimlik birileri tarafından bize atfedilen, kendimizle özdeş tuttuğumuz, bizi bir “isimli” yapan ve aynı zamanda da bir dizi iktidarın boyunduruğu altına sokan çağırma mekanizmasıdır.²³ Farklı insanlar/nesneler/şehirler/vb.ler arasındaki eşitliği gösteren kimlikler durağan değil ve değişebilen mekanizmalardır ve kimlikler ancak özgür bir ortamda oluşup gelişebileceklerdir.

²⁰ Es, t.y. :1.

²¹ Acar- Şenyapılı- Tankut, 1996: 54.

²² Güvenç, 1993:3.

²³ Gürses, 1999: 74.

Kimlik geçmişten gelenin yeni ile uyumlu olmasıdır. Eski korunmalı ama yeninin gelmesi engellenmemelidir. Geçmiş ile olan bağlantılardan kopmamış farklılıkların yeni tarafından özümsemesiyle ortaya çıkan kimlik, bir kuşaktan diğerine aktarılan bir yazı, bir eser ya da sabit kategorizasyonlardan ibaret değildir. Aksine daimi bir revizyona maruz kalan aktif oluşumlardır.

1.2.2. Kent Kimliği

Bir kentin kimliğinin oluşumu tarihsel bir olgudur. Kentin kimliği zamanla oluştuğu gibi değişebilir de. Hızlı değişim göstermeyen, uzun bir tarihsel geçmişi olan kentlerin zamanın değişik katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş bir kimliği oldukça iyi korur. Sürekli değişme halinde olarak toplum ve insan ilişkileri bu kimliğin sürekli olarak yeniden tanımlanmasını ya da üretilmesini gerektirir. Her dönemde toplumun oluşturduğu kimlikler geçmişten öğeler, geçmişteki öğelerin yeniden yorumlanmalarını ve tamamen yeni öğeleri içerir.²⁴ Kent kimliğinin biçimlenmesinde kentin coğrafi yapısı, kültürel yapısı, mimarisi, yaşam biçimi vb. özelliklerin etkisi vardır.

Kentlerin kazanılmış kimlikleri, kentte yaşayanlardan ortaya çıkmakla birlikte tekrar onu oluşturanlara dönerek onları ortak bir paydada buluşturmaya hizmet etmektedir. Bütünleşme, her şeyi silip süpürürken ortaya çıkan yeni ortaklıklar iletişimlerde aktif rol oynamaktadır.

Kent kimliği gelişimi tıpkı insanın yaşının ilerledikçe olgunlaşması, benliğine yepyeni özellikler katarak kişiliğini dönüştürmesi gibi kentler yenilendikçe kimlikleri de yenilenmektedir.

Bunların yanı sıra bir kent birden fazla kimliğe sahip olabilir ancak bu kimliklerden biri diğerlerinden daha baskın, diğerlerinin daha üstünde olur. Örneğin, sanayi kenti, turizm kenti, tarihi kent, ticaret kenti vb. tanımlamalar baskın kent kimliklerinin adlandırılmasından başka bir şey değildir. Bir kentin birden fazla kimliği vardır çünkü bir kent hem turizm kenti olabilir hem de

²⁴ Tekeli, 1991: 83.

uzun bir tarihsel geçmişe sahip olmasıyla sebebiyle tarihi kent olarak da anılabilir.

Bir yerin yapılarla donanmış olması oranın bir turizm yerleşimi olduğunu göstermez, gerçek anlamda bir turizm işletmeciliğine sahip olduğu zaman, turizm dışında da başka bir ekonomik etkinliğe ihtiyaç duymazsa, orası bir turizm kenti kimliği kazanmış olur yoksa o kimlik hala kazanılmış değildir.²⁵

Bütün bu anlatımlar gösteriyor ki kent kimlikleri hem kentin coğrafi yapısına, mimari yapısına, ekonomik değerlerine hem de o kenti anlamlandıran insanların yapısına göre şekillenmektedir. Kent kimliği iç içe geçmiş katmanların harmanlanmasından doğan bir durumdur. O kentin topraklarından gelip geçen her insan, her kavim bir iz bırakarak yerini diğerlerine teslim etmiştir. Bunun içindir ki kent kimliğinin en önemli özelliği eskiyi unutmadan, yeniye eskiye ekleyerek bir zincir oluşturmasıdır.

²⁵ Acar- Şenyapılı- Tankut, 1996: 55.

II. BÖLÜM: BİR BÜTÜN OLARAK KAYSERİ

Kent kimliğini belirleyen öğelerin belirlenebilmesi için öncelikle çevrenin doğru bir şekilde algılanması ve tanımlanması gerekir. ²⁶ Buradan hareketle öncelikli olarak Kayseri'yi bütünüyle algılamamız gerekmektedir.

Şehirler, tarihlerin üzerine kuruludur ki zaten tarihler de şehirlerden/ mekânlardan dolayımlanır. Arkeolojik kazılarda kazdıkça ortaya çıkan her tarihi kalıntıda şehrin kimlik katmanları da ortaya çıkar çünkü sadece tarihin katmanı değildir ortaya çıkanlar, aynı zamanda o kente anlam katan, kimlik kazandıran öğelerin de katmanlarıdır. Bu katmanlarda iç içe geçmişlik söz konusudur. Kısacası, kent ile tarih de birbirini tamamlayan bir döngüye sahiptir.

Çalışmamızın bu bölümünde araştırmamıza konu edindiğimiz kent olan Kayseri hakkında geniş bilgi vermeye çalışacağız. Bu bağlamda kentin tarihi, coğrafi özellikleri ve toplumsal yapısı hakkında bilgiler verilecektir.

2.1. Kayseri'nin Tarihçesi

Kentlerimizin pek çoğuna nazaran daha uzun tarihsel bir sürece sahip olan Kayseri'nin topraklarından çeşitli kavimlerin ve milletlerin izler bırakarak geçmesi ile günümüz Kayseri'sinin oluşumuna katkıda bulunduğu muhakkaktır.

Kayseri, verimli topraklarıyla, her türlü ekini yetiştirmeye müsait iklimiyle, mükemmel havası ve suyu ile anılmadığı halde nasıl olup da binlerce yıldır önemini yitirmeyen bir kent olduğu sorusunun tek cevabı jeopolitik konumu ve en önemlisi onu var eden insan topluluğu olacaktır. Bütün tarihsel kaynaklar göstermektedir ki Kayseri, izlenebilir tarihinin hemen her devresinde bugünkü önemine sahip olmuştur. Bu sahiplikte gerek bulunduğu konumun, gerekse onu var eden insan topluluğunun etkisi olmuştur. Bu

²⁶ Es, t.y. : 1.

özellikleriyle var olan kentin uzun tarihsel sürecini kısaca özetlemeye çalışırsak;

Geçmişi binlerce yıl ötesine dayanan bir yerleşim birimi olan Kayseri, bu uzun tarihsel süreç içerisinde pek çok kavme/millete ev sahipliği yapmıştır. Kent sınırlarına yerleşen her kavim/millet onu kendi verdiği adla anlamlandırmış ve yurt edinmiştir. Dolayısıyla Kayseri, bu adı alana kadar üzerinde yerleşen kavimlerin çeşitliliği nedeniyle farklı adlar almıştır. Kayseri'nin almış olduğu isimlerden bazıları şunlardır:

Hillakku

Mosoch ve Muşki

Mazaka veya Mazakus

Meskus veya Mosoch

Maza

Mazaeus

Kaisarae

Mhtropol Kaisarea

Mater Urbium

Neokkoro²⁷

Kayseri çevresindeki bilinen en eski yerleşme yeri, bugünkü şehre 20 km. mesafede bulunan “Kültepe” höyüğüdür.²⁸ Bu höyükte bulunan “Kaneş”, Kayseri ovasının ve Anadolu'daki ticaret sisteminin baş şehri olup Kaneş Krallığı'nın merkezi olarak M.Ö. 2800 senesinden Helenistik devre kadar önemini korumuştur.²⁹

Kayseri'nin devirlere göre incelenmiş tarihi şu şekildedir:

²⁷ Erkiletlioğlu,2006: 112

²⁸ K.Ş.-1

²⁹ Erkiletlioğlu, 2006: 53

İlk Devirler: Kaneş adı verilen merkezde Eski Tunç devri, Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Hitit Çağları'na ait birçok belge ele geçirilmiştir.³⁰ Hititlerden sonra bölgenin Frig hâkimiyetine geçtiğini daha ziyade Kızılırmak havzasında egemen olan bu yönetim zamanında Mazaka'nın da ön plana çıktığını görmekteyiz. Nitekim M.Ö. 676 tarihinde Anadolu'ya akan Kimmerler'in Kaneş ve Mazaka'yı tahrip ederek Frig hâkimiyetine son verdikleri tarihi kaynaklarda belirtilmektedir.

Kaneş'in önemini kaybetmesinden sonra bölgenin merkezi olarak yerini alan, devrin kutsal dağı Argaius (Erciyes)'un kuzey eteğindeki Mazaka ön plana çıkmıştır. Kimmerler'in Asur ve Lidyalılar tarafından Anadolu'dan atılmaları ile Mazaka, Lidya ve Med hâkimiyetine girmiştir. O devrin en önemli ticaret yolu olan "Kral Yolu" üzerinde bulunan Mazaka çok önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

M. Ö. 590 yılında Pers kralı Kyros'un Lidya kralı Krisos'u yenmesi ile bütün Anadolu ile birlikte Mazaka da Pers hâkimiyetine girmiştir. Bölgeye İran'dan birçok ahali gelmiş ve kendi ülkelerine benzettikleri Argaius ve çevresinde iskân olmuşlardır.

Persler zamanında Anadolu idari olarak üç satraplığa ayrılmış, üçüncü satraplığa da Mazaka seçilmiştir.³¹

Bu dönemden sonra Kappadokia Krallığı dönemi yaşanmış ve kent bu uzun krallık dönemi boyunca çeşitli adlarla anılmıştır. Bu dönemin bitiminde ise Caesarea bir Roma eyaleti halini almış ve o günden beri yani binlerce yıldır da bu son adıyla anılmaktadır.

M.S. 17'de Roma hâkimiyetine giren Kayseri, bu dönemde oldukça parlak bir devre yaşamış ve adeta Anadolu şehirlerinin ticaret merkezi haline gelmiştir. Kayseri bu dönemde, eyaletin başşehri durumundadır. Bu durum Roma İmparatorluğu'nun 295 tarihinde ikiye ayrılışına kadar devam etmiştir.³²

³⁰ Erkiletlioğlu, t.y.: 1.

³¹ Erkiletlioğlu, t.y.: 2.

³² Demir, 1998: 1.

Kayseri, bu tarihten sonra artık bir Bizans kenti haline gelmiştir ki bu dönem aynı zamanda İslamiyet'in de yayılmaya başladığı dönem dolayısıyla Arap akınlarının da başladığı dönemdir. Bütün geçiş yollarının ortasında ise Kayseri bulunmaktadır. Bu geçişler/seferler için kullanılan üç yol vardır. Bunlardan birincisi, "Hükümdar Yolu"dur. Bu yol; Mezopotamya'dan gelip Diyarbakır, Malatya, Darende, Gürün, Aziziye, Kayseri, Boğazlıyan, Sarıkaya, Boğazköy, Ankara, Eskişehir, İzmir ve Efes'e giden yoldur. İkinci yol; Antakya, İslahiye, Maraş, Göksun, Kemer ve yine Kayseri üzerinden geçiyordu. Üçüncü yol ise; Sis, Adana, Tarsus, Ulukışla, Bor, Niğde ve Kayseri güzergâhını takip ediyordu. İşte bütün bu yolların Kayseri'den geçmesi münasebetiyle Anadolu'nun hem ticari açıdan en hareketli şehri, hem de sık sık çeşitli devletlerin işgaline uğrayan bir şehirdir.³³

Kayseri'nin Türkleşmesi: Anadolu'nun Türkleşmesi, dünya tarihinin en mühim hadiselerinden birini teşkil eder.³⁴ Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 tarihinde Malazgirt'te Bizans ordularına karşı kazanmış olduğu zafer ile Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Bu zaferin ardından 1085 yıllarında Kayseri artık bir Türk ve Müslüman şehri olarak şekillenmiş olarak görülmektedir. Şahin'in³⁵ de belirttiği üzere bu tarihlerde artık mahalleleşme ortaya çıkmış ve artık azınlık durumuna geçen ve ticaretteki hâkimiyetlerini yavaş yavaş yitiren Kayseri'nin eski sakinleri Rumlar ve Ermeniler birer mahallede toplanmışlar ve belli meslekler üzerinde yoğunlaşmaya başlamışlardır.

Şehirde süratle camiler, hanlar, hamamlar ve çeşmeler gibi büyük kalıcı yapılar yükselterek tam bir İslam şehri kimliği kazandırılmıştır.³⁶

Danışmentliler ve Türkiye Selçukluları dönemlerinin önemli merkezleri arasına girmeyi başaran Kayseri bu büyümesini Moğol hâkimiyetine kadar sürdürmüştür. Moğolların etkisiyle duraksamaya uğrayan Anadolu ve

³³ Demir, 1998: 2.

³⁴ Kürkçüoğlu, 1998: 317.

³⁵ K.Ş.-1.

³⁶ Erkiiletlioğlu, t.y.: 2.

dolayısıyla Kayseri'nin gelişimi Eretna Beyliği ve Kadı Burhaneddin Dönemi, Dulkadiroğulları ve Karamanoğulları dönemlerinde de devam etmiştir.

Osmanlı Dönemi: Kayseri'nin Osmanlı'ya tabiiyeti ilk olarak 1394-95 yıllarına rastlasa da asıl katılımı 1474 yılında olmuştur.

Karamanoğulları Beyliği'ne son verilerek Karaman, Konya ve Kayseri bölgeleri kati olarak Osmanlı toprağı haline getirilmiş olup "Karaman Vilayeti" ismi verilmiştir. Bu tarihten sonra Karaman Eyaleti'ne bağlı bir sancak merkezi olan Kayseri, 1839 tarihinde Bozok Eyaleti'ne, 20 Nisan 1914 tarihinde de bağımsız sancak merkezi olarak Osmanlı idari taksimatında yerini almıştır.³⁷

Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze: Kayseri, bağımsız sancak merkezi iken 1924 Anayasası ile vilayet yapılmıştır. Cumhuriyetle birlikte tüm yurttaki olduğu gibi Kayseri'de de ticari ve sınaî gelişimler kendini göstermeye başlamıştır.

1926'da Türkiye'nin ilk Uçak Fabrikası'nın kuruluşu, 1927'de Demiryolunun gelişi, 1927'de hizmete giren Teşvik-i Sanayi Kanunu eseri olan Sümerbank Bünyan Yünlü Mensucat Fabrikası'nın kuruluşu Kayseri'de yabancı ellerde bulunan sermayenin yavaş yavaş yerli halka geçişine olanak sağlamıştır.

Bu gelişimler beraberinde enstitü, hastane vb. pek çok modern ve yeni yapıların da inşasını sağlamıştır. 1950-54 yıllarında Türkiye'nin ilk Sanayi Sitesi'nin kurulmasını, 1955'te Kayseri Şeker Fabrikası'nın kuruluşu izlemiştir. Bu sanayi atılımlarını un fabrikaları, pamuklu mensucat fabrikaları, halı fabrikaları gibi yatırımlar takip etmiştir. 1973'te ise Kayseri Organize Sanayi Bölgesi kurulmuş, bunu 1974'te Erciyes Boru Sanayi (ERBOSAN) ve yine aynı yıl kurulan Hacılar Elektrik Sanayi (HES) takip etmiştir. 1978'e gelindiğinde Kayseri Üniversitesi kurulmuştur. 1988'de de Kayseri artık Büyükşehir statüsüne kavuşmuştur.

³⁷ Erkiletlioğlu, t.y. : 4.

2.2. Kayseri'nin Coğrafi Yapısı

Kentlerin kuruluşunda ve gelişiminde kentin bulunduğu ve sağladığı coğrafi koşulların da etkili olduğu bir gerçektir. Örneğin deniz kenarında bulunan her kent bir liman şehri olma ya da deniz ticareti ile kalkınma başarısını gösteremeyebilmektedir. Bu noktadan hareketle, insanların tarımdan çok ticarete yönelmelerinin ardındaki coğrafi etkileri anlamlandırabilmek adına kentin coğrafi yapısına da kısaca değinmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

İklim, jeolojik yapı vb. doğal etmenler yerleşim merkezlerinin oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Özellikle su kaynaklarına yakınlığın yerleşmelere yön verdiği görülmektedir. Tarihte ve günümüzde pek çok yerleşme, su kaynaklarına yakın ya da onun imkânlarından yararlanacak derecede yakın alanlarda yoğunlaşmaktadır. Kayseri de Kızılırmak gibi önemli ve büyük bir akarsuyun beslediği bir alanda gelişim göstermiştir. Kayseri, İç Anadolu'da, Yukarı Kızılırmak bölümünde yer almaktadır.

Aşağı yukarı Anadolu'nun ortasında ve büyük bir ovanın üzerinde kurulan bu şehir doğuyu batıya, kuzeyi güneye bağlayan ana yollara hâkimdir.³⁸ Edhem'in büyük bir ova olarak nitelediği ovanın adı "Sarımsaklı"dır. Bu ovanın en alçak noktası şehir merkezi olarak gelişim göstermiştir. Kentin turistik açıdan değerini arttıran, Türkiye'nin sönmüş volkanlarından Erciyes Dağı da şehrin sınırları içerisinde yer almaktadır.

2.3. Kayseri'nin Sosyo-kültürel ve Demografik Yapısı

Tarihsel değişim ve dönüşümler sadece "zaman" kavramına hapsedilemez. Bu değişim ve dönüşümlerin bir de kültürel ve sosyal boyutu vardır. Yapılan kazılarda ortaya çıkarılan her bir höyük katmanı, aynı zamanda birer kültür katmanıdır.

³⁸ Edhem, 1982, s.18

Yöredeki ilk yerleşme, İlk Tunç Çağ'da Kültepe- Kaniş'tedir. Buradaki buluntular Kültepe- Kaniş'in Kuzey Suriye ve Batı Anadolu kültürleriyle ilişkisini göstermektedir. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Kültepe-Kaniş'in bitişiğindeki Karum, Anadolu'daki kolonilerin merkeziydi. Kültepe'de bulunan Asur çivi yazılı tabletler, Anadolu'nun tarihi çağlarını aydınlatması bakımından çok önemlidir. Koloni Çağı'nda Kültepe- Kaniş'te Hititler, Prohattiler, Luviler, Hurriler'den oluşan karışık bir toplum vardır. Arkeolojik buluntuların Hitit yerleşmelerindekilerle benzerliği, kentin Hitit Dönemi'nde yerleşim yeri olduğunu ortaya koymaktadır.

İranlı soylularla yöreye giren Pers kültürü, Helenistik ve Roma dönemlerinde de etkisini sürdürmüştür. Helen ve Roma kültürleri yüzeyde kalmış ancak yüksek sınıfları etkileyebilmiştir. Hristiyanlık'ın yaygınlaşması kültürel yaşamda kökten bir değişikliğe yol açmıştır.

Müslüman Türkler Anadolu'ya geldiklerinde burası farklı kavim ve mezheplerden oluşan bir Hristiyan ülkesi idi. Anadolu çeşitli din ve etnik kökene sahip insanların bir arada yaşadığı bir coğrafya haline gelmiş olmasına rağmen Türkler, adaletli ve hoşgörülü siyasetleri neticesinde bu karışık unsurları bir bütün olarak tutmayı başarmışlardır.

Bilindiği gibi, Osmanlı Devletinde gayrimüslim unsurların sayısı yirmi ikiyi bulmaktadır. Bunlardan Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler hem sayı bakımından hem de devlet protokolündeki statüleri bakımından en önemli unsurlardır.

Osmanlı Devleti'nin bir sancağı konumunda olan Kayseri'de de birbirinden farklı etnik köken ve kültüre sahip insan toplulukları bir arada yaşamaktaydılar. Kayseri'de gayrimüslim nüfus içerisinde Osmanlı'daki durumun bir yansıması olarak Rumlar ve Ermeniler ön planda bulunmaktadır.

Osmanlı bünyesinde yoğunluk olarak Rumeli'de bulundukları tespit edilen Yahudilere ise Kayseri'de rastlanılmamıştır. Sadece Evliya Çelebi Seyahatname adlı eserinde Kayseri'de bir Havra'nın varlığından bahsetmektedir. Ancak Evliya Çelebi ile aynı dönemde yaşamış olan diğer müelliflerin bunu kabul etmemesi, zaman zaman şüpheli rivayetler nakleden Evliya Çelebi'nin Kayseri'deki havra rivayetini de bu anlayış içerisinde

değerlendirmemize sebep olmuştur.³⁹ Hâlbuki Kayseri, Yahudiler için önemli bir yer olmalıdır. Çünkü Kayseri ticari yollar üzerinde bir yerdir ve ticari hayatta son derece canlıdır. Ama Yahudiler anlaşılamayan bir sebeple, Kayseri yerine ticaret için Konya ve Ankara'yı tercih etmişlerdir.⁴⁰

Metin Şahin'in aktardığı üzere; *“Kayseri’ye Türkler gelmeden önce Rumlar daha sonraları da Ermeniler gelip yerleşmişlerdir. Ermeniler sanatla, Rumlar ise ticaretle meşgul olmuşlardır. Türk kültüründe öncelik çiftçilik ve hayvancılık üzerinedir, bu öncelik Ermenilerin ve Rumların da işine gelmiş ve Türkleri kendi işlerine sokmamak için büyük çaba sarf etmişlerdir. Onları ‘Bu işler sizlere uymaz, dininize aykırı, bu işte haram vardır. Tartıyla uğraşmak adamı günaha sokar.’ diyerek uzaklaştırmışlardır.”*⁴¹ Bu anlatıdan da görülüyor ki kentteki farklı topluluklar farklı uğraşlar üstlenmişlerdir ki bu toplulukların ayrı uğraşlar üstlenmeleri ve ekonomik yapının durağanlığı geleneksel yapıyı korumuştur.

Aralarındaki her tür farklılığa rağmen insanlar bir arada yaşamak zorundadır. Bir arada yaşamanın da iki farklı modeli vardır. Ya güçlünün zayıfı ezdiği ve yaşam hakkı tanımayan “medeniyetler çatışması” modeli ya da her türlü farka rağmen huzur içinde barışçı bir toplum oluşturan “birlikte yaşama” modeli. Türkler daima “birlikte yaşama” modelini benimsemişler ve bunun uygulamasında da başarılı olmuşlardır.⁴²

Nüfus, sosyal yapıyı oluşturan önemli faktörlerden biridir. İnsan nüfusunun olmadığı bir yerde toplumdan ve onun temel öğelerinden bahsetmek mümkün değildir. Toplumun iktisadi, sosyal ve kültürel yönünün bütüncül ve gerçekçi olarak izah edilebilmesi için o toplumun nüfusu hakkında bilgi sahibi olmak gerekir.⁴³

Kayseri iktisadi hayatında etkin rol oynayan gayrimüslimlerin demografik verilerini tablolar şeklinde verecek olursak;

³⁹ Akşit, 1996:9.

⁴⁰ Erdoğan, 1996: 73-74.

⁴¹ K.Ş.-1.

⁴² Adıbelli, 2003: 16.

⁴³ Erten, 2001: 29.

1831 OSMANLI NÜFUS SAYIMININ SONUCU ⁴⁴						
MİLLET	RUMELİ		ANADOLU		TOPLAM	
	Nüfusu	%'si	Nüfusu	%'si	Nüfusu	%'si
İslam	513.428	37.48	1.995.215	83.70	2.508.643	66.33
Reaya	811.546	59.25	359.379	15.07	1.170.925	31.19
Kıpti	29.530	2.16	7.143	0.30	36.673	0.98
Yahudi	11.674	0.85	5.396	0.23	17.070	0.46
Ermeni	3.566	0.26	16.743	0.70	20.309	0.54
Toplam	1.369.744	100	2.383.876	100	3.753.620	100

1831 SAYIMI KAYSERİ ERKEK NÜFUSU⁴⁵

	Müslüman	Reaya	Kıpti	Yahudi	Ermeni	Toplam
Kayseriyye(Şehir)	5.014	-	-	-	-	5.014
Kayseriyye(sancak)	13.466	-	-	-	-	13.466
Kayseriyye(vilayet)	21.005	15.901	-	-	-	36.906
Karaman Eyaleti	229.242	34.461	-	-	-	263.703
Avrupa	487.971	783.333	33.905	10.133	2.099	1.317.441
Anadolu	2.002.921	297.130	1.802	5.164	16.643	2.332.660
Osmanlı Devleti	2.490.892	1.080.463	35.707	15.297	18.742	3.641.101
Toplamı						

1831 sayımında Karaman eyaletine bağlı yedi şehirden biri olan Kayseri'nin toplam nüfusu ise 36.906 idi. Bunun 21.005'i Müslüman (%56.91), 15.901'i reaya (%43.09) idi. Kayseri sancağının nüfusu da tamamı Müslüman toplam 13.466 kişiden oluşmaktaydı. Kayseri şehir nüfusu ise Müslüman 5.014 kişiydi.⁴⁶

⁴⁴ Karal, 1943:215.

⁴⁵ Güler, 2000: 210.

⁴⁶ Güler, 2000: 206.

OSMANLI DEVLETİ'NDE NÜFUSUN DİNLERE GÖRE DAĞILIMI (1844)⁴⁷

	Avrupa	Asya	Afrika	Toplam	%
Müslümanlar	3.800.000	12.950.000	3.800.000	20.550.000	58.13
Rum - Ortodokslar	11.370.000	2.360.000	-	13.730.000	38.84
Katolikler	260.000	640.000	-	900.000	2.55
Yahudiler	70.000	100.000	-	170.000	0.48
Toplam	15.500.000	16.050.000	3.800.000	35.350.000	100.00

Modern anlamda kadın- erkek tüm nüfusun kaydedildiği ilk sayım 1882'de yapılmaya başlayan ve 1890'da tamamlanan nüfus sayımıdır. İstatistik Umumi İdaresi 1884-1897 aralığındaki dönemde Osmanlı Devleti'nin toplam nüfusunu ve bunların cemaatlere göre dağılımını şöyle vermektedir:⁴⁸

OSMANLI DEVLETİ'NİN NÜFUSU (1884-1897)

Yıllar	Müslümanlar	Gayrimüslimler	Toplam
1884	12.590.352	4.553.507	17.143.859
1885	12.707.638	4.578.774	17.286.412
1886	12.824.924	4.603.041	17.427.965
1887	12.942.210	4.637.308	17.579.518
1888	13.059.496	4.661.579	17.721.071
1889	13.176.782	4.685.842	17.862.624
1890	13.294.068	4.701.109	18.400.177
1891	13.411.354	4.734.376	18.145.730
1892	13.411.361	4.763.381	18.174.742
1893	13.578.647	4.776.737	18.316.295
1894	13.645.933	4.804.640	18.457.845
1895	13.763.219	4.832.543	18.599.398
1896	13.890.910	4.848.849	18.739.759
1897	14.111.945	4.938.362	19.050.307

Bu sayımda Kayseri'nin nüfus yapısı ile ilgili bilgiler ayrıntılı olarak ilk kez ortaya çıkmakta ve hem Kayseri Sancağı'nın bütünü hem de bağlı şehirlerin nüfusu, dini cemaatler ve cinsler (kadın- erkek) dağılımı olarak öğrenilebilmektedir. Kayseri Sancağı'nın toplam nüfusu 90.482'si kadın,

⁴⁷ Ubicini, t.y. :48-49 ; Eryılmaz, 1996:81.

⁴⁸ Eryılmaz, 1996: 85.

92.857'si erkek olmak üzere 183.339 idi. Dini gruplara göre dağılım ise şu şekildedir: 120.357 Müslüman, 24.895 Rum, 35.819 Ermeni bulunmaktadır. Ayrıca 2.268 Katolik ve Protestan vardır. Gayrimüslim toplam nüfus 62.982'dir. Katoliklerin tamamı merkez kazada, Protestanlar ise merkez kaza ve Develi'dedir. Rumlar ve Ermeniler ise merkez kaza, Develi ve İncesu'da bulunuyorlardı. Osmanlı geneline bakıldığında gayrimüslim unsurlardan Rumların, Ermenilere göre daha fazla oldukları tespit edilmesine karşın Kayseri Sancağı'nda bu durumun aksine Ermenilerin, Rumlardan sayıca fazla oldukları gözlenmektedir.

XX. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti genelinde 1906 ve 1914 nüfus sayımlarına göre şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Buna göre 1906'da 15.518.478'i Müslüman, 5.3759.139'u gayrimüslim olmak üzere toplam nüfus 20.897.617'dir. 1914'de ise nüfusta önemli ölçüde bir azalma olmuş ve toplam nüfus 18.520.016'ya düşmüştür. Buradaki azalma esasen Rum nüfustaki azalmadan kaynaklanmaktadır. Çünkü I. Dünya Savaşı öncesi Batı Anadolu, Marmara civarı ve İstanbul'dan Yunanistan'a, Karadeniz'den de Rusya'ya büyük göçler olmuştur. Bu sayıma göre nüfusun 15.044.846'sını Müslümanlar, 3.475.170'ini de gayrimüslimler oluşturuyordu.⁴⁹

1906'da Kayseri sancağında toplam nüfus 208.584'idi. Bunun 138.273'ü Müslüman, 24.012'si Rum, 44.200'ü Ermeni ve 1.951'i de Protestan'dı.⁵⁰ 1914'de ise yapılan sayıma göre Kayseri merkez kaza ile Develi, Bünyan ve İncesu kazalarında oluşan Kayseri Vilayeti'nde nüfus dağılımı şu şekildedir:⁵¹

1914 SAYIMINA GÖRE KAYSERİ VİLAYETİ NÜFUSU				
Müslüman	Rum	Ermeni	K. Ermeni	Protestan
184.292	26.590	48.659	1.515	2.018

1921 yılında bağımsız hale gelen Kayseri İncesu, Bünyan ve Develi kazalarından oluşmaktaydı ve merkeze bağlı Erkilet, Talas, Gesi ve

⁴⁹ Eryılmaz, 1996:94.; Güler, 2000: 208.

⁵⁰ Güler, 2000: 208.

⁵¹ Adıbelli, 2003:88.

Muncusun olmak üzere de dört nahiyesi vardı. Bu yılda yapılan nüfus sayımına göre ise;

1921'DE KAYSERİ VİLAYETİ NÜFUSU						
	Müslüman	Rum	P.Rum	Ermeni	K. Ermeni	P. Ermeni
	189.014	26.975	542	5.239	416	261261
%'si	85.00	12.20	0.20	2.30	0.20	0.10

Bu yıl ve sonrasındaki sayımlarda Müslüman nüfusta bir artış gözlemlenirken Rum ve Ermeni nüfusunda ise belirgin bir azalma kaydedilmektedir. Bu durumda tehcir kanunu ile mübadele kanununun etkisi bulunmaktadır. Bu durumu 1925-26 yıllarına ait devlet salnamesindeki verilerle daha net bir şekilde görmekteyiz:

DEVLET SALNAMESİNE GÖRE 1925-1926 YILLARINDA KAYSERİ VİLAYETİNİN NÜFUSU ⁵²

	Müslüman	Ermeni	Ermeni Katolik	Ermeni Protestan
Nüfus Sayısı	196.082	1.813	146	66
%'si	98.97	0.91	0.07	0.003

⁵² Adıbelli, 2003: 9-10.

III. BÖLÜM: KAYSERİ KENT KİMLİĞİ OLUŞUMUNA AHİLİĞİN ETKİSİ ve KAYSERİ ESNAFI

Çalışmamızın bu bölümünde Kayseri'nin genel iktisadi yapısı üzerine bilgi ve veriler verilecek olup iktisadi yapının bir birimi olan ticaret üzerinde daha detaylı bir şekilde durulmaya çalışılacaktır. Ardından Kayseri üzerinde sadece ticari bakımından değil toplumsal bakımdan da izler bırakmış olan Ahi Evren ve Ahilik ile Lonca teşkilatlanması hakkında bilgi ve değerlendirmeler aktarılacaktır. Bölümün sonunda ise bütün bu etkiler altında gelişim gösteren Kayseri esnafının tipik özellikleri aktarılmaya çalışılacaktır.

3.1. Kayseri'nin İktisadi Yapısı

Şekil 1 Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndaki ticaret yollarını gösteren harita

Kayseri'nin ticari hüviyet kazanmasındaki en önemli iki etkenin, bulunduğu konum gereği topraklarından geçen yollar ve Kayseri toprak ve ikliminin tarıma, hayvancılığa elverişli olmaması olduğunu yukarıda da belirtmiştik.

Stratejik konum ve bu konumun getirdiği iktisadi yapılanma Kayseri'yi bulunduğu coğrafyada ön plana çıkarmıştır. Bu güçlü yapılanmanın getirdiği bir çekim gücü ile çeşitli coğrafyalardan, çeşitli ırk ve dinlere mensup,

mesleklerinde uzmanlaşmış zanaatkâr ve sermaye sahiplerinin Kayseri'ye gelişleri sağlanmıştır.

İlkçağlardan ortaçağa kadar olan süreçte farklı din ve mezheplere mensup insanlardan oluşan Kayseri ticaret esnafı, ırk ve din farklılıklarını bir potada eriterek üretim ilişkileri sayesinde kuvvetli bağlar kurmuşlardır. Bu sosyal yapının getirisini Ali Tuzcu şu şekilde aktarmaktadır:

Madencilik, hayvancılık, dokumacılık, ticaret zanaatsal üretim bu çağlar arasında çok gelişti. Zamanımızdaki modern ticaret ve ekonominin ayrılmaz birer unsuru olarak üretim, nakliye, pazarlama, bankacılık, çek, senet, faiz, kambiyo, sözleşme, noterlik, emek-sermaye ilişkilerinin ilk örnekleri Kayseri ve civarında belirmeye başladı.⁵³

İktisadi yapıdaki paylaşımcılık çırak yetiştirme konusunda da kendini göstermekteydi. Ermeni ve Rum çocukları Türklerin yanında, Türk çocukları ise Ermeni ve Rumların yanında meslek öğrenmeye çalışıyorlardı. Bunun en büyük sebebi Türklerin ve azınlıkların birbirinden farklı ticari zekâyâ, birbirinden farklı zanaat, sanat ve ticaret uğraşlarına sahip olmalarıydı.

Metin Şahin bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: “ Türkler gelmeden önce bu topraklarda Rumlar ve Ermeniler var. Ermeniler sanatla meşgul, Rumlar ise ticaretle uğraşmışlardır.”

Antik çağda Kaniş-Karum'la ticari hüviyet kazanan Kayseri, Türklerin eline geçtikten sonra da bu özelliğini korumuştur. Anadolu'nun Türkleşmesinden sonra devam ede gelen ticari hayat, Selçuklular döneminde kurulan Yabanlu Pazarı ile canlılığını sürdürmüştür.⁵⁴

Yabanlu Pazarı'nın yeri kesin olmamakla birlikte Kayseri- Pınarbaşı'nın Pazarören Beldesi'nde kurulduğu bilinmektedir. Bu pazar, İpek Yolu üzerinde bulunan tüm ülkelerin kumaşlarından, atlas kumaşlarından yapılmış giysiler, ipekler, tarımsal ve hayvansal ürünler, askeri aletler, tahıllar, küçük baş hayvanlar ve yün, yapağı, tiftik vb. ürünlerin satıldığı milletlerarası bir fuar niteliğindeydi ve Pazar, mayıs ayı başlarında kurulup haziran ortasına kadar 40-45 gün devam ederdi.

⁵³ Tuzcu, 2000:527.

⁵⁴ Subaşı, 1998:219.

Yabanlu Pazarı, 1277 yılında Moğolların Anadolu'yu istila etmeleri üzerine, Moğol Umumi Valilerinin yaylak yeri haline gelmiştir. Böylece de uzun yıllar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yetişen ve elde edilen gümüş, bakır, demir, boraks gibi madenlerle, kitre, sakız, reçine, yün, tiftik, tahıl, meyve, kereste, deri ve deriden mamul maddelerin ihracıyla önemli bazı malları ithali durmuş ve Yabanlu Pazarı, Uluslar arası Fuar hüviyetini kaybetmiştir.⁵⁵

Selçukluların Anadolu'da fethettiği şehirlerde imar faaliyetlerine girilerek hanlar, kervansaraylar, camiler vb. yapılar inşa ettikleri görülmektedir. Bu dönemde özellikle önemli ticaret yolları üzerinde yer alan şehirlerde han sayıları da göze çarpar nitelikte fazladır. Hatta hanlar o mekânı kullananların meslek gruplarına (Şekerciler, Saraçlar, Pamukçular vb.) göre de adlandırılmaktadır. Ayrıca bu dönemde Ahilik ve lonca sistemi şehirde güçlü bir üretim ilişkisi ağının kurulmasında büyük rol oynamıştır.

Osmanlıların Anadolu'ya hâkim olup beylikten imparatorluğa geçtikleri XV. Asır ortalarında Kayseri, ticari ve iktisadi yönden önemini devam ettirmiştir. Kervan ticaretinin önemli uğrak yerlerinden birisi olan Kayseri'de büyük çaplı pazarlar ve hanlar kurulmuştur. Konya ve Diyarbakır gibi Kayseri şehri de debbağcılıkta büyük mesafeler kat etmiş ve deri işletmeciliğinin ana merkezlerinden biri haline gelmiştir.⁵⁶

18. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı Devletinin içine düştüğü siyasi bunalım ve komşularıyla olan savaşları, Balkanlardaki ayaklanmalar, içerdeki eşkıyalık eylemleri, ayanların devlete kafa tutarak bölgelerinde özerk bir yönetim kurmaları Osmanlı ekonomisini ve dolayısıyla ticaretini de etkilemiştir. 19. yüzyıl ortalarına kadar devam eden iç isyanlar devleti içte ve dışta bazı ödünler vermeye zorlamış böylece siyasi ve ekonomik bunalımlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde bu gelişmeler olurken Avrupa'da başlayan Sanayi Devrimi ve fabrikasyon üretimi de Osmanlı'yı kötü yönde etkilemiş ve el tezgâhları yoluyla üretim yapan Osmanlı esnafı oldukça zor günler geçirmeye başlamıştır.⁵⁷

⁵⁵ Satoğlu, 1995:29.

⁵⁶ İnbaşı, 1997: 132.

⁵⁷ Tuzcu, 2000: 540.

Osmanlı Devleti'nin yaşamış olduğu ekonomik bunalım Kayserili tüccarlarını da etkilemiştir. Ancak Kayseri tüccar ve esnafı bu durumdan kurtulmanın yolunu kısa sürede bulmayı başarmıştır. Bu doğrultuda Kayserili tüccar 19. yüzyılda yabancı ülkelerle olan ticaretini büyük oranda artırmıştır. Ayrıca daha önceden kara ticareti ve kervan yollarının merkezi konumunda olan Kayseri, ticaretin deniz yollarına kaymasıyla kaybettiği önemini de Samsun, Tarsus ve Mersin limanları aracılığıyla tekrar kazanmıştır.⁵⁸

Bu dönemde Kayseri ekonomisi dışa açılımın da etkisiyle toparlanmaya başlamıştır. Yapılan anlaşmalarla ve yatırımlarla Ermeni ve Rum tüccarlar çok zenginleşmiş, Kayserili Müslüman tüccarlar ise geri planda kalmıştır. Hatta durum öyle bir dereceye gelmiştir ki Kayserili halk Ermeni ve Rumların yanında çalışmaya başlamışlardır.⁵⁹

Kayseri'nin konumu ve Kayserili tüccarların girişkenliği sebebiyle çok geniş coğrafyalara yayılmış ticari ilişkiler ağı bulunmaktadır.

Kayserili tüccarların satın alıp getirdikleri veya yabancı tüccarların Kayseri'ye getirip sattıkları mallar, üretim merkezleri açısından incelendiğinde de geniş bir coğrafya ile bağlantıları ortaya çıkmaktadır. İngiltere, Fransa, Rusya, Amerika, Venedik, Trablus, Mısır, Kıbrıs, Girit, Sakız, Şam, Diyarbakır vb. ülke ve merkezlerde üretilen mallar Kayseri'de satılmak suretiyle kullanılmaktadır.⁶⁰

Bundan sonraki süreçte ise hem iç hem de dış ticaret bakımından ilerlemeler son hızla devam eder ve Kayseri'nin bugünkü iç ve dış ticareti ile sanayi alanındaki önderliğine doğru açılan yol başlar.

Türkler genel olarak ordu ve yönetimden sorumlu oldukları için ekonomik alanda, özellikle ticaretle, gayrimüslim Osmanlı tebaası etkili olmaya başlamıştır.⁶¹

Osmanlı Devleti genelinde ekonominin lokomotiflerinden olan gayrimüslimler Osmanlı şehirleri bazında da oldukça etkili olmuşlardır. Gayrimüslimlerin ekonomik hayatta ileri oldukları şehirlerden biri de Kayseri'dir.

⁵⁸ Bayrak, 2003: 73-74.

⁵⁹ K.Ş.-1.

⁶⁰ Demirel, 2003: 146.

⁶¹ Çadırcı, 1991: 9.

Kayseri’de Ticaretin Yoğun Olduğu Çarşılar, Mahalleler Ve Ticari Semtler ⁶²

Araba Pazarı	Arpa Pazarı	Atanaş Çarşısı	Atpazarı Meydanı
Bedesten İçi	Bedri Pazarı (Hasırotu)	Boyacı Kapısı	Boyacıkapısı Sokağı
Börekçiler Çarşısı	Büyük Tekyeönü Caddesi	Büyükkale Önü	Çakoloz Mahallesi
Çardıvar	Debbağ Pazarı	Dört Dükkanönü Caddesi	Dört Dükkanönü Çarşısı
Eski Tol Çarşısı	Eskiciler Çarşısı	Eskicilerbaşı	Gazazlar Çarşısı
Gön Hanı	Gön Pazarı	Haffafhane	Halil Efendi Hanı
İspa Pazarı (Bit Pazarı)	Kaldırım Başı	Kaleönü	Katrancılar Çarşısı
Kazancılar Çarşısı	Keçeciler Çarşı	Kıçıkapı	Kirişhane
Kofabaşı	Kürkçüler Çarşısı	Kürtüncüler Çarşısı	Maviş Sokağı
Mermerli Mahallesi	Meydan Kapısı	Muytabcılar Çarşısı	Müftü Hanı
Ot Pazarı	Pamukçular Çarşısı	Pamukhanı Meydanı	Pamuklu Hanı
Paşa Camii	Postacılar Çarşı	Sebzeciler Çarşısı	Seteönü Meydanı
Sipahi Pazarı	Sokubaşı	Sultan Mahallesi	Tamirhane
Terziler Semti	Tutlu Çarşı	Un Pazarı	Urgancılar Çarşı
Uzun Çarşı	Vezir Hanı	Yatık	Yeni Çarşı
Yeni Han	Yeni Han Tahtalı	Yeni Saraçhane	Yeni Tol Çarşısı
Zennecizade Çarşısı			

⁶² Keskin, 2006:140.

Kayseri’de Türklerin Sahip Oldukları Meslek Dalları ⁶³

Arastacı	Arpacı	Attar
Bakkal	Bastırmacı	Berber
Bıçakçı	Boncukçu	Bostancı
Börekçi	Çakırcı	Çanakçı
Çıracı	Çiftçi	Çilingir
Çivici	Çizmeci	Çoban
Çorakçı	Çubukçu	Debbağ
Demirci	Deveci	Duhancı
Ekmekçi	Eskici	Etlikçi
Fırıncı	Fişekçi	Göncü
Haffaf	Hamal	Hamamcı
Hasırcı	Hızarcı	İlikçi
İmam	Kahveci	Kalaycı
Kaşağıcı	Katarcı	Katırcı
Kavuncu	Kebapçı	Keçeci
Kelleci	Kundakçı	Külahçı
Külekçi	Kürkçü	Kürtüncü
Leblebici	Lüleci	Mektep Hocası
Merkepçi	Mermerci	Mesci
Minareci	Mumcu	Muytabcı
Müderriş	Müezzin	Mürekkebcı
Nalbant	Nalçacı	Natır
Palacı	Paltacı	Pamukcu
Perdahçı	Pideci	Saatçi
Saraç	Sebzeci	Semerci
Sepetçi	Simsar	Sucu
Şerbetçi	Tacir	Tarakçı
Taşçı	Tatlıcı	Tavacı
Tellak	Tuzcu	Tüfekçi
Uncu	Yapıcı	Yemenici
Yumurtacı	Zanbıkçı	Zincirci

⁶³ Keskin, 2006:141.

Kayseri’de Hristiyanların Meslekleri⁶⁴

Abacı	Amele	Astarıcı	Attar
Bağcı	Bakırcı	Bakkal	Balıkçı
Baltacı	Basmacı	Berber	Bezaz
Bezirgan	Bıçakçı	Bohçacı	Boyacı
Çadırcı	Çakıcı	Çalgıcı	Çerçi
Çilingir	Çizmeci	Çölmekçi	Çubukçu
Çulhacı	Değirmenci	Dellal	Demirci
Dikici	Doğramacı	Dökmeci	Duhancı
Dülger	Eğerci	Ekici	Gazar
Gazaz	Haffaf	Hamamcı	Hekim
Hizmetkar	Hurdacı	İmameci	İplikçi
İğneci	Kahveci	Kalaycı	Kaltakçı
Kasap	Kavcı	Kavukçu	Kazancı
Kelleci	Keresteci	Kundakçı	Kuyumcu
Külahcı	Kürkçü	Manav	Muallim-i Sıbyan
Muytabçı	Mübayacı	Müstecir	Nakkaş
Nalband	Nalçacı	Oymacı	Palancı
Papaz	Papuççu	Pastırmacı	Pekmezci
Penpeci	Postalıcı	Sandalcı	Sarraf
Savakçı	Semerci	Simsar	Sirkeci
Suvacı	Tacir	Tarakçı	Taşçı
Tellak	Terzi	Tutkalıcı	Tüccar
Tüfekçi	Urgancı	Yağlıkçı	Yapıcı
Yemenici	Zanbıkçı	Ziraatçı	

XIX. yüzyılın ilk yarısında Kayseri’de gayrimüslimlerin icra ettikleri zanaat ve ticaret dallarını incelediğimizde kuyumculuk, kalaycılık, pastırmacılık,

⁶⁴ Keskin, 2006:142.

tüccarlık, dökmece gibi işlerde daha etkili oldukları görülmektedir. Seyyah Halil Abbasizade ise Kayserili gayrimüslimlerin sarraflık, pastırmacılık, kereste işleri ve değirmencilik yapmakta meşhur oldukları bilgisini vermektedir.⁶⁵

Kayseri gayrimüslimleri Osmanlı genelinde de olduğu üzere istedikleri gibi meslek edinebilmişler, ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır. İcra ettikleri meslekler göz önüne alındığında da her türlü mesleği rahatlıkla yapabilmişler ve bir kısıtlamaya maruz kalmamışlardır. Sadece Müslümanlarla olan ticaretlerinde İslam'a göre yasak olan malları Müslümanlara satmaları yasaklanmıştır.

Kervan ticaretinin önemli uğrak yerlerinden birisi olan Kayseri de büyük çaplı pazarlar, hanlar ve çarşılar bulunmaktadır. Şehrin iki büyük çarşısı Kapalı Çarşı ve Bedesten'dir.⁶⁶ Ki bu mekânlar ve Kayseri şehri hakkındaki bilgilere Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde de şu sözlerle rastlamaktayız: Aşağı şehir bir düz geniş zemin dörtgen şekilli yontulmuş taşlar ile yapılmış geçmiş melikler yapısı bir köhne kaleli büyük bir varoştur. Şehir altında Koyun Köprüsü Nehri'ne Gerezler Suyu derler. Bu büyük varoş (---) bin kiremitli ve toprak ile örtülü büyük saraylar, eski yapı iki katlı ve tek katlı bakımlı hanelerdir. Bu varoşun çevresi firdolayı eski surdur.

Tamamı (---) adet varoş kapılarıdır. Evvela Boyacı Kapısı ve Kiçi Kapısı güneşe bakmaktadır. Mahkeme yakınında Asarönü Kapısı doğuya açılmaktadır. Odunpazarı Kapısı kuzeye meyillidir ve Atpazarı Kapısı kuzeyde paşa sarayı yakınındadır.

Bu kapıların etrafında olan varoş duvarı firdolayı Kayseri şehri (---) adımdır ve bu surun etrafı hendektir.⁶⁷

Esnaflara dair mekânların anlatımları ise şöyledir:

Tüccar ve esnaf hanlarının anlatılması: Hepsi (---) adet esnaf ve tüccar hanlarıdır. Evvela boyacı Kapısı'nda Kığlamazzade Hanı kargir kalabalık

⁶⁵ Bulduk, 1998: 97.

⁶⁶ İnbaşı, 1996: 132.

⁶⁷ Kahraman, Dağlı, 2006: 234-235.

güzel bir handır. Kapan Hanı gayet kalabalık sağlam handır. Gön Hanı Uzun çarşı içinde kargir yapı güzel handır.

Sultan çarşı pazarının anlatılması: Hepsi (---) adet sultan çarşısı dükkânlarıdır. Evvela bu Kayseri şehrinin Bursa, Edirne ve İstanbul gibi iki yerde kargir yapı güzel bedestenleri vardır. Biri kuyumculardır ki dünyanın değerli altınlı eşyaları ve nadir cevahir türü kap kacak bulunur. Cevher satan altın ustaları mücevher şeyler işlerler. Büyük bedestende zengin tüccarlar heybeler ile alışveriş edip nice bin türlü değerli kumaşlar satılır. Misk ve amber kokusu ihtiyaç sahiplerinin dimağlarını kokulandırır.

Ana cadde dükkânlarının anlatılması: Bunlardan Uzun Çarşı süslüdür ama Atpazarı yanında safi Kapamacılar Çarşısı'dır. Bunun sağ tarafında un kapanı vardır. Bütün ince has ve beyaz un bu yerde satılır. Acaip hikmettir ki bu şehirde un çuvalı içine yovanca otu kosalar unu on sene dursa asla çürümeyip yine has ve beyaz ekmeği ve çöreği olur.

İçkale kapısına çıkınca Attarlar Çarşısı'dır ki bütün itriyatın ve türlü türlü ilaçların güzel kokusundan gelen geçenleri dimağları misk ve amber kokusu olur.

Attarlardan aşağı pâk u pâkize Selman-ı Pâk berberler dükkânlarıdır ki her birinde pâk etekli ve pâk yüzlü berber civanları vardır.

Ondan aşağı Papuççular Çarşısı yani eski pabuc ve çizme yamayıcı dükkânlarıdır.

Ondan yine anayolun iki tarafı Karakeçili dükkânına varıncaya kadar tümnden kapama ve zubun işler terzi dükkânlarıdır. Ondan pâk ve pâkize ballı ve yağlı sözler eder bakkal civanları dükkânlarıdır. Muhtesib dükkânı bu mahaldedir ki bir sanat ehli sultan tartısına aykırı davranıp bir dirhem eksik vermeye kâdir değildir.

Bu mahal tamamen kasap dükkânlarıdır ki nice yüz adet boğazlanmış Karaman koyunlarını ve kuzularını parça parça edip her parçaya gül yaprağı takıp ve safran sürüp satarlar.

Bu kasapların alt yanında has ve beyaz çörekçiler ve börekçiler dükkânlarıdır ki türlü türlü biberli börek, bademli, susamlı ve çörek otlu çörek ve katmerli ve kaymak börek pişirirler. Tâ saraçhane başına varıncaya kadar böyle nimet pişer çörekçi, börekçi, aşçı, başçı ve türlü türlü hoşafçı dükkânlarıdır.

Muhtesib ağa dükkanın geçince Arpacılar Çarşısı, Kazancılar Pazarı ve Semerciler Çarşısı'dır.

Ondan iç kale önüne varılır ve sol tarafı Mevlevihane bahçesi kapısıdır ve Uzun Çarşı'sı gayet süslüdür. Tâ Uzun Çarşı başında son bulur.

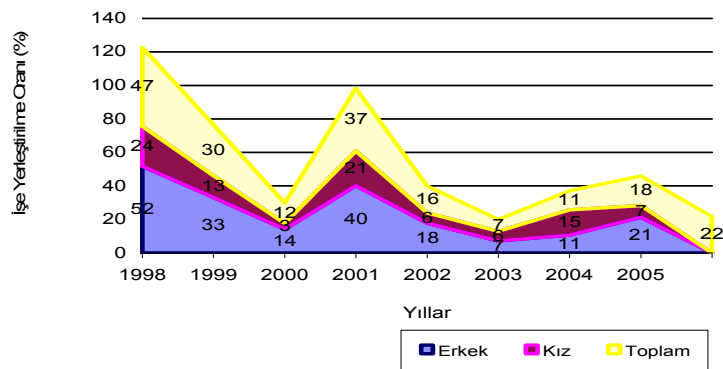
Saraçhâne ve Haffafhane Pazarı aydınlık, bakımlı ve kalabalık pazardır. Debbahlar pazarı pâkdir, Ahi Evran pirleriyle mamurdur.

Odun Pazarı kale kapısı önünde olduğundan Odunpazarı Kapısı derler. Atpazarı Kapısı, Paşa Sarayı yakınındadır ve Koyunpazarı....⁶⁸

Bunların yanı sıra Kayseri'nin iktisadi yapısının kapsamına elbette ki istihdam, tarım, hayvancılık, ormancılık, ticaret, enerji, madencilik birimlerinin tamamı girmektedir. Bu birimlere ait istatistikî verileri grafik/tablolarda⁶⁹ halinde vermeyi uygun gördük. Buna göre;

YILLAR İTİBARIYLA
İŞE YERLEŞTİRİLME ORANINA GÖRE CİNSİYET DAĞILIMI

GRAFİK 1

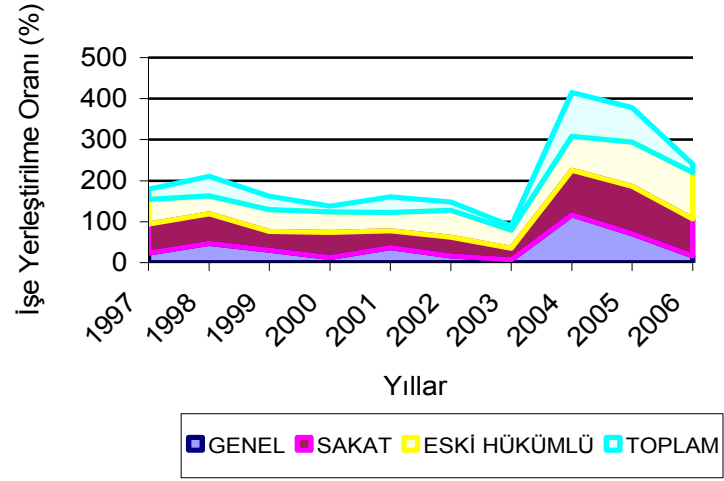

⁶⁸ Kahraman, Dağlı, 2006:239-240.

⁶⁹ Tablolar için bkz. , <http://kayham.erciyes.edu.tr>

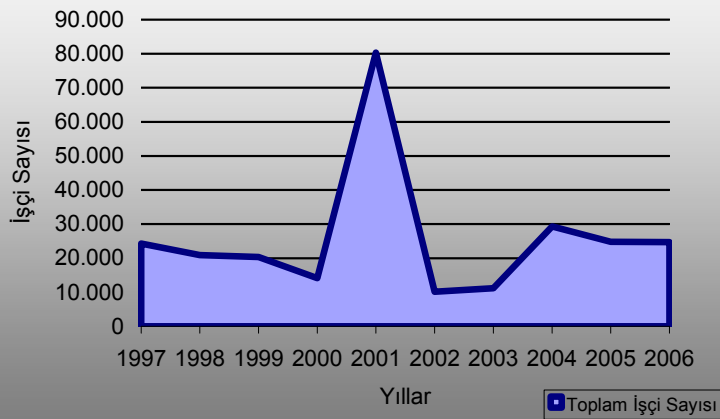
YILLAR İTİBARIYLA
NİTELİKLERİNE GÖRE İŞE YERLEŞTİRİLENLERİN DAĞILIMI

GRAFİK 2

YILLARA GÖRE SENDİKALI İŞÇİ DAĞILIMI

GRAFİK 3

KAYSERİ İLİNDE BİTKİSEL ÜRÜNLERİN ÜRETİM (TON) SIRALAMASI (2007 YILI)		
Bitkisel Ürünler	Üretim (ton)	Ürünlere Göre Üretim Payı (%) ⁽³⁾
Şeker Pancarı	564.749	32,07
Buğday	470.375	26,71
Arpa	241.831	13,73
Yonca	213.945	12,15
Patates	208.848	11,86
Çavdar	22.888	1,30
Korunga	13.452	0,76
Ayçiçeği	8.204	0,47
Nohut	5.566	0,32
Mısır	4.375	0,25
Fasulye	2.636	0,15
Yulaf	1.437	0,08
Fiğ	1.070	0,06
Soğan (kuru)	1.014	0,06
Mercimek(yeşil)	304	0,02
Sarımsak (kuru)	114	0,01
TOPLAM	1.760.808	100,00

Tablo 1

KAYSERİ İLİNDE YILLAR İTİBARI İLE HAYVAN SAYILARI

KAYSERİ İLİNDE YILLAR İTİBARIYLA HAYVAN SAYILARI													
Tablo 1													
Yıllar	Ancılık (Kovan Sayısı)		Büyükbaş Hayvan Sayısı				Kümes Hayvan Sayısı		Küçükbaş Hayvan Sayısı		Tek Tırnaklılar		
	Eski Tip	Yeni Tip	Manda	Sığır			Hindi	Ördek	Koyun	Kıl Keçisi	At	Eşek	Katır
				Kültür	Melez	Yerli							
2000	2.740	46.700	3.650	52.885	85.015	30.689	30.450	7.860	450.431	39.130	1.607	7.835	430
2001	2.355	47.455	3.738	64.099	93.453	58.899	23.655	6.605	402.464	35.900	1.620	7.175	328
2002	2.225	52.914	3.596	60.609	85.859	25.485	24.855	78.755	380.018	37.484	1.525	7.039	336
2003	2.580	42.890	4.142	56.463	87.135	26.945	19.735	7.750	394.302	40.049	1.609	5.831	244
2004	2.220	42.486	3.265	60.348	104.134	34.356	15.470	7.032	395.183	44.655	1.637	5.605	248
2005	2.132	39.177	2.408	62.824	110.961	37.496	15.433	5.113	402.165	47.122	1.531	5.326	393
2006	-	-	2.376	73.772	127.188	41.150	-	-	430.945	46.698	1.507	7.376	341
2007	465	19.537	-	66.993	71.668	23.732	9.248	2.620	164.554	13.316	886	3.379	92

Tablo 2

YILLAR İTİBARIYLA TÜRLERİNE GÖRE ORMAN ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kağıtlık Odun	144	12	57	819	284	1.170	0	0	0	18	0
Lif Yonga	0	0	0	0	0	0	1.547	2.957	2.957	258	0
Maden Direği	325	201	294	228	75	1.354	216	249	249	535	710
Sanayi Odunu	198	117	89	115	17	254	188	145	145	189	52
Tel Direği	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Tomruk	1.634	2.065	1.441	0	164	4.667	1.182	842	842	2.475	2.775
Yakacak Odun	2.851	2.189	2.038	0	210	5.400	4.893	5.585	5.585	4.204	1.491

Ana
Ürünler
(m3)

YILLARA GÖRE KAYSERİ İLİ ELEKTRİK SANTRALLERİNDEKİ ÜRETİM				
YILLAR	YILLIK ÜRETİM (kWh)			
	SIZIR HES (Sivas)	Zaman Endeksi (2000=100) ⁽¹⁾	BÜNYAN HES (Bünyan /Kayseri)	Zaman Endeksi (2000=100) ⁽¹⁾
2000	47.192.400	-	3.976.924	-
2001	24.287.760	51	3.300.438	83
2002	39.048.120	161	3.298.203	100
2003	31.221.360	80	3.107.490	94
*2004	39.048.120	125	3.148.000	101
2005	36.018.900	92	3.126.089	101
2006	28.607.100	79	2.929.227	99
2007	-	-	21.910.100	94

YILLAR İTİBARIYLA KAYSERİ İLİNİ ZİYARET EDEN YERLİ VE YABANCI TURİST SAYILARI						
YILI	YERLİ		YABANCI		TOPLAM	
	TURİST SAYISI	DEĞİŞİM ORANI % ⁽⁷⁾	TURİST SAYISI	DEĞİŞİM ORANI % ⁽⁷⁾	TURİST SAYISI	DEĞİŞİM ORANI % ⁽⁷⁾
2000	80.350	16	14.500	3	94.850	14
2001	133.590	66	31.243	115	164.833	73
2002	227.517	70	46.953	50	274.470	66
2003	198.847	-12	35.854	-24	234.701	-14
2004	215.800	9	45.500	35	261.300	11
2005	236.500	9	50.500	11	287.000	10
2006	240.000	2	52.000	4	292.000	2
2007	270.490	12	65.420	25	335.910	15

AYLAR İTİBARIYLA KAYSERİ İLİNDE KURULAN VE KAPANAN FİRMA SAYILARI																	
Yıllar	Aylar	Kurulan Firmalar								Kapanan Firmalar							
		Anonim Şirket	Limited Şirket	Kolektif Şirket	Komandit Şirket	Kooperatif	Şahıs İşletmeleri	İktisadi İşletme	Toplam	Anonim Şirket	Limited Şirket	Kolektif Şirket	Komandit Şirket	Kooperatif	Şahıs İşletmeleri	İktisadi İşletme	Toplam
2004	Ocak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Şubat	8	32	-	-	7	21	-	68	-	9	-	-	1	15	-	25
	Mart	7	57	-	-	4	57	-	125	2	8	-	-	-	15	-	25
	Nisan	4	50	-	-	2	26	-	82	1	5	-	-	-	10	-	16
	Mayıs	7	47	-	-	4	38	-	96	1	10	-	-	1	17	-	29
	Haziran	7	58	-	-	3	58	-	126	5	14	-	-	3	13	-	35
	Temmuz	8	35	-	-	3	30	-	76	4	8	-	-	-	7	-	19
	Ağustos	8	62	1	-	2	43	-	116	2	9	-	-	3	6	-	20
	Eylül	8	45	-	-	-	35	-	88	2	14	-	-	5	10	-	31
	Ekim	11	34	-	-	2	22	-	69	2	12	-	-	1	9	-	24
	Kasım	3	39	-	-	2	25	-	69	2	7	-	-	5	9	-	23
	Aralık	9	64	-	-	2	33	-	108	9	39	-	-	9	39	-	96
2005	Ocak	7	47	-	-	-	38	-	92	6	15	-	-	1	29	-	51
	Şubat	9	42	-	-	-	42	-	93	2	16	-	-	-	40	-	58
	Mart	14	68	-	-	2	54	-	138	5	16	-	-	-	10	-	31
	Nisan	6	49	-	-	1	38	-	94	4	9	-	-	3	10	-	26
	Mayıs	14	64	-	-	4	37	-	119	2	14	-	-	1	15	-	32
	Haziran	9	67	-	-	1	50	-	127	6	12	-	-	1	9	-	28
	Temmuz	12	53	-	-	3	37	-	105	3	6	-	-	2	5	-	16
	Ağustos	6	52	-	-	1	25	-	84	3	10	-	-	4	15	-	32
	Eylül	11	48	-	-	4	24	-	87	2	11	-	-	1	8	-	22
	Ekim	7	31	-	-	2	24	-	64	6	11	-	-	1	52	-	70
	Kasım	10	32	-	-	3	28	-	73	5	13	-	-	-	42	-	60
	Aralık	6	62	-	-	4	32	-	104	3	29	1	-	2	33	-	68
2006	Ocak	6	71	-	-	2	39	-	118	2	19	-	-	1	24	-	46
	Şubat	5	78	-	-	4	75	-	162	1	17	-	-	3	28	-	49
	Mart	21	86	-	-	6	49	2	164	4	17	-	-	3	25	-	49
	Nisan	14	62	-	-	5	38	-	119	4	9	-	-	1	17	-	31
	Mayıs	48	109	-	-	3	35	-	195	5	15	-	-	4	31	-	55
	Haziran	15	74	-	-	4	41	-	134	2	17	-	-	6	26	-	51
	Temmuz	9	62	-	-	6	41	-	118	1	10	-	-	3	16	-	30
	Ağustos	13	40	-	-	4	27	-	84	4	11	-	-	3	11	-	29
	Eylül	17	64	-	-	3	29	-	113	3	14	-	-	-	9	-	26
	Ekim	10	33	-	-	2	21	-	66	1	14	-	-	1	14	-	30
	Kasım	12	58	-	-	4	34	-	108	1	13	-	-	1	20	-	35
	Aralık	16	69	-	-	3	19	-	107	6	27	-	-	7	22	-	62
2007	Ocak	7	80	-	-	6	43	-	136	5	8	-	-	-	24	-	37
	Şubat	7	89	-	-	6	44	-	146	3	17	-	-	1	23	-	44
	Mart	13	84	-	-	8	57	-	162	3	18	-	-	1	12	-	34
	Nisan	10	74	-	-	6	39	1	130	3	21	-	-	3	20	-	47
	Mayıs	11	76	-	-	4	45	-	136	8	11	-	-	7	17	-	43
	Haziran	7	61	-	-	8	46	-	122	5	12	1	-	1	22	-	41
	Temmuz	16	73	-	-	5	26	-	120	4	18	-	-	3	13	-	38

	Ağustos	11	56	-	-	5	26	-	98	3	13	-	-	3	15	-	34
	Eylül	10	71	-	-	2	40	-	123	1	13	-	-	2	10	-	26
	Ekim	8	56	-	-	2	24	-	90	2	8	-	-	1	14	-	25
	Kasım	15	72	-	-	5	33	-	125	3	17	-	-	1	13	-	34
	Aralık	10	54	-	-	-	26	-	90	3	18	-	-	6	12	1	40
2008	Ocak	12	81	-	-	2	48	-	143	11	16	-	-	1	29	-	57
	Şubat	7	62	-	-	4	44	-	117	10	24	-	-	2	17	-	53
	Mart	15	68	-	-	8	47	-	138	5	27	-	-	2	13	-	47
	Nisan	18	61	-	-	4	46	1	130	3	12	-	-	4	9	-	28
	Mayıs	12	61	-	-	4	32	-	109	5	13	-	-	2	15	-	35
	Haziran	13	61	-	-	3	36	-	113	2	13	-	-	3	18	-	36
	Temmuz	7	70	-	-	5	22	-	104	5	16	-	-	4	25	-	50
	Ağustos	23	48	1	-	6	31	-	109	2	23	-	-	2	16	-	43
	Eylül	14	58	-	-	4	33	-	109	7	16	-	-	3	11	-	37
	Ekim	8	32	-	-	2	16	-	58	2	6	-	-	2	12	-	22
	Kasım	15	36	-	-	-	27	-	78	4	13	-	-	-	10	-	27
	Aralık	7	27	-	-	4	22	-	60	5	29	-	-	3	16	-	53
2009	Ocak	15	69	-	-	1	37	-	122	11	25	-	-	4	25	-	65
	Şubat	7	54	-	-	3	33	-	97	4	20	-	-	1	20	1	46
	Mart	4	49	-	-	3	39	-	95	7	12	-	-	-	22	-	41
	Nisan	4	47	-	-	1	34	-	86	6	18	-	-	2	14	-	40
	Mayıs	7	42	-	-	2	37	-	88	3	15	-	-	2	5	-	25

YILLAR	İTHALAT (MİLYON \$)	İHRACAT (MİLYON \$)
2001	262,9	476,4
2002	279,8	447,4
2003	390,0	483,1
2004	578,0	703,3
2005	592,1	661,1
2006	551,6	537,2
2007	512,8	674,1
2008(Altı Ay)	278,4	362,6

Kayserili firmaların pek çoğu her yıl İSO tarafından yapılan “500 Büyük Sanayi Kuruluşu” anketinde yer almaktadır. Buna göre temmuz 2009’da açıklanan sıralama şu şekildedir:

2008 YILI VERİLERİNE GÖRE İSO 500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞU ANKETİNDE YER ALAN KAYSERİLİ FİRMALAR⁷⁰

2008 sırası	yılı	2007 sırası	yılı	Firmalar	Üretimden Satışlar
63		57		HES HACILAR ELEKTRİK SAN. VE TİC. A.Ş.	676.848.273
114		149		KAYSERİ ŞEKER FABRİKASI A.Ş.	448.943.935
123		119		BOYTAŞ MOBİLYA SAN. VE TİC. A.Ş.	412.083.115
154		134		MERKEZ ÇELİK SAN. VE TİC. A.Ş.	328.570.702
157		152		ORTA ANADOLU TİC. VE SAN. İŞL. T. A.Ş.	318.971.018
224		230		İSTİKBAL MOBİLYA SAN. VE TİC. A.Ş.	241.112.500
278		391		KESKİNKILIÇ GIDA SAN. VE TİC. A.Ş.	195.017.377
317		314		HAS ÇELİK VE HALAT SAN. VE TİC. A.Ş.	171.412.820
359		439		BOYÇELİK METAL SAN. VE TİC. A.Ş.	149.920.021
362		397		KUMTEL DAY. TÜK. MAL. PLASTİK SAN. VE TİC. A.Ş.	148.249.233
363		360		SARAY HALI A.Ş.	146.785.873
387		370		BOYTEKS TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş.	139.171.587
466		457		ERBOSAN ERCİYAS BORU SAN. VE TİC. A.Ş.	113.613.889
495		436		YATAŞ YATAK VE YORGAN SAN. VE TİC. A.Ş.	105.450.878

⁷⁰ www.kto.gov.tr

Kayseri'nin ticari potansiyeli göz önüne alındığında daha çok firmanın bu anket sıralamasında yer alması gerekmektedir ama Türkiye ekonomisinin iniş çıkışlı hali doğal olarak Kayserili firmaları da etkilemektedir. Bu konuda İlyas Beğendik, 2001 krizini aktarmakta ve bu süreci, bir gecede sermayesinin %65 azalması şeklinde tanımlamaktadır. Kayseri, yoğun ticari potansiyeli bakımından bu krizden en çok yara alan kentlerden biri olmuştur. Yine İlyas Beğendik'in belirttiğine göre bu sorundan en az zararla kurtulmaya çabalamışlardır. Ardından gelen sıkıntılı süreçte ise daha çok çalışarak bu kaybı gidermeyi başardıklarını ve bugün organize sanayi bölgesinde kendi adlarıyla, son model makinelerin üretim yaptığı bir gıda fabrikasını kurmayı başarabildiklerini aktarmaktadır.

Kayseri'de hemen hemen bütün sektörlerde faaliyet gösteren firmalar hem bölge hem de ülke talebine göre üretim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Buna göre, Kayseri ticaretinde tekstil ürünleri ilk sırayı almaktadır. Dokuma ve giyim sanayinde faaliyet gösteren firmaların büyük bir kısmı ülkenin önemli firmaları arasındadır. Bu firmalarca üretilen pamuk ipliği, halı ipliği ve halı ürünleri bölge dışına ve yurt dışına ihraç edilmektedir.

Kayseri ticaretinde ikinci olarak sırada mobilya sanayi ürünleri gelir. İstikbal, Yataş gibi firmalar ürettikleri ürünleri hem Türkiye geneline hem de yurtdışına pazarlamaktadır.

Yapılan araştırmalara göre Kayseri'deki ticari faaliyetleri üç gruba ayırmak mümkündür.

- 1- Kayseri il merkezi ile il içerisindeki diğer yerleşim birimleri arasındaki ticaret,
- 2- Kayseri il merkezi ile çevre iller ile diğer iller arasındaki ticaret,
- 3- Dış ticaret.

İl içindeki en küçük idari birim olan köylerden büyük ilçe merkezlerine kadar tüm yerleşim birimlerinde yaşayanların en önemli alışveriş merkezi Kayseri'dir. İl merkezine bağlı yaşayanlar perakende alışverişini rahatlıkla merkezde yapılabilmektedir. Aynı zamanda kırsal kesimlerde üretilen ihtiyaç fazlası, ticari amaçlı tarım ürünleri, Kayseri'de satılmaktadır. Örneğin; Şeker pancarı, şeker fabrikasına satılmaktadır. Çeşitli meyve ve sebzeler meyve suyu fabrikalarına; tahılla, bakliyat vs. tüccarlara, küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar Et ve Balık Kurumu Kombinasına ve pastırma-sucuk imalathanelerine satılmaktadır.

İkinci olarak, Kayseri'nin ticari faaliyetlerde bulunduğu iller, Nevşehir, Niğde, Kırşehir, Yozgat ve Sivas'tır. Kayseri bu illere büyük ölçüde, Kayseri'de üretilen mamul ve yan mamul sanayi ürünleri ile kayseri dışından gelip tüccarın pazarlamasını yaptığı malları satmaktadır.

Kayseri diğer illerden de pamuk, demir-çelik, petrol ürünleri, cam, orman ürünleri vs. gibi endüstri hammaddesi, makine ve motorlu taşıtlar, bazı dayanıklı tüketim malları, meyve-sebze ve giyim eşyası satın almaktadır.

Kayseri'nin üçüncü olarak ticari faaliyetinin dış ticaret olduğunu belirtelim. Buna göre ihracat bazında en çok endüstri ürünleri vardır. Kayseri Valiliği'nden alınan bilgilere göre, ilden ağırlıklı olarak makine halısı, pamuklu ham bez, elektrik kablosu, alüminyum profil, çelik ve galvanizli borular, muhtelif gıda maddeleri, kadife, yatak ve yorgan, havlu, saksı, elektrikli fırın, ocak, oto iç ve dış lastiği, akü, büro mobilyaları, meyve konsantreleri, kuru bakliyat vs. Avrupa ülkelerine, Ortadoğu ve Afrika ülkelerine ihraç edilmektedir.⁷¹

Kayseri'deki şirket ve kooperatiflere ilişkin veriler ise şu şekildedir:⁷²

İlde toplam 10.087 şirket bulunmaktadır. Bunların büyük bölümü iki büyük merkez ilçede toplanmıştır. Ayrıntılar aşağıdaki tabloda verilmektedir.

⁷¹ Kurt, 2006: 83-84.

⁷² www.kayserivaliliği.gov.tr

Şirketlerin Türlerine Göre Dağılımı

ŞİRKET TÜRLERİ	SAYISI
Anonim	1.764
Limitet	8.212
Diğer	111
TOPLAM	10.087

İlde toplam 702 adet kooperatif vardır. Bu kooperatiflere 77.487 kişi üyedir. Kooperatiflerle ilgili bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

Kooperatiflerin Dağılımı

KOOPERATİFİN TÜRÜ	KOOPERATİF SAYISI	TOPLAM SAYISI	ÜYE
Faal Koop.	702	77.487	
Faal Olmayan Koop.	1.114	43.111	
Terkin Koop.	506	24.158	
TOPLAM	2.322	144.756	

Geçtiğimiz yıllarda kurulan Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesi ile kente yatırım artmış bu da şehrin refah düzeyini daha da yükseltmiştir. Tabi bu olumlu artışlar kent nüfusuna da etki etmiştir, öncelikli olarak Kayseri'nin köy ve kasabalarından, ardından da başka kentlerden göçler olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. İstihdam sorununun pek yaşanmadığı Kayseri'de işgücü potansiyeli yüksek olup işsizlik oranı da düşüktür.

3.2. Ahilik ve Lonca Teşkilatı

Ahilik, XIII. Yüzyıldan, XVIII. Yüzyıl başlarında gedik haline dönüşüne kadar Anadolu'daki esnaf, sanatkâr ve meslek sahiplerine verilen isimdir.⁷³

Tarihsel süreçte meydana gelmiş/ getirilmiş pek çok önemli kurum, tarihi olayların ve toplumun içerisinde bulunduğu sosyo-ekonomik olayların sebep olduğu zorunluluklardan meydana gelmiştir. Öncelikle ahilik müessesesinin temelinde cömertlik, el açıklığı, mertlik gibi unsurlar ile bireylerin birbirini kardeş görmelerinin bulunduğu belirtmek gerekir. Ahilik, bu temel açılımlarından hareketle bir gelişim ve yayılım göstermiştir.

Ahilik binlerce yıldan beri süregelen kadim Türk medeniyetinin Anadolu'nun fethiyle birlikte yakın temasa geçtiği İslam kültürü ile uyum içerisinde kaynaşmasından doğan yeni bir kültür kuruluşudur.⁷⁴

Ahilik, en kısa ve öz tanımıyla esnaf, zanaatkâr ve işçileri bünyesinde bir araya getiren, onlara mesleki bilgi ve eğitim veren, kişilerin dini yönden de gelişimlerini sağlayan, iş ve ticaret ahlak ve adabını esas alan ve bunu üyelerine öğretmeyi amaç edinen bir müessesedir.

⁷³ Çağatay, 1990:40. , Çağatay, 1989.

⁷⁴ Demir, 2000:321.

Anadolu'da Ahilik teşkilâtının kurucusu ve 32 esnaf zümresinin piri kabul edilen Ahi Evren'in asıl adı Mahmud'dur. Babasının adı ve doğum yerine nispeten Mahmud bin Ahmed el-Hoyî (Hoylu Ahmet'in oğlu Mahmut) denmiştir. Ahi Evren, Kayseri'de yerleştikten sonra dericilik işiyle meşgul olmaya başladı. Bu arada başta Kayseri olmak üzere diğer şehirleri de gezerek buradaki esnafı teşkilatlandırdı. Onların mesleki birliklerini belli bir gelenek ve disiplin içerisinde korumaları için sağlam kurallar koydu. Kayseri'nin o dönemde de ticarete büyük gelişme göstermiş olması, bu hamleci insana burada gayesini gerçekleştirecek ortamı hazırlamıştı. Burada kurulan ilk Ahilik teşkilatları, o kadar büyük boyutlara ulaşmıştı ki, Moğolların Kayseri'yi işgali sırasında, Ahi Evren'in hanımı Fatma Bacı Moğollara esir düştü. Kendisi de, varlığından rahatsız olanların Selçuklu Sultanına şikâyeti üzerine yakalatırılıp hapse atıldı. Beş yıl hapiste kaldıktan sonra çıkınca buradan ayrıldı. Çeşitli bölgeleri gezdi. Bir ara Denizli'de konakladı, ardından Konya'ya geldi. Burada bir süre kaldıktan sonra Kırşehir'e geçti. Moğol asıllı Nureddin Caca tarafından, 1261 yılında öldürüldü.

Ahi Evren'in ön yak olduğu Ahi Teşkilatı'nın kuruluşunun genel sebepleri olarak şu hususları sıralayabiliriz:

- 1- Asya'dan göç eden sanatkârlara iş bulunması,
- 2- Yerli sanatkârlar ile Türk sanatkârlar ve tüccarlarının rekabet edebilmesi, onların karşısında tutunabilmeleri için malların kalitesinin korunması ve üretimin ihtiyaca göre ayarlanması,
- 3- Sanat ahlakının yerleştirilmesi,
- 4- Türk halkının ekonomik yönden bağımsız hale getirilmesi,
- 5- Yabancı saldırılara karşı devlet güçlerinin yanında yer alınması,
- 6- Türklük şuurunun ve milli heyecanın ayakta tutulması.⁷⁵

⁷⁵ Çağatay, 1989: 85.

Ahi adı verilen kişiler çeşitli esnaf gruplarına (dokumacı, fırıncı, derici, kuyumcu, dokumacı, kasap, kalaycı vb.) mensup kişilerden oluşmaktaydı ve her esnaf derneği kendi meslek ve işini kendi kontrolünde tutmaktaydı. Karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmanın esas olduğu sistemde rekabet, çıkarıcılık, bencillik gibi meslek adabına yakışmayan tutumların aksine daha dayanışmacı, paylaşımcı bir tutum sergilenmekteydi.

Ahi kelimesinin etimolojisine dair pek çok görüş bulunmakla birlikte bunun ahi birliklerine başkanlık eden kişilere verilen bir unvan olduğu da anlaşılmaktadır. İbn Batuta'dan öğrendiğimize göre ahi; bekâr ve sanat sahibi olan gençlerle diğerlerinin kendi aralarında bir topluluk meydana getirerek, kendi aralarında seçtikleri reislerdir.⁷⁶

Ahilik denilince akla gelen diğer bir kelime fütüvvet'tir. Fütüvvet kelime olarak; gençlik, delikanlılık, yiğitlik, cömertlik anlamlarına gelir.

Ahilik sisteminde, esnaf teşkilatı, özerk bir kuruluş olarak teşkilat başkanını kendi seçmekte, küçük yaşta çırak olarak iş yerinde eğitime tabi tutulan gençler, yeteneğine bağlı olarak ustalığa yükselebilmekte, dükkân açma imkânı verilmektedir. Meslek babadan oğula değil, yetenekli kalfadan ustaya geçmektedir.⁷⁷

Fütüvvet erbâbının adab ve erkânının, fütüvvet şartlarının anlatıldığı fütüvvetnamelerde ahilere ilişkin disiplin kuralları toplumsal yaşayışı daha doğrusu günlük yaşamı bile denetleyici şekilde düzenlenmiştir. Bu durum ahiliğin sosyal işlevlerinin de olduğunun kanıtıdır. Fütüvvetnamelerde sadece sosyal hayat değil ahilerin sanatları ve meslekleri için gerekli hammaddeyi sağlamaktan, onun işlenişine ve satışına kadar her durum kurallara bağlanmıştır. Bu kurallar öncelikli olarak ahiliğin temeli olan usta- çırak ilişkisini yani hiyerarşiyi düzenlemiş; bundan başka üretici- tüketici ilişkisini ve dolayısıyla sosyal düzeni sağlamış; boykot, rekabet, işgal ve kavga gibi ticaretin ve esnaflığın olumsuz getirilerinden piyasayı korumuştur. Bu huzur ortamında meslek, zanaat ve sanat sağlam temellere oturtulmuştur. Bu bilgiler ışığında;

⁷⁶ Parmaksızoğlu, 1971.

⁷⁷ Demir, a.g.e. :334.

Bir Ahi'de bulunması gereken özellikler ise şunlardır:

- Cömertlik
- Namazını kazaya bırakmaması
- Hayâ ve edep sahibi olması
- Dünyayı terk etmesi
- Helal kazanç
- İlim sahibi olması
- Büyüklerin (devlet adamlarının) kapısına gitmemesi

Bu şartlara sahip olup, ahi olan bir kişinin dört nesnesi açık ve üç nesnesi kapalı olmalıdır.

- Gönül açık olmalı
- Kapısı açık olmalı
- Eli açık olmalı
- Sofrası açık olmalı
- Gözü kapalı olmalı
- Dili kapalı olmalı
- Şalvarı kapalı olmalı⁷⁸

Ahilik bir taraftan İslami-Tasavvufi düşünce ile fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak tekke ve zaviyelerde şeyh-mürîd ilişkilerini, iş yerlerinde usta-kalfa ve çırak münasebetlerini düzenlerken aynı zamanda iktisadi hayatla da alakadar olmuştur özellikle Fatih devrinden itibaren siyasi bir güç olmaktan çıkarak organize esnaf birlikleri halini alan ve esnaf birliklerinin idari işlerini düzenleyen Ahi Birlikleri, faaliyetleri ile iktisadi sahada daha fazla dikkat çekmeye başlamışlardır.⁷⁹

⁷⁸ Erken, 2002: 50-51.

⁷⁹ TDVİA, 1988: 1045.

Osmanlı üretim ve pazarlama sistemi, ortaçağın yerel kasaba ekonomisi kurallarını izliyordu. Bu ekonomi sisteminde üretim, kasaba ve ona bağlı köyler için belli sınırlı bir nüfus için yapıldı yani Pazar ve üretim sınırlı idi. Esnaf, hırfetler için, liberal ekonomide olduğu gibi, daima genişleyen bir pazar için üretim yapma imkânı yoktu. İhtiyaçtan fazla üretim, fiyatların düşmesine, eksik üretim fiyatların artmasına yol açacağından üretici sayısı da sınırlı kalmak zorunda idi. Bu nedenle lonca sisteminde şehir veya kasabanın genişliğine göre her sanatta ustalar belli sayıyı aşmamalıydı. Devlet her şehir ve kasabada hırfet sayısını tespit etmişti. Sanatkârlar ve devlet bu sayıyı titizlikle korumaya çalışırdı. Osmanlı kadı sicilleri, belli sayı dışında dükkân açan ustaları yasaklayan hükümlerle doludur. Esasen, her şehir ve kasabada vakıflara ait dükkân veya işyeri sayısı belli idi. Sanata ait alet edevatı içeren belli dükkân ve işyerlerine gedik denirdi.⁸⁰

Bunların yanı sıra ahilikte üretimdeki temel amaç para kazanmak değil, başkasına muhtaç olmadan yaşamak ve muhtaç olanlara yardım etmektir. Üretimi yapılan mallar sadece bir kesime değil, bütün kesimlere hitap edebilmeli ve ona göre bir fiyat politikası belirlenmelidir. Ayrıca, ahilikte her ferdin bir sanatı, bir işi olması kuralı getirilmiş olup, herhangi bir mesleğe sahip olmayan üye olarak kabul edilmemiştir.

Ahilik Türklerin şehir ekonomisine girmesini kolaylaştırdığı gibi, şehirlerin dini, sosyal, ticari ve iktisadi hayatında da çok önemli bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra Anadolu'da Türk siyasal yapısındaki değişiklikte yani göçebelikten yerleşik hayata geçişte Anadolu'da Ahiler katalizör rol oynamıştır. Zira Ahiliğin fonksiyonları özet olarak; ahlaki temellerini fütüvvet ve Melâmetle formal İslami değerler ve göçebe Türk töre ve gelenekleri, Bâtını ideoloji bu birliklerin siyasi ve dini fonksiyonlarına, batı loncalarının kalıntıları ile yerleşik hayatın zorunlulukları da Ahilerin sosyo-ekonomik fonksiyonlarına yön vermektedir.⁸¹

İslami-tasavvufi düşünce ile fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak ahlakla sanatın, konukseverlikle yardımseverliğin uyumlu bir sentezini sunan ahilik teşkilatı,

⁸⁰ İnalçık, 2009: 297- 298.

⁸¹ Döğüş, 2003: 155.

gerek bağılı bulunduğu prensipler ve gerekse ortaya koyduğu faaliyetler ile fertlerin eğitim, sosyal ve ekonomik durumları ile alakadar olmuş, Asya'nın muhtelif yerlerinden gelerek Anadolu'ya yerleşen Türklere hem yerleşimlerinde ve yeni hayata adapte olmalarında ve hem de kolayca iş ve meslek edinmelerinde kendilerine yardımcı olmuş, Anadolu'nun ve yeni fethedilen yerlerin Türkleşmesinde mühim roller oynamış, iç güvenliğinin sağlanmasında büyük hizmetlerde bulunmuş, iş hayatında en dürüst, cemiyette en edepli, siyasette en faziletli, savaşta en cesur, zaviyede ise en mütevazı olmayı gaye haline getirmeye çalışmıştır.⁸²

3.3. Kayseri Esnafının Genel Özellikleri

İnsanlar, ihtiyaçlarının tamamını tek başlarına karşılama gücünden yoksun olduklarından bu ihtiyaçlarını gidermek için başka bireylerin üretimine bağılı durumdadırlar. Bu durumda toplumda iş bölümü zorunlu hale gelmektedir. İnsanlar böylece farklı şeyleri üreterek çok farklı şeyleri de tüketebilmektedir. Dolayısıyla kişiler ürettiklerine ve üstlendikleri sosyal rollere nispetle çeşitli meslekler edinmişlerdir.⁸³

Kayseri bölgesi eski çağlardan beri ticaretin canlı olarak sürdüğü önemli merkezlerden biridir. Suriye ve Mezopotamya'dan başka Anadolu'nun her yeri ile ticari ilişkisi olan bir şehirdir. Bunda ipek yolu üzerinde kurulmuş olması da büyük oranda etkilidir.⁸⁴ Kayseri'nin ticari bir merkez konumunda oluşu ahiliğin öncelikle buraya yönelmesine vesile olmuştur.

Her milletin kendine özgü bir karakteri olmakla birlikte özelde bunu meydana getiren milletin, bölümlenmiş mikro konumları ile ilgili sahip oldukları ya da diğer bölge/ yöredekiler tarafından yaftalanan kimi kalıplaşmış özellikleri de bulunmaktadır. Her yöre/bölgeye ait kültür, tarihi, coğrafi, ekonomik, toplumsal ve etnik olmak üzere pek çok etmenlere bağılı olarak oluşmuştur. İşte her yörenin kültürü, o yöredeki kişiliğe de yansımıştır. Belli kentlerin belli

⁸² Keskin, 2006:163.

⁸³ Erten, 2001:28.

⁸⁴ İnalçık, 1993:204.

çağrışımlarla anılması, onlardan kimi lakap ya da unvanlarla bahsedilmesinin sebebi bu kalıp yargılardır.

Bazı illerimizin ekonomik yönden ticari ilişkilerinin ağırlığı oluşturması kişiliğe yansımıştır. “Kayserili” dendiğinde, ticaretten anlayan kişilik sembolize edilir. Bu da, açıkgoz, işini bilir, çıkarını düşünür, hesap kitap bilir, atılgan, ikna edici, tuttuğunu koparan anlamında kişilik özelliklerini içerir. Bu özellikler, Kayserilinin öğünmesine yol açmıştır. Folklor, “Eşeğini boyayıp babasına satan” biçiminde yansıyan Kayserili tipi, açıkgozlülüğü ifade eder. Kayserilide çalışma, tasarruf, çok kazanç gibi değerler ibadet sayılacak kadar benimsenen ticari ilkelerdir.⁸⁵

Parasını ve zamanını iyi değerlendirebilmek Kayserilinin hazinesidir. Zamanını asla boş geçirmeyip hayatın her anını değerlendirmek önemlidir. Kayseri esnafı, yazları sabah 5’te, kışları ise sabah 6’da işyerlerini açarlar.⁸⁶

Türkiye’de hiç kimseye memleketinin adı ile hitap edilmediği halde, Kayseriliye nerede olursa olsun hususi bir imtiyaz olmak üzere “Kayserili” diye hitap edilir.⁸⁷

Kayseri esnafı, hem İslami inancın bir getirisi olarak hem de toplum içindeki konumunu kaybetme korkusuyla sattığı malın ayıbını gizlemez, aşırı kar talebinde bulunmaz. İyi malın arasına kötüsünü karıştırmaz, doğru ve yalan yere yemin etmez, ölçü ve tartıda hile yapmaz.

Ticarette esas olan, malın vadeli alınıp peşin satılmasıdır. Dolayısıyla tüccar sattığı malın fiyatı kadar alım gücünü ve sermayesini arttırmış olur. Kayserilinin prensiplerinden biri de “alıştan kar etmektir.” Yani bir malı pahalı alıp pahalı satmak yerine, alırken ucuz alıp, normal piyasa fiyatından sattığı zaman fazla kar edebilmektir. Bunun için de alışverişte pazarlığı çok sever, çocuklarına küçük yaşlardan itibaren bunu öğretmeye çalışır. Kayseri’de “Pazarlık yapmasını bilmezsen, istenilen fiyatın yarısını ver” derler.

Yeni işe başlayan bir Kayserili, ilk yılki kazancının dükkânına, ikinci yılkinin müşteriye, üçüncü yıl ise kendisine kalacağını hesabeder. Kazanamıyorum

⁸⁵ Tezcan, 1993:98-99.

⁸⁶ K.Ş.-3.

⁸⁷ Satoğlu, 1995: 20.

diye hemen ümitsizliğe düşmez. Hatta “Kar zararın kardeşidir” diyerek, kismette olmayan kazancın hırsıyla peşine düşmez. Bu, hiçbir zaman “Bir lokma, bir hırka” felsefesi veya miskinliğinden ileri gelmez. Fakat başladığı işte sebat eder.⁸⁸

Kayserili neyin, nereden, ne getireceğini bir çırpıda kavrar ve her konudaki hesabını kılı kırk yarararak, çok iyi yapar. Gereksiz masraf ve israftan kaçınır. Bu sebeplerden dolayı Kayserili için, “Gelirleri mutlak, giderleri muhtemel” ifadesi kullanılmaktadır.

⁸⁸ Satoğlu, 1995: 163.

IV. BÖLÜM: ESNAFLIK GELENEĞİ ETRAFINDA OLUŞAN HALKBİLİMİ UNSURLARI

4.1. Ritüeller

Kayseri esnafı arasında rastlanan en yaygın ritüel dükkânın/işyerinin ilk açılışında kurban kesilmesidir. İlyas Beğendik'in aktardığına göre ise kurban kesimi sadece ilk açılışa özgü değildir ve yıl içerisinde birkaç kez tekrarlanan bir durumdur. İşin hayırlı ve bereketli olması, dükkânın/işyerinin her türlü kaza ve beladan korunması için kurban kesilmektedir.

Yine İlyas Beğendik'in aktardığına göre batıl inanışlara pek yüz verilmemektedir. Örneğin dükkâna/işyerine nazara karşı bir şeyler asmak, sabahları yere ilk gelenden uğur parası atmasını istemek gibi pek çok yerde rastlanılan batıl inançlara Kayseri'de pek fazla rağbet gösterilmediğini, önemli olanın kişinin iyi niyetiyle ve duasıyla dükkânını/işyerini açması olduğunu söylemektedir.

4.2. Halk Bilgisi Ürünleri

Bu bölümü Mensur, Manzum ve Serbest ürünler olmak üzere üç başlık altında incelemeyi uygun gördük. Bu örneklendirmeler genel olarak esnafılık çevresinde oluşturulmuş edebi metinlere yer verilmekle beraber özelde de kayseri ile ilgili metinlere yer verilerek konunun edebi ve halkbilimsel yanı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.2.1. Mensur Ürünler

4.2.1.1. Fıkralar

Kayseri ya da Kayserililer için anlatılagelen fıkralarda ilk göze çarpan hazırcevaplılıkları ve kıvrak zekâları olmaktadır. Binlerce fıkra arasından

seçerek aldığımız fıkralarda hem bu özelliklerini hem de ticari ilişkilerine yapılan nüktelere şahit olmaktadır.

* Kayserili çocuk babasının yanına gelerek;

— Baba, bana 500 lira lazım. der, Babası:

— Ni, 400 lira mı? Nidecen olum 300 lirayı, 200 lira niyine yitmiyo, al sana 100 lira diyerek cebinden 50 lira çıkarıp oğluna verir.

Çocuk, gülerek;

— Baba, ben senin huyunu bildiğim için senden fazla istedim zaten bana 50 lira lazımdı, der.

Babası sinirlenerek;

— Bak sen eşek sıpasına sahte para vermeseydim az daha beni kazıklayacaktı, der.

* “Kayserili şeytan gibi zekâya sahip”, “Şeytana pabucunu ters giydiren Kayserilinin yanında şeytanın lafı mı olur” gibi sözleri sık sık duymaya başlayan şeytan, bu duruma bir son vermeye karar verir ve Kayserinin yolunu tutar. Amacı, bir Kayserili ile ortak iş yapmaktır ve kimin daha kurnaz olduğunu ortaya koymaktır. Aradığı ortağı bulunca niyetini açıklar ve Kayseriliye “Seninle ortaklaşa bir pancar ekelim” der. Kayserili de kabul eder. Pancarı ekerler, hasat zamanını beklemeye başlarlar ama yapraklar yeşerdikçe şeytan dayanamaz ve “Gel seninle bir pazarlık yapalım, toprağın üstündekiler benim olsun, altında kalanlar da senin olsun” der, Kayserili bunu da kabul eder ve hasat alındıktan sonra Kayserili pancarlardan bir hayli para elde eder ama şeytanın yaprakları doğal olarak elinde kalır. Şeytan bunu kendine yediremez ve bir ortaklık daha teklif eder, bu sefer de buğday ekeceklerdir ama pazarlık tam tersi olacaktır yani toprağın üstündeki Kayserilinin, altındaki ise şeytanın olacaktır. Kayserili, bunu da kabul eder fakat hasat zamanı gelince şeytan gene yaya kalır çünkü şeytanın elinde

kala kala buğdayın sapı kalmıştır. Artık dayanamayan şeytan isyan eder ve “Yok kardeşim yooook... Benden buraya kadar, namını duymuştum ama bu kadarını beklemiyordum. Meğer sen neymişsin be Kayserili” der.

* Yıllar sonra bir araya gelen iki eski arkadaşın Kayserili olanı ailesini, hayatını diğerine anlatırken dert yanarak;

— Benim dört oğlum oldu ama ikisi akılsız çıktı, der.

Diğeri hayretle;

— Akılsız derken deli mi oldular? Diye sorar.

Kayserili;

— Bir oğlum şarküteri dükkânı açtı, bir oğlum kunduracı oldu kendilerini kurtardılar. Diğer ikisinden biri öğretmen oldu, bir diğeri de gitti memur oldu, der.

Arkadaşı;

— Akılsızlık bunun neresinde? Diye sorunca;

Kayserili;

— Kayseri’de akıllı adam okumaz, tüccar olur, der.

* Adamın biri yolculuk yaparken yanında oturanın Kayserili olduğunu öğrenince aklınca ona takılmak ister:

— Evlat, Kayseri’yi hayatımda görmedim ama duyduğuma göre orada eşek çok olurmuş, öyle mi? der. Bu söze sinirlenen Kayserili;

— Yok, yanlış duymuşsunuz ağam onlar Kayseri’nin yillisi deeldir, hepsi sizin gibi yabancıdır, der.

* SEN EŞEKLİĞİNLE BUNUN

Kayseri'ye gezmek için gelen bir Yahudi sokaklarda dolaşırken altın çekecekle oynayan bir çocuğa yaklaşır:

- Be kuzum der, sana para vereyim; sen de o elindekini bana ver!

Çocuk:

- Ben para ile satmam bunu.

Yahudi:

- Ya ne ile verirsin?

Çocuk:

- Omzuna binerim, dediklerimi de yaparsan veririm...

Yahudi pazarlıktan memnun; bindirir çocuğu sırtına... Çocuk:

- Haydi der; eşek gibi hem anıracak, hem de koşacaksın...
- Dediklerini yaptım, der. Ver bakalım elindekini..!

Cin gibi oğlan, Yahudi'nin karşısına geçer:

- Sen der, eşekliğinle bu altın çekeceğin değerini biliyorsun da; ben insanlığımla bunun kıymetini bilmez miyim? ⁸⁹

* ÇÜNKÜ FABRİKANIN SAHİBİ DE...

Kayserilinin biri Amerika'ya gider. Yirmi yıldan beri Amerika'da kalan hemşerisini görür. Konuşma arasında hemşerisinden yirmi yıldan beri ne iş yaptığını sorar. "Bir fabrikada işçiyim" cevabını alır. Birden sinirlenen Kayserili:

⁸⁹ Yedekçioğlu; 1972: 8.

- Yirmi yıldan beri çalışıyorsun da, hala fabrikanın sahibi olamadın mı? Ne biçim Kayserililik bu? Ayıp sana...

- Hemşehrim der, bu fabrikanın sahibi olmama imkan yok!

Merak ve hayretle:

- Neden yahu? diye soran Kayseriliye arkadaşı:

- Çünkü, fabrikanın sahibi de Kayserili ondan, cevabını verir.⁹⁰

*** PAZARLIĞA GİRİŞEBİLİR MİYİM?**

Bilinen bir gerçek, Kayserililer pazarlığı çok sever. Küçük yaştan çocuklarına da bunu öğretirler.

Kayseri'deki bir okulun bahçesinde iki çocuk konuşur:

- Beş kere beşin yirmi beş ettiğini biliyorsun da, öğretmene neden yirmi sekiz dedin?

İkinci çocuk:

- Evet biliyordum yirmi beş ettiğini fakat öğretmenimle bir pazarlığa girişebilir miyim ümidiyle aksi cevap verdim, der.⁹¹

*** GÖRÜNEN BU YILIN KARI**

Kayserilinin biri, bir Yahudi'ye borçlanır. Aralarındaki konuşmaya göre, Kayserili borcunu Erciyes'in karı eridiği gün ödeyecektir.

Ağustos ayı olur. Yahudi parası için Kayseri'ye gelir. Borçlu Kayserili, Yahudi'ye Erciyes'i göstererek:

⁹⁰ Yedekçioğlu; 1972: 11.

⁹¹ Yedekçioğlu; 1972: 16.

— Anlaşmamıza göre, Erciyes'in karı eridiği gün borcumu ödeyeceğim. Bak Erciyes'in karı henüz erimedi.

Yahudi bırakır gider. Bir yıl sonra ağustos ayında yine gelir Kayseri'ye ve bakar ki Erciyes'in doruğu karla dolu. İşin kötüye gittiğini anlayan Yahudi başlar düşünmeye. Bu sırada yanına yaklaşan bir çocuk derdini sorar. Yahudi sızlanarak yakını.

Çocuk:

— Ben senin paranı kurtarırım amma ondalık isterim!

Yahudi çocuğun şartlarını kabullenir ve ondalığını da oracıkta verir ve çocuktan şu aklı alır:

— Alacağın olana diyeceksin ki geçen yılın karı eridi de altına aktı. Bu görünen bu yılın karı...⁹²

***KAYSERİLİNİN YUMURTA TİCARETİ**

Kayserilinin biri, Sirkeci'de yumurta ticareti yapar ancak 5 kuruşa aldığı yumurtaları yine 5 kuruştan satarmış.

Bunun kırığını çatlağını da satamayacağına göre, bu işi nasıl yürüttüğüne bir türülü akıl erdiremeyen komşuları, Mişon'a sormuşlar.

Mişon:

- Be kuzum, demiş. Bunda şaşılacak ne var? Kayserili günde 50 sandık yumurta alıp satıyor. Yalnız boş sandığı 1 liradan satarsa günde 50 lira eder... Yumurtaların kırığını çatlağını da evine götürür... Bundan güzel kar mı olur?⁹³

⁹² Yedekçioğlu; 1972: 21.

⁹³ Satoğlu, 1995: 171.

* KAYSERİLİ AHMET

Ahmet, büyük bir caddenin tek marketi olarak oldukça iyi iş yapmaktadır. Ama rekabet hiç durmaz. Yeni bir tüccar, Ahmet'in hemen sağ yanında dükkân kiralar ve kapısına dev harflerle "MÜTHİŞ İNDİRİM" yazar. Ahmet, bu duruma çok bozulur; ama harekete geçmek için bekler. Caddedeki potansiyeli fark eden bir başka tüccar, Ahmet'in sol yanındaki dükkânı tutar ve kapısına "DAHA UCUZU VE KALİTELİSİ YOK" diye tabela asar. Ahmet, bu gelişmeler karşısında önce kızar ama sızlanmak yerine kendi yararına kullanacağı formül arar. İzleyen gün marketin girişine dev harflerle şöyle yazar: "ANA GİRİŞ" ⁹⁴

* KAYSERİLİNİN SUMAĞI

Elinde bol miktarda sumak bulunan bir Kayserili, sumağı elden çıkarmak ve sürüm yapmak için bir plan hazırlar.

Büyük bir vilayetteki marketlerden birine gün aşırı uğrayarak:

- Sumak var mı? diye sorar.

Bununla da yetinmez güvendiği üç-beş ahabını da aynı şekilde günde birkaç sefer:

- Sumak var mı? diye sormaya gönderir.

Fakat her defasında:

- Yok veya kalmadı gibi cevaplar alırlar.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra bu defa aynı market yöneticilerine hiçbir şeyden habersizmiş gibi:

- Ben de bir miktar sumak var, alır mısınız? diye teklifte bulunur.

⁹⁴ Birol- Yerlikan: 2007: 217.

Marketçiler, bir süredir müşterilerinin sumak arıyor olmaları ve talebin artması karşısında teklifi hemen kabul ederek:

- Ne kadar varsa getir, derler.

Böylece Kayserili sumağının tamamını hem de istediği fiyatla elden çıkarır...⁹⁵

* TOPTAN

Kayserili bir tüccar, İstanbul'dan bir hayli kumaş alıp satmak için Kayseri'ye götürürken yolda önüne eşkıyalar çıkmış. Eşkıyaların başı, denklerin çözülüp ölçülmesini emretmiş. Haydutlar denkleri açıp mızraklarıyla ölçerlerken, bunların içinde bir top kırmızı çuha görmüşler. Eşkıya başı kırmızı rengi çok sevdiğinden Kayserili tüccara sormuş:

- Niçin bu kumaşların hepsini kırmızıdan getirmedin?

Kayserili tüccar gülümsemeye çalışarak şu cevabı vermiş:

- Böyle toptan alışveriş olacağını bilir miydim efendim?⁹⁶

* BAVUL- MAVUL SEPET-MEPET HESABI

Vaktiyle İstanbul'a giden bir Kayserili, eşyalarını Haydarpaşa'dan Galata Köprüsü'ne geçirmek için bir kayıkçı ile pazarlık yapmış:

- Evladım, şurada benim bavul mavul, sepet mepet, yastık mastık gibi eşyalarım var. Karşıya geçirmek için ne istersin?

Kayıkçı müşterinin ağzının kalabalığına bakıp;

- Kırk para verirsen yeter, demiş.

⁹⁵ Satoğlu, 1995: 171.

⁹⁶ Birol- Yerlikan: 2007: 220.

Kayserili kabul etmiş ve eşyaları ile birlikte Köprü'ye varınca kayıkçıya çıkarıp yirmi lira vermiş. Kayıkçı:

- Nasıl olur Efendi, biz kırk paraya pazarlık yapmamış mıydık?
- Tamam, der Kayserili, saydığım eşyaların tamamı için kırk para demiştik. Ama bavulu sen taşıdın, mavulu ben. Sepeti sen taşıdın mepeti ben. Yastığı sen, mastığı ben... Onun için de konuştuğumuzun yarısını veriyorum.

Kayserilinin parmak hesabı karşısında şaşırın kayıkçı:

- Valla benim bu işe aklım yetmedi amma herhalde sen haklısın deyip özür dilemiş.⁹⁷

*** OKUMAM YAZMAM YOK AMA...**

Kıtada komutan, okuma bilenlerle bilmeyenleri ayırırken, bizim Kayserili de okuma yazması olanların tarafına geçer. Durumdan kuşkulanan komutan sorar.

- Okuman yazman var mı senin?

Kayserili kendine güven içinde cevap verir:

- Komutanım... Okumam yazmam yok ama, Kayseriliyim!

*** KALDIRDIM AMMA...**

Kayserilinin biri, biner eşeğine Adana'ya gider, iş bulup çalışmaya başlayınca pazarda eşeğini satılığa çıkarır. Cambazlar üşüşür Kayserilinin başına ve "Eşeğine ne istiyorsun?" derler. Kayserili elli lira ister. Pazarlığa girenlerin biri bırakır biri sallamaya başlar Kayserilinin kolunu.

⁹⁷ Satoğlu, 1995: 168.

İçlerinden biri:

- Satacaksan eşeğini on lirasını benim hatırım için kaldır.

Kayserili:

- Hatırın için kaldırırm; verin kırk lira, alın eşeği!

Bu sefer ikinci pazarlıkçı:

- On lirayı da benim hatırım için kaldır!

Kayserili:

- On lirasını da senin hatırın için kaldırdım... verin otuz lirayı!..

Kolunu kopacak gibi sallamaya devam eden pazarlıkçıların ısrarına yine dayanmayan Kayserili, “On lirasını da senin için kaldırdım” der. Dördüncünün arkasından bir beşinci de on lira kaldırtmak için koluna yapışınca, Kayserili:

- Sallama kolumu ağam der, sallama; son on lirayı da senin için kaldırdım... Kaldırdım amma, eşeği vermem!⁹⁸

* KEDİNİN YAL KABI VE YAHUDİ

Alışveriş için bir Kayserilinin dükkanına giren Yahudi, dükkanda kedinin çok kıymetli bir kap içerisinde süt içtiğini görür. Kabın değeri yüksek ama satın almaya kalksa alamayacaktır. Düşünür, taşınır önce kediye almaya karar verir:

- Mehmet Ağa, kedin hoşuma gitti, şunu bana satar mısın?

Mehmet Ağa, Yahudinin istekliliği olduğunu fark edince, nazlanır:

- Kedi benim değil, çocuğun. Razi olacağını sanmam...

Yahudi ısrar eder:

⁹⁸ Birol- Yerlikan: 2007: 221.

- Buna beş lira vereyim.

Mehmet Ağa yanaşmaz. Yahudi parayı arttırmaya devam eder. Bakar ki Yahudinin niyeti ciddi:

- Yüz lira olursa belki çocuğu ikna edebilirim.

Yahudi hemen kabullenir yüz lira verir. Kediye kucağına alır, ama gözü kedinin yal tabağındadır. Mehmet Ağa'yı şüphelendirmeyecek bir tavra girer. Kediyle kapıdan çıkmaya yönelir.

Bir ara durur, içeri döner:

- Mehmet Ağa kediye verdin. Sağ olasın. Bari şu yalı dökülmesin, onu da kabıyla birlikte beş liraya ver de hayvan bitirsin.

Mehmet Ağa güler:

- Yoo. O kabı verirsem, bir daha Yahudilere kedi satamam...⁹⁹

* SATMAYAK

Köylünün biri pazara satmak üzere bir inek getirmiş. Çağırıp çabalıyor ya, bakan bile yok. Pinekleyip duruyor. Pazar cambazlarından biri yanına yanaşır:

- Hayrola Hacı, niye bekliyon?
- Sorma, der köylü. İneği satmaya getirdik ya, müşteri olan yok.
- Sen bana beş lira ver, hemen satayım, der cambaz.

Köylünün canına minnet;

- Olur, der. Sen tek ineği sat da beş de vereyim, on da.

Cambaz ineği yedeğine alıp, şöyle bir kenara çekilir. Başlar bağırmaya;

⁹⁹ Satoğlu, 1995: 167.

- Bu pazara böyle inek gelmez bir daha. Anası has İngiliz, babası Hollandalı. Bir batında üç buzağı doğurur. Her sağmada otuz kilo süt verir. Allah daraltmasın, daraldık satıyok, elini çabuk tutan alır!

Cambaz öyle övüyor ki ineği, millet koşup başına toplanır, müşteri çoğalır, pazarlıklar başlar, inek satıldı satılacak, derken köylüde bir heyecan, cambaza yaklaşır;

- Lan aman oğlum, der. İnek essahtan övdüğün gibiye satmayak! ¹⁰⁰

* İKİ KİLO YETER...

Kayseriliyi kızdırmak isteyen bir sorar:

- Bir eşeği boyamak için kaç kilo boya gerek?

Kayserili, soru sahibini tepeden tırnağa süzdükten sonra:

- Sen kalıpta biri için der, iki kilo yeter! ¹⁰¹

* KENDİLERİNE BENZETİRLER

Her sabah başmabeyinci, Padişah II. Abdülhamit'in huzuruna çıkar, o gün memlekette ne olmuşsa anlatırmış. Ne zaman bir su baskınından, bir depremde bahsedecek olsa, padişah her seferinde "Kayseri'ye bir şey oldu mu?" diye sorar, "Hayır" cevabını alınca da "Çok şükür" diyerek memnuniyetini bildirirmiş. Bir gün başmabeyinci merakını yenemeyerek padişaha sormuş:

- Efendimiz demiş, ne zaman kötü bir haber versem "Kayseri'ye bir şey oldu mu?" dersiniz. Acaba bunun hikmeti ne ola?

Padişah gülmüş:

¹⁰⁰ Birol- Yerlikan: 2007: 222.

¹⁰¹ Yedekçioğlu, 1972: 15.

- Korkarım... Çünkü demiş, bu zeki insanların memleketine bir şey olursa imparatorluğumuzun her köşesine dağılır, herkesi kendilerine benzetirler. O zaman bu imparatorluğu biz nasıl idare ederiz? ¹⁰²

* HEPSİ SATILMIŞ...

İstanbul'a giden bir Kayserili ne satıldığını anlayamadığı bir dükkâna, dikkati çeker şekilde bakmaya başlar. Kuşkulanan dükkân sahibi:

- Ne bakıyorsun aptal aptal, diye sorar.

Kayserili:

- Hiç burada ne satılıyor diye merak ettim.

Dükkân sahibi:

- Eşek başı! der.

Münasebetsizliğin altında kalmayan Kayserili:

- Belli belli görülüyor, der. Hepsi satılmış, bir tane kalmış! ¹⁰³

* İÇİNİ YE, DIŞINI SAT...

Kayseri'ye gelen bir Yahudi, ilk karşılaştığı çocuktan sorar:

- Be kuzum, ben Kayseri'ye iş yapmaya geldim. Söyle bakayım bana, beş paraya alayım, on paraya satayım, üstünden de karnımı doyurayım?

Kayserili çocuk cevap verir:

¹⁰² Yedekçioğlu, 1972:17.

¹⁰³ Yedekçioğlu,1972: 19.

- Ondan kolayı ne var der, mezbahaya gidersin, beş paraya bir işkembe alırsın; içini yer, dışını da temizce yıkar, on paraya satarsın!..¹⁰⁴

*** KALBİMDEN KARDEŞİMİ DE ORTAK ETMİŞTİM**

Bir Kayserili ile bir Musevi iş ortağı olmuşlar. Yıl sonu gelmiş, hesaplar ortaya dökülmüş. Sıra karın taksimine gelmiş. Kasayı tutan Kayserili karı bölüştürmüştü;

- Şu benim hakkım.
- Şu senin hakkın.
- Şu da kardeşimin hakkı.

Musevi düşünmüş, taşınmış, itiraz edecek olmuş. Durumu sezen Kayserili;

- Ben, demiş, seninle ortak olurken içimden kardeşimi de katmıştım.

Musevi razı olmuş ve ortaklığı bozmamış. Ertesi yılın sonu gelmiş fakat işler iyi gitmediğinden zarar etmişler. Defterler ortaya dökülmüş, hesaplar yapılmış ve Kayserili yine atik davranmış;

- Zarardan şu kadar benim hisseme,
- Şu kadar senin hissene,
- Şu kadar da senin kardeşine düşen...

Musevi dayanamamış:

- Kar edince senin kardeşin alıyor, zarar edince benim kardeşim ödüyor, diye çıkışınca, Kayserili şu cevabı vermiş:
- Ben hak yemeyi sevmem. Geçen yıl kendi kardeşimi içimden ortak etmiştim, bu yıl da senin kardeşini...¹⁰⁵

¹⁰⁴ Yedekçioğlu,1972: 24.

* ELİMDEKİ PARA KİMİN

Kayserililerle Karadenizliler bir savaşa tutuşurlar, iki taraf mevzi kazıp siperlerde yerlerini alır başlarlar birbirlerine ateş etmeye ama tüm kurşunlar boşa gider. Kayserililer hemen bir çözüm düşünür ve uygularlar.

- Ula Temel diye seslenince karşı siperden ne kadar Temel varsa ayağa kalkar ve vurulurlar. Kayserililer bu seferde İdris diye seslenirler ve onları da vururlar. Cemal derler derken Lazlar bakarlar ki zaiyat çok fazla, aynı taktiği uygulamak için onlar da Kayserililerin cephesine seslenirler.
- Mehmet, Ahmet, Hasan, Hüseyin hiçbir Kayserili yerinden kalkmaz.

O zaman Karadenizliler kafa kafaya verir bir çare bulurlar. Lazlardan biri karşı siperde doğru “Şu elimdeki para kimin?” seslenir, Kayserililerin hepsi,

- Benim! Diyerek ayağa kalkar ve hepsi vurulurlar.

* KAYSERİLİ İLE PROFESÖR VE ÜÇ AYAKLI HAYVAN

Bir Kayserili ile bir profesör, trende aynı kompartımanda seyahat ediyorlardı. Bir ara Profesör, Kayseriliye seslendi:

- Yolumuz uzun, birbirimize bilmece soralım, bilemeyen bilene 100 lira versin...
- Olur. Yalnız ben cahil bir insanım, siz ise profesörsünüz. Onun için ben bilemezsem 50 lira vereyim, siz bilemezseniz 100 lira verin...
- Kabul!
- İlk soruyu ben sorayım, der Kayserili... Bana üç ayaklı bir hayvan ismi söyler misiniz?

¹⁰⁵ Satoğlu, 1995: 165.

Profesör düşünür taşınır bilemez. Cebinden 100 lira çıkarıp Kayseriliye:

- Bilemedim, buyur sana 100 lira der. Sen söyle bakalım neymiş üç ayaklı hayvan?

Kayserili hiç düşünmeden aldığı 100 liranın yarısını ayırır:

- Ben de bilemedim, al sana 50 lira!¹⁰⁶

*** AMERİKALİYA KAYSERİ KANI**

Hastalığı sırasında kana ihtiyacı olan bir Amerikalıya Kayserili birinden kan verilmiş. Amerikalı, kan karşılığında 5 bin dolar vermiş.

İkinci defa kan lazım olmuş, bu defa 3 bin dolar vermiş. Üçüncü defa lazım olduğunda ise sadece 100 dolar vermiş.

Kayserili bu durum karşısında hayrete düşmüş;

- Efendi, lazım olan kan için ilkinde şu kadar, ikincisinde daha az, üçüncüsünde ise ondan da az ödemeye başladın. Neden böyle oldu? diye sorunca Amerikalı gayet sakin ve rahat cevap vermiş;
- Kanımın hükmüdür! Yani ben de az çok Kayserili oldum da ondan...¹⁰⁷

*** ELİ PEKMEZ, YÜZÜ SİRKE SATAN ESNAF**

Asık suratlı bir pekmezci, arif bir zata sorar:

- Yanımdaki dükkanda bir pekmezci daha var. Onun pekmezi, benimkinden daha iyi değil ama o benden daha fazla pekmez satıyor. Sebebi nedir, bir türlü anlayamıyorum?

Arif kişinin cevabı şu olur:

¹⁰⁶ Satoğlu, 1995: 154.

¹⁰⁷ Satoğlu, 1995: 154.

- Senin elin pekmez, yüzün sirke satıyor da ondan!¹⁰⁸

* UZAY YOLCULUĞU VE KAYSERİLİ

Araştırma Merkezi, uzaya bir astronot gönderecekti. Başvuranlar arasında bir Alman, bir Fransız ve bir de Kayserili bulunuyordu. Başkan taliplilerden uzaya gitmek için isteklerini sormuş:

Alman:

- Uzaya gitmeden önce 20 bin dolar isterim. Bunun 10 bini ile uzaydan önce çocuklarımla dünya turuna çıkacak, 10 bin dolarını da karıma bırakacağım.

Fransız da kimlere ne kadar bırakacağını dikkate alarak;

- 30 bin dolar isterim, der.

Sıra köşede bir takım hesaplar yapar gibi görünen Kayseriliye gelmiş:

- Ben 40 bin dolar isterim, demiş Kayserili ve sebebini de başkana şöyle izah etmiş:
- 40 bin doların, 10 bin dolarını ihtiyacınız vardır düşüncesiyle size bırakacağım. 20 bin dolarını, uzaya gitmek için Alman'a vereceğim. Eh geri kalan 10 bin dolar da kar olarak bana yeter...¹⁰⁹

¹⁰⁸ Satoğlu, 1995:156.

¹⁰⁹ Satoğlu, 1995: 161.

4.2.1.2. Serbest Metinler

GAYSERİ PAZARLIĞI

Elbiseci dükkanında çalışan bir kalfa müşteriye seslenir.

- Buyur aabi niye baktın?
- Şööle baktım arkadaş,
- Ossun abi gel içerden bak,
- Alacak deelim ki,
- Ayıp ittin aabi, almak şart değil, ne demişler “Almasan da mala bak” mesela sana bidene dakım elbise virek, önümüz bayram zaten. O zamana kadar bu mallar ateş bahası olur.
- İyi de para yok ki.
- Amma yaptın aabi, para diyi yakana mı yapıştık, oldukça virin veya taksit yaparık,
- Taksidinen olursa olabilir
- Olur abi olur, neden olmasın hele sen bidene şu gri dakımı giy.

Bu sırada elbiseyi giydirirken,

- Şiimi abi, kimlerdensin, nirde oturuyorsunuz? Sormak ayıp olmasında nii iş yapıyon.

(Böylelikle adamın şeceresini, neciliğini, kimin nesi olduğunu, güvenilirliğini öğrenmiş olur. Soruların devamında ya akraba çıkar ya hısım olur ya da bir tanıdığının tanıdığını tanır. Böylece veresiyeyi sağlama almış olur.)

Giydirdiği elbise ile adamı aynanın yanına götürür;

- Abi güle güle giyin eskisi küllüklere ossun bu renk seni amma da aşdı haa...
- İyide acıcık bol mu nii.
- Yok abi ne bolu, üstünde zengin durdu. Hemide bu senenin öbür seneside var.
- Peki bunun fiyatı nirelerde.
- Golay abi, hele sen bidene beğen. Senden de mi para kazanacak.
- Ossun “utanma bazar, dostluğu bozar”, hele sen bidene sööle.
- Abi, peşin fiyatından sayar ve de iki taksit yaparık.
- İyi amma ben iki taksitte ödeyemem.
- Canın sağossun o zaman üç takside ayallarık.
- Hemşerim, sen şunun bi fiyatını söyle ondan sonra taksitlendir.
- Ya aabi, sende fiyat didin, çattın, “Atınan deve değela” senden de kazanmazık. Mesela 100 sayarık sende yabancı olmadığına göre dört taksidede bağladıkmi sende gül gibi giyer gidersin.
- Yok gardaşım yüze dünyada alamam.
- Ya yüz dediysek hemen yüz olmadı ya, hadi doosan alak.
- Çok gardaşım, vallahada çok para hemide benim şu günnerde “göynemin asdarı yok” ona göre elini vijdanına goy.
- Abi iyi de “ayrandan aşşası da su”, dahası zarar ider ben nörüyüm sermayesi bahalı.
- Yav hele sen şunun bi olacağını söyle de bi düşünük.
- Düşünüp daşınması bu, sesen alırık, buda dost işi olur, başkada olmaz gari, sen de sevildiğini bil.

- Tamam ağa anlaşılan atmışa hayilleşecek.
- Yok abi nörüyoon, o fiyatlarda olmaz, “küllün zarar ider”
- İtiraz itmede “az gazan, tez gazan”, yosa gassın der ve dükkândan çıkacakken satıcı hemen telaşlanarak
- Gel abi aşma maşam “şıytan sevindirmiyek”, senin didiğin ossun senimi gıracak, der ve işi bağlar.¹¹⁰

RUTUBETTEN AĞIRLAŞAN YAPAĞI

Vaktiyle yapağıcılık yapan Kavafoğlu Hacı Şaban Efendi, dükkânında otururken iki müşteri gelir.

- Hacı baba, bize 30 batman yapağı lazım, verebilir misin? diye sorarlar.

Hacı Şaban Efendi, yapağını depo ettiği bodrumu göstererek

- Girin, şurada ne kadar varsa tartıp alın, der.

Müşteriler malı tartar, 22 batman geldiğini söylerler. Hacı Efendi:

- Nasıl olur evladım, ben onu 20 batman aldım. Demek rutubetten 2 batman ağırlaştı, diyerek 2 batmanı düşükten sonra hesabını yapar ve parasını ona göre alır.¹¹¹

MİNDERİN ALTINDAKİ PARA

Hacı Emmi*, dükkânını sabahları çok erken açar, para istemeye gelenlere kimse görmeden ödünç para verirmiş. Buna evden ailesi:

*Hacı Seyid Mehmet Ağa, Kayseri eşrafından 1802-1883 yılları arasında yaşamış, yardımseverliği ile bilinen bir esnaftır.

¹¹⁰ Çalkaner, 2001: 13-14.

¹¹¹ Satoğlu, 1995: 31.

- Ne var erken erken soğukta böyle gidecek? Dedikçe, Hacı Emmi:
- Benim de bana göre müşterim var, der.

Ve para istemeye, borcunu vermeye gelenlere, köşedeki minderi göstererek:

- Ne kadar istiyorsan, şuradan al oğlum, yahut
- Şuraya koy oğlum, der.

Ne deftere yazar ne çizermiş. Yine bir gün, borç alanlardan biri borcunu getirmiş ve minderin altına koymuş. Borç ödemeye ikinci defa geleceklerden biri bunu tasarlamış. Hemen adamdan sonra Hacı Emmi'ye gelerek:

- Hacı Emmi, çok sıkıntıdayım. Şu kadar kuruşa ihtiyacım var, demiş.

Hacı Emmi, biraz önce adamın para koyduğu minderi işaret ederek:

- Peki oğlum şu minderin altından al git, demiş. Adam minderi kaldırmış fakat bir şey görememiş.
- Hacı Emmi, demiş. Burada para filan yok.

O zaman Hacı Emmi anlamış ki, bu adam daha önce aldığı borcunu getirmemiştir.

- Öyleyse oğlum, demiş, önce koymamışsın ki zahir şimdi alasın...¹¹²

ÖN KAPIDAN ÇIKIP ARKA KAPIDAN GİREN ÇUVAL

Hacı Seyid Mehmet Ağa'nın mağazası arka ve ön cephede olmak üzere iki kapılıymış. Kapılardan birisinin önüne her sabah numune olarak bir çuval kitre koyarmış. Şehrin fakirlerinden biri, Hacı Emmi'nin görmediğini sanarak, kapısının önünden sırtladığı çuvalı, dışarıdan dolaştırarak öbür kapıdan götürür.

¹¹² Satoğlu, 1995:147.

- Hacı Emmi, kitrem var alır mısın? diye teklif eder. O da:
- Getir bakalım oğlum, der, parasını verirmiş.

Adamın fakir durumunu bildiği için, Hacı Emmi hiç yüzüne vurmaz ve geri çevirmezmiş ama olayı alışkanlık haline getiren adamın ihtiyacı olmadığı bir zaman da aynı şeyi tekrarladığını hissetmesi üzerine yine bir alışveriş esnasında adama:

- Bu kitre bizimkine benzemesine benziyor ama yine de getir, demiş ve parasını verip satın almış.

Oyununun bozulduğunu anlayan adam da bir daha o semte uğramamış.¹¹³

TİCARETTE BAŞARILI OLAMAYAN TAHSİLE GÖNDERİLİR

Merhum Osman Kavuncu, milletvekili seçildikten sonra bir gün TBMM kulisinde otururken, bazı milletvekilleri O'na takılmak istemiş ve içlerinden biri:

- Yahu, Kayserililer akıllı, Kayserililer zeki, çalışkan derler. Biz de sahiden öyle zannederdik. Eğer hepsi senin gibiyse on para etmezmiş, der. Der ama Kavuncu'nun şiddetle tepki göstereceğini sanır.

Oysa Kavuncu gayet sakin bir edayla:

- Doğru söylüyorsun, demiş, doğru söylüyorsun. Biz de çocuklara 6-7 yaşlarına gelince mahalle aralarında simit sattırılır, marul sattırılır ve ticarete alıştırılır. Eğer muvaffak olamazsa ilkokula kaydettirilir. İlkokulu bitirinceye kadar da demircilik, tamircilik gibi zenaate verilir. Eli yatkın ise devam eder yoksa ortaokula, liseye yazdırılır. Bu arada da çeşitli işler verilir. Bunu da beceremezse artık üniversiteye yollanır ve o adam “zayiat”tan sayılır. Sizin anlayacağınız biz “zayiat”tanız yani

¹¹³ Satoglu, 1995:148.

üçüncü takımdanız... siz gidin de ticaret alanında gözalıcı eserler vücuda getiren ve okur-yazar olmayan Kayserilileri görün!... ¹¹⁴

TAKSİT HESABI

Üç Kayserili, Sümerbank Mağazası'nda taksitle elbiselik kumaş satıldığını öğrenirler. Satış mağazasına gidip memurdan satış şartlarını sorarlar. Memur cevap verir:

- 500 liraya kadar taksitle satış yapıyoruz. Aylık taksit miktarı da 75 liradan aşağı olmaz!

Kayserili Üç ahbap kafa kafaya vermişler. Beğendikleri kumaşların üçer metresi 150'şer lira... Taksitler 75 liradan az olamayacağına göre, ikişer taksitte ödemeleri gerek. Bu da hesaplarına gelmez. Hemen oracıkta çareyi bulurlar.

Üç takım elbiselik kestirirler. Üç takımın bedeli olan 450 lira için mağazaya bir kişi borçlanır. Bir taksit 75 lira olduğuna göre, kişi başı ayda 25 lira düşer. Ve Kayserili zekası, 75'er liradan ikişer taksitlik hesabı, altı ayda hem de kişi başına 25'er lira ödeyerek kapatır... ¹¹⁵

¹¹⁴ Satoğlu, 1995: 153.

¹¹⁵ Satoğlu, 1995: 165.

4.2.2. Manzum Ürünler

4.2.2.1. Halk şiiri

KAYSERİ FASLI

Gursag gavurgasın umsunda dostum,
Serilse sekiye hasırdan postum,
Dembeseg gısnıga, sümdüğe küstüm;
Eşig boyarım ben, eşşeğ boyamam.

Arıstagda irişgiğim asılı,
Tohanada gilamadam basılı,
Bazlamaya çaman sürsem hâsılı,
Kümüş kümüş yerim gine doyamam.

Ülfezigden yanar billor ışığı,
Gonyalıdır bizde mantı gaşığı,
Yağlığa silinmez heğ bulaşığı,
Temizlik imandan geri goyamam.

Büllümbebeg biter bizim garıgda,
Kelinin üstünde ayağ çarıgda,
Nevzeneli ferfenede varıgda,
Pürpürüm suyuna gatmer belemem.

Dıdığı kemigli sızgıtı düşün,
Yağanın yavşağı, hındırhıt işin,
Tırsig gısgayı da kesmezse dişin,
Sumsugu hahıp da dulug delemem.

Beyigin çığarmış bi halt mın etdin,

Cevranla harmanı, meses al yikin,
 Debirana dövme, tamsımsın etin,
 Hissetten, kiskisden dazdaz dilemem.

DETAYİ

Umsunmak: ummak, arzu etmek
 Dembesek: Beceriksiz
 Gısnık: Cimri
 Sündüg: Her şeye imrenen
 Arıtsak: Tavan arası
 İrişgig: Et sucuğu
 Pürpürüm: Semizotu
 Hındırhıt: Şöyle, böyle
 Debirana: Gürültü
 Hisset: Cimri
 Dazdaz: Ortaklaşa hazırlanan yemek
 Tohana: Mutbak
 Gilamada: Kuru asma dalı
 Ülfezig: Fersiz, cansız
 Heg: Büyük kefe
 Büllümbebek: Papatya
 Ferfene: Ortaklaşa yemek
 Yağannı: İnsan sırtı
 Cevranmek: Dolanmak
 Tamsımak: Etin kokuşması
 Kiskis: Hasis ¹¹⁶

¹¹⁶ Kalkan, 1988:163.

ERCİYES

Dimdiktir mağrur başı
Binlerce asır yaşı
Ağarmış çatık kaşı
Görseniz Erciyes'i

Saçı her mevsim beyaz
Kar giyinir kış ve yaz
Geceler yapar ayaz
Öğrenin Erciyes'i

Erken görür güneşi
Sönmüş derler ateşi
Yoktur benzeri, eşi
Severim Erciyes'i

Ta uzaktan görünür
Beyaz tüle bürünür
Kayaklarla yürünür
Gençlerin Erciyes'i

Çözülmez buzu, donu
Şaire iyi konu
Bilmem kim sevmez onu
İhtiyar Erciyes'i

Dağların en yamanı
Eksik olmaz dumanı
Yok edilmiş ormanı
Koruyun Erciyes'i

Tekirden sular akar
 Üstüne turist çıkar
 Hasreti beni yakar
 Özlerim Erciyes'i

Yaylana gönül verdim
 Menekşe, sümbül derdim
 Gördüm murada erdim
 Bu yazın Erciyes'i

Mahmut TÜRKTEN ¹¹⁷

4.2.2.2. Türküler

Türküler kimi zaman bir ninni olmuş, bir anne sütü sıcaklığında çocuğun ses ve söz dağarcığına akmış, kimi zaman bir ölüm ya da ayrılığın acısıyla yoğrularak katılmış, kimi zaman kadere boyun eğmenin sessizliğini ve çaresizliğini yaşatırken kimi zaman da zulme, haksızlığa, saygısızlığa başkaldırının güçlü sesi olmuştur.

Türkülerde mertlik, yiğitlik, aşk, heyecan ve gizem vardır. Kıskançlık, şüphe, endişe vardır. Emek ve çile vardır. Doğa vardır, toprak, su, ateş ve hava vardır. Hak ve haksızlık, doğruluk ve yalan vardır. Mitoloji, edebiyat, felsefe, gelenek, görenek, hukuk ve töre vardır. Renk ve desen vardır. Güç ve enerji vardır. Canlı ve cansız vardır. Kısacası insan, bizim insanımız, Türk insanı vardır.¹¹⁸

Bu açılardan bakıldığında hayatın her alanının ve her anının türkülere yansıtıldığı görülmektedir ki esnaflığa dair unsurların işlenmesi de yine bu iç içe geçmişliğin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹¹⁷ Kalkan, 1988:106.

¹¹⁸ Yakıcı, 2007: 13.

Bu başlık altında hem esnaflığa hem de Kayseri'ye ait türkülerden seçmeler vermeyi uygun bulduk.

TERZİ

Terzi güzelinin diktiği dikiş

Muhabbet ipliği sökölmezmiş

İğnesi kolunda biçimli gidiş

Geyinir kuşanır başlar edaya

Feracemin al yakası aman

Terziler vurdu makası

Gidi eli kırılması aman

Al feracem mor feracem

Yakamdan düştü feracem

Feracemi al isterim aman

Ortasında dal isterim

Bir cilveli yar isterim aman

Al feracem mor feracem

Yakamdan düştü feracem¹¹⁹

¹¹⁹ Ataman, 1954: 8.

DEĞİRMENCİ

Değirmenci güzeli bir taze çörek

Teknesi yanında dağarcık gerek

İnce işler görür ayrılır kepek

Tuz ekmek kadrini verir hebaya

Değirmende döner taşım

Sevda değil bu bir hışım

Uyamman Amman uyamman

----- uyamman hey

Değirmenden fener aldım

(Ah) ben yare neler aldım

Uyamman Amman uyamman

----- uyamman hey

Değirmenin bendimiyim

(Ah) ben o yarin dengimiyim

Uyamman Amman uyamman

----- uyamman hey

Değirmenci döner taşı

(Ah) revanoldu gözüm yaşı

Uyamman Amman uyamman

----- uyamman hey

Dili Bülbül dişi de inci

(Ah) geyinmiş allı turuncu

Uyamman Amman uyamman

----- uyamman hey¹²⁰

BERBER

Ocak başında kaldım

İnce fikire daldım

Her kapı kakılışda

Berber geliyor sandım

Ah Ah! A berber oğlan oğlan

Boynuma dolan

Ocak başı mermeri

Ben severim berberi

Tıraş eder beyleri

¹²⁰ Ataman, 1954: 9.

Mis kokuyor elleri

Ah Ah! A berber oğlan oğlan

Boynuma dolan¹²¹

HAMAMCI

Amman Amman Amman ey ey

Ey hamamcı bu hamam güzellerden ki gelir

Ne bileyim Beyefendi günde yüzbin can gelir

Hadi Leyli leyli leyli Leylamda gel gel

Gel yavaş yavaş köşeyi dolaş

Küçücük Saraç yanıma yanaş

Amman Amman Amman ey ey

İnsafsız yar hayırsız yar arsız yar

Allan da gel gel sallan da gel

Al hançeri sok kalbime gör içeride neler var

¹²¹ Ataman, 1954: 12.

Allan da gel gel pullan da gel

Piteriç köleriç Nörgah hep yansın

Allan da.....

Kaynanandan yalan dolan uydur da gel

Allan da gel¹²²

KEÇECİ

Cövüzün etekleri

Sallan da gel sen beri

Aramız ırak düştü

Mektübü kesme bari

Keçeyide nassıl deperler

Şöylede böyle deperler

Gözelide nassıl severler

Şöylede böyle severler

Çirkini nasıl döğerler

Şöylede böyle döğerler

¹²² Ataman, 1954: 14.

Çubuk geldi gazele
 Cıvarayı tezele
 Çirkini evde bırak
 Şimdide rağbet gözele
 Keçeyide nassıl...

İnce bel ipek guşak
 Gel seninğnen guşak
 Aramız derya deniz
 Mektübünenğ konuşak
 Keçeyide nassıl...

Gaya dibi örümcek
 Aklım çıkdı görüncek
 Nolur biyol öpüncek
 Toprak gömer ölüncek
 Keçeyide nassıl...¹²³

KAHVECİ

Kahveciler kahvede kavurur
 Yeni Mehmedağa kürkünü savurur
 Aralıkda boş kese evirür

¹²³ Ataman, 1954: 16.

Şanlıdır o namlıdır o

Oynar gelin şıngır mıngır

Tellidir o tellidir o

Kahveciler kahvede döğer

Yeni Mehmedağa kendini öğer

Aralıkda boş kese örer

Şanlıdır o namlıdır o

Oynar gelin şıngır mıngır

Tellidir o tellidir o

Kahveciler kahvede bişirir

Yeni Mehmedağa aklını şaşırır

Aralıkda boş kese düşürür

Şanlıdır o namlıdır o

Oynar gelin şıngır mıngır

Tellidir o tellidir o

Nalcı Baba atınıda nallar

Yeni Mehmedağa kürkünü sallar

Aralıktan boş kese yollar

Şanlıdır o namlıdır o

Oynar gelin şıngır mıngır

Tellidir o tellidir o ¹²⁴

BOYACI

Çarşıdan aldım pirinci pirinci

Edirnenin boyacıları birinci

Amanda boyacı boyacı

Cilana vurgunum boyacı

Fırçana vurgunum boyacı

Boyacının elleri boyalı

Benim yarım boyacı olmalı

Amanda boyacı...

Boyacının alları alları

Parıldıyor yanları yanları

Amanda boyacı...

Boyacının boyası boyası

Parıldıyor aynası aynası

¹²⁴ Ataman, 1954: 22.

Aman aman yorgunum boyacı

Cilanada vurgunum boyacı

Fırçanada vurgunum boyacı ¹²⁵

LEBLEBİCİ

Leblebi goydum tassa gızannem

Doldurdum bassa bassa gızannemde

Benim yarım çok güzel gızannem

Azıcık boyu gıssa gızannem

Hop ninnayı ninnayı gızannemde

Gel oynayı oynayı gızannem

Elmayı yüke gorlar gızannem

Ağzını dike gorlar gızannemde

Seni elimden alırlar gızannem

Boynumu büke gorlar gızannem

Hop ninnayı ninnayı gızannemde

Gel oynayı oynayı gızannem ¹²⁶

¹²⁵ Ataman, 1954: 26.

¹²⁶ Ataman, 1954: 28.

BOSTANCI

Ey bostancı bir bostan ver hastam var amman amman

Hastamda değil Adalarda Modalarda dostum var

Üç düşmanı amanda öldürmeye kastım var amman amman

Bağdat Basra çöllerinde şan verir gezer

Yaftası boynunda sallanır gezer

Ey bahçıvan bağın bahçen var mıdır amman amman

Bahçendeki ayvamıdır narmıdır

Bu güzellik amanda sülalende var mıdır amman amman

Bağdat Basra çöllerinde şan verir gezer

Yaftası boynunda sallanır gezer ¹²⁷

HELVACI

Çadır altı minare

El ettim nazlı yare

Anan gurban ben gurbanda

Setire pantolonlu yare

Helvacı helva

¹²⁷ Ataman, 1954: 29.

Kendir tohumlu helva

Şeker lokumlu helva

Altunsun akçalarda

Çiçeksin bahçalarda

Tenin yerde çürüsünde

Urban da bohçalarda

Helvacı...

Söğütte ot bitmezmi

Çağırsalar gitmezmi

Ah o senin elinden de

Çektiklerim yetmezmi

Helvacı...

At gapıda gapıda

Yüreğim tıkırdıda

Yarin gelmiş deselerde

Beş lira var gutuda

Helvacı... ¹²⁸

¹²⁸ Ataman, 1954: 30.

GESİ BAĞLARINDA DOLANIYORUM

(Of) Gesi Bağları'nda Dolanıyorum

Yitirdiğim Yârimi Aman Aranıyorum,

Bir Çift Selamına Güveniyorum

Gel Otur Yanıma Hallerimi Söyleyim

Halimden Bilmiyor Ben O Yâri Neyleyim

(Of) Gesi Bağları'ndan Gelsin Geçilsin

Kurulsun Masalar Rakı Konyak İçilsin

Herkes Sevdiğini Alsın Seçilsin

Atma Anam Atma Şu Dağların Ardına

Kimseler Yanmasın Anam Yansın Derdime

(Of) Gesi Bağları'nda Üç Top Gülüm Var

Hey Allah'tan Korkmaz Sana Bana Ölüm Var

Ölüm Varsa Şu Dünyada Zulüm Var

Gel Otur Yanıma Hallerimi Söyleyim

Halimden Bilmiyor Ben O Yâri Neyleyim ¹²⁹

¹²⁹ www.tufak.org.tr

ERKİLET GÜZELİ BAĞLAR BOZUYOR

Erkilet Güzeli Bağlar Bozuyor

Kirpikleri Kalem Olmuş Yazıyor

Tek Tek Basaraktan

Bade Süzerekten

İnci Dizerekten

Gel Canım Gel Aman

Cevizin Yaprağı Dal Arasında

Severler Güzeli Bağ Arasında

Tek Tek Basaraktan

Bade Süzerekten

İnci Dizerekten

Gel Canım Gel Aman

Erkilet Güneydir Gölge Basma Mı

Benim Sevdiceğim Senden Yosma Mı

Tek Tek Basaraktan

Bade Süzerekten

İnci Dizerekten

Gel Canım Gel Aman¹³⁰

¹³⁰ www.tufak.org.tr

4.3.3. Serbest Ürünler

4.3.3.1. Deyimler ve Atasözleri

Abra darayı tutmamak: Bir kâr elde etmek için bir işe yapılan yatırım veya masraf, kârı geçmek.

Agop'un derisi, Kirkor'un mazısı: Birisinin yaptığı işe sermaye olarak kendisinin hiçbir şeyi bulunmadığını, ortadaki şeylerin başkalarının malı olduğunu, zarar etse de bir kaybı olmayacağını ifade için kullanılır.

Ak sakaldan yok sakala gelmek: İflas etmek, zenginlikten fakirliğe düşmek”

Ali Hoca'nın Mıddık, öyle de battık, böyle de battık: Bir işte uğranılan zarara karşı alınacak başka bir önlemin de bir yararı olmaz.

Altını çalmak: Birisinden alacağını alınmış sayıp defterdeki hesabını silmek.

Altını üç cevize indirmek: Parayı batırmak, iflas etmek, zenginlikten fakirliğe düşmek.

Artık eksik, helal et: Geçmişte aramızda ya da alışverişte birbirimizde hakkımız kalmış olabilir. Benden sana helal olsun, sen de helal et.

Atınan deve değil ya!: İstenilen fiyatı yüksek bulan müşteriyi pazarlığa davet etmek için söylenir.

Ayak olmak: Alacağını tahsil edebilmek için sürekli gidip gelmek. Buna rağmen sonuç alamamak, eli boş dönmek.

Ayrandan aşağısı su: İstenilen fiyatın aslında satıcıya zarar ettirecek olması, verilen fiyattan daha aşağı inilmesinin mümkün olmaması, pazarlığın gelebileceği son nokta.

Az istersen kötü mal, çok istersen pahalıcı derler: Esnaflığın sıkıntılarını belirten bir ifadedir.

Az kazan, tez kazan: Ürünün üzerinden az miktarda kazanç sağlayarak o ürünü satma prensibi.

Baş bulmamak: (Satılacak şey) müşterinin önerdiği fiyat kazanç sağlayacak miktarda olmamak.

Bel kuşamak: (Eski iş düzeni bozulan kişi) başka bir işe veya aynı işe yeniden başlamak; dükkan, tezgah açmak.

Beş- on kuruş öğrenmek: Yaptığı ticaret işinde az çok kazanmak.

Beyaz itin pamukçuya faydası olmaz: Esnafın yaptığı işe ya da sattığı ürüne sahip olan bir başkasının, o esnafa bir fayda sağlamayacağını belirtir.

Bostancının verdiği ham olur: Satışlarda beğeniyi, müşterinin kendine bırakmak doğru yoldur. Satıcının seçmesi kuşku yaratabilir.

Bugün giden yarın gelmez: Sahtekarlık yapan esnafın devamlılık sağlayamayacağı, daimi müşteri tutamayacağını anlatır.

Bugün peşin, yarın veresiye: Her zaman veresiye olamayacağını anlatır.

Cambaza sormuşlar: Eşegin hangisi hayırlı? Cevap vermiş: Ahıra pislemeyen gideni: Beklemesi uzun sürecek olan satılık şey, hemen satılırsa para bağlanmamış, masrafı azalmış olur.

Cebini ters çevirmek: Elinde olan her şeyini, bütün parasını harcamak.

Cücük çıkarmak: Giriştiği işten beklenen karı elde edememek.

Çaldık çağardık da saksı kırığı çıktı: O kadar uğraştık, emeklerimiz boşa çıktı.

Çaydan alıp çağıla dökmek: (Birisinin) yeni ortaklığının, kurduğu işbirliğinin öncekinin aynı olmak; ortağı olduğu işinin sonu güvenilir olmamak.

Çekirdek gibi çitlemek: Gelen müşterilere çok hızlı bir şekilde mal satmak ve bu durumu devam ettirmek.

Çeneye kuvvet, keseye bereket: Satıcı, müşteriye inandırmak için ne denli dil dökerse, malını sattığında o kadar para kazanmış olur.

Çeyiz altına gelmiş gibi: İş yerinde hiç çalışmamak, elini bir işe sürmemek.

Çul tutmaz taziye dönmek: İşleri yolunda gitmemek.

Daldan düşme: Ticarete çekirdekten yetismeyen.

Daldan eğme mi, kökten sürme mi? : Sanatı sonradan mı kazanmıştır yoksa aslından mı böyledir?

Deriyi kokusundan tanımak: Eski olmak, işinde usta olmak, çekirdekten yetişmek.

Deve depiği: Düşen bir fırsatta büyük para kazanma.

Dımığı düşük: Parasız, kar edememiş, kazancı yerinde değil.

Dımığı kalkık: İşi iyi, kazancı keyfi yerinde.

Diken batmadan gül koklanmaz: Ticarete zarar etmeden olmaz. Her esnaf ticaret hayatının bir döneminde mutlaka zarar etmiştir.

Dili güllü olmak: Çırak/ tezgâhtarın müşteriye tatlı dille etkilemesi, ikna kabiliyetinin yüksek olması.

Dili dikenli olmak: Çırak/tezgâhtarın asık suratıyla müşteriye geri çevirmesi.

Dönderip ağdarmak: (Bir işi) idare edip gitmek, yönetmek, başlanılan ticareti sürdürmek.

Eğirdiğini yüne değiştirmek: Kar ettiğinden fazlasını çalıştığı işe sarf etmek.

Ekmeği ekmekçiye yaptır, yarısını yerse yesin: Bir işi, ucuza kaçmadan o işin ustasına yaptırmak.

Ekmeğini yerden biçmek: Havadan kazanç elde etmek, bir yatırım veya bir masraf etmeden para kazanmak.

Ekmek datlandırmak: Olduğundan daha iyi göstererek değerini arttırmaya çalışmak.

El elde, baş başta: Ne kar, ne zarar edilmiş; ikisi birbirine eşit.

Elden verip gölden almak: Karlı bir iş için masraf etmek, küçük giderleri göze alıp, sonunda verdiğiinden fazlasını kazanarak karlı çıkmak.

Enkaz kaldırmak: Yaptığı alışverişlerin ya da yaptırdığı işlerin parasını vermeyi sürekli olarak erteleyen müşteriden bütün alacakları bir defada almak.

Esnaf dediğin dizi kırık gerek: Esnaf, sabırla dükkânda beklemeyi bilen kişidir, beklemelidir.

Eşeğin palanını bilmek: Hayatta ve ticaretle eski zamanları bilip o zamanların kötü şartlarını yaşamak.

Gözü karmak: Çok çeşit karşısında beğenmekte kararsız kalmak, hangisini alacağını bilememek.

Gün düşen gece kalkmaz: Gün boyunca satış yapamayan esnafın akşam olduktan sonra fazla iş yapamayacağını anlatır.

Hesap başı düze gelmek: Alacağı vereceğine denk gelmek, hesap kesirsiz olmak.

İpinin kıvrığı çözülmek: İşinin düzeni bozulmak, iflas etmek.

İşi gıdağında olmak: İş yolunda olmak, iyi para kazanıyor olmak.

Kandile yağ damlamak: (Birisinin) yeni başladığı ufak ticaret işinde geçimini sağlayacak kadar para kazanmak.

Kapkın varmak: Bir işe çok şevkle, sıkı başlamak. Bir satışta çok istekli ve alıcı olarak pazarlığa başlamak.

Kargayı bülbül diye satmak: Kalitesine bakılmaksızın bir ürünü karlı bir şekilde satabilmek.

Kayserilinin topalı Bağdat'ta gezer: Kayserili, çalışkan ve iş adamıdır. Para kazanmak için her tarafı dolaşır, en uzak yerlere kadar gider.

Kazı kaçırmak: Parası olan müşteriyi kaçırmak.

Kırık testiye su doldurmak: Para ve emeğin boşa gideceğini bile bile o işe girişmek.

Köprüden tam geçmek: Tarifedeki ya da etiketteki fiyatın tamamını almak.

Kurbağayı bin kuruşa sulamak: Dardakilere elinde bulunanları çok pahalıya satmak, fırsat düşkünlüğü yapmak.

Müşteri aldandığı yeri de aldattığı yeri de unutmaz: Ticarete kalıcı olamak isteniyorsa müşteriyi kandırmamak gerekir. Çünkü alışveriş bir defaya mahsus değildir.

On paralık kına al, onu sat yine al: Ticarete borç bazen büyük bir risktir. Böyle bir tehlike altına girmek yerine, gücü yettiği oranda alıp satmak en sağlam yoldur.

Silgisi bozuk olmak: İndirim yapmaya yanaşmamak.

Terhis olmak: İşten elini eteğini çekmek, işleri geride kalan çocuklarına bırakmak.

Tıraşa gitmek: Alacakları toplamaya gitmek.

Usta babadan önce gelir: Ticarete, yeni yetişen bir çırak için ustası ve ondan öğrenecekleri, her şeyden önce gelir. Ustası babasından yakındır.

Veresiye gelesiye... : Veresiye iş yapmak sakıncalıdır.

Yarenlik gelmek: İşin içinde olmadıktan sonra zorluğunu anlayamamak.

Yatan kumaş paha eder: Değerli şeylerin kıymeti zaman geçtikçe daha da artar. Başta anlaşılmayan bu kıymeti zaman ortaya çıkarır.

Yeri belli olmak: Müşteriye güven vermek için söylenir.

Yorgun it yatağı: Alışveriş için değil de dinlenmek için gelinen dükkân.

Zanaat sahibi öğleye kadar aç kalır: Kolunda altın bileziği, sanatı olan kişi hiçbir zaman aç kalmaz.

... dediysek ... olmadı ya! : Fiyat söylendiğinde müşteri almaktan vazgeçerse, istenilen fiyatın pazarlığa açık olduğunu belirtir.¹³¹

¹³¹ Bkz. Kılıç, 2006, Yedekçioğlu, 1998.

SONUÇ

Kentlerin kimliği çok kimlikli, kişilikli, çeşitli, yaygın ve dönüşkendir. Bir kentin birçok kimliği olabilir. Ama bunlar üzerinde dominant olan veya diğer kimliklerin üstünde tanımlanan bir üst kimlik de tanımlanabilir.¹³² Kayseri'nin de birden çok kimliği var ama bunlardan en baskını ticaretle, esnaflıkla ilgili olanıdır. Kentin kimliği kent tarihiyle yaşıt değildir. Kentlerin bir kimlik tercihi yoktur. Kentlerin kimliği, onda yaşayanlarca uzun bir zaman dilimine yayılmış bir şekilde özde sabit ama şekilde değişkenlikler yaşanarak verilir.

Şehirler edindikleri, ürettikleri ve yaşattıkları kültürle bir duruşa, imaja, etkinliğe ve kimliğe sahip olurlar. Şehirlerin şöhreti kültürleri kadardır.¹³³ Kent kimliği oluşumunda planlama yapmak ve uzun vadeli hedefleri öne koymak ve bunların uygulanmasını sağlamak temeldir. Bir kentte baskın olarak öne çıkan herhangi bir özellik o kenti ve insanını sarıp sarmalamaktadır. Hatta bu sarıp sarmalama o kentin ve insanların fıkralara konu olacağı boyutlara ulaşabilmektedir. Bir ülkede aynı kimliklere sahip pek çok kent olabilir. Örneğin Antalya bir turizm kenti iken Muğla da aynı kimliğe sahip olabilmektedir. Öte yandan araştırmamızın konusu Kayseri bir ticaret ve sanayi kenti iken Konya da aynı kimliğe sahiptir ama bu örnek verdiğimiz kentler arasında mutlak bir farkın olduğu ortadadır çünkü Antalya ve Kayseri bu belirgin özellikler düşünülünce akla gelen ilk kentler olmaktadır. Burada belki biraz arz- talep etkisi varsa da kimliği şekillendiren başka etkenlerin de olduğu açıktır. Örneğin; Kayseri, adını daha çok duyurabilmekte, bölgesel ve evrensel pastadan daha çok payı kapabilmektedir. Görülüyor ki kimlikleri aynı olan kentler aynı oranda gelişmişlik ve dışa açılım sağlayamayabilmektedirler. Burada devreye kent insanının yüzyıllar boyunca şekillenen mizacı girmektedir. Bu mizaç kentlerin kimliklenmesinde ön plana çıkan insan faktörünün birincil etkenidir çünkü kentlere kimlik veren içinde yaşayanların kimlikleridir.

¹³² Can, 1999: 11

¹³³ Duran, t.y. :2.

Kayseri topraklarının veriminin az olması ve bu sebeple özgü yetişen bir ürünün olmaması kent insanlarını ticaret itmiştir ve bu sebeple Kayseri, “ticaret kimlikli” bir kenttir.

Kentsel kimlik bir kentin, doğal ve yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleriyle tanımlanır. Kentler özgün karakterleri ile kimlik kazanırlar. Kentlerin belirgin, öne çıkan özellikleri ile kimlikleri belirleyici olmaktadır. Bazı kentler mekânsal özellikleri ile ön plana çıkarken bazı kentler sosyo-kültürel özellikleri ile ön plana çıkmaktadırlar. Türklerin kentleşme tarihine dolayısıyla ticaret tarihine yerleşik hayata geçiş dönemlerinden başlamanız gerekir. Bilindiği üzere Türkler, Uygur dönemine kadar ki süreçte atlı göçebe bir yaşam tarzı sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla o zamana kadar ne şehirleri ne de şehre ait unsurları var olabilmıştır. Yerleşikliğe geçiş belli başlı (barınma, beslenme, sağlık, güvenlik vb.) ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir. Yerleşikliğin tarihi ile ticaretin tarihi de paralel gelişim göstermiştir. Yerleşiklik üretimi, üretim tüketimi, fazla üretim ticareti (çok basit usulle de olsa) beraberinde getirmiştir.

Belki de toprağından esirgenene yerinmesin diye, Kayseriliye gıpta edilecek bir beceriklilik, bir işbilirlik, üstün ve keskin pratik bir zekâ vermiş Tanrı.¹³⁴ Kentin ticaretteki konumu farklı kültürleri kendine çekmesine rağmen kentin çok büyük bir çoğunluğunu kentin “yilli”leri¹³⁵ oluşturmaktadır. Kayserilinin ticaretteki başarısında, Kayserililere has ince ve kıvrak zekânın yanında, cesaret, tedbir, temkin, dürüstlük, tutumluluk, espri, mütevazılık, çalışma azmi, disiplin, ikna becerisi, gelenekçilik ile Türklük bilinci ve İslam inancı etkilidir.

Niğde’den esen rüzgâr, Kayseri’ye, Erciyes’in karlı başına kadar bir erozyon sürükler... Toprağı verimsizdir. Adana’nınki gibi cömert değildir. Onun için burada yaşayanlar, elbette bir “al” a, iki “ver” düşünürler. Ve onun için, Türkiye’de ticarete kafaları en çok eren iki topluluktan biridir Kayseri halkı...

¹³⁴ Yedekçioğlu, 1972:3.

¹³⁵ Kayseri ağzında “yerli” manasında kullanılan kelimedir.

Evet, Niğde'den esen rüzgâr, Kayseri'ye sürükler erozyonu. Kayserili uyanıktır, saldığı ünle övünür. Kendi okumamışsa bile çocuklarını okutur...¹³⁶

Günümüz Kayseri esnafı, çağın gerektirdiklerine örneğın yabancı dile kendisi vakıf olamamışsa bile kendinden sonra yetişen çocuklarının her türlü imkânla donatılmasına önem vermekte, pek çoğı çocuklarını üniversite eğitimi için ya da üniversite sonrasında Avrupa ve Amerika gibi yabancı ülkelere göndererek ticaret, iktisat vb. eğitimler alıp dönmelerini sağlamaktadırlar. Bu konuda yabancı bir dili iyi bilmenin yabancılarla yapılan ticari anlaşmalarda önemli olduğunu, tercüman vasıtasıyla yapılan görüşmelerin tam anlamıyla anlaşmayı sağlayamadığını söylemekte ve kendileri okuyamadığı ya da kendi zamanlarında imkânların elvermemesinin bir sonucu olan bazı eksiklikleri çocuklarıyla telafi etmekte ve yurtdışı bağlantılarını sağlamaktadırlar.¹³⁷

Sonuç olarak, Kayseri esnafının tarihsel olarak kendisine kattıkları, geleneğın devam ettirilmesi ve yukarıda saydığımız kendine has özellikleri sayesinde ve tabii ki kentin doğal konumu sayesinde Kayseri bugün bir "ticaret ve sanayi" kenti kimliğine sahip olmuştur.

Bir yandan bölgeleşme, bölgeselleşme belki yöreselleşme, yerelleşme söz konusu, bir yandan da dünyalaşma, globalleşme, metropolleşme! Bir yanda geleneklere, alışkanlıklara bağlılık, bir yanda metalaşma ve imrenilen, özenilen yeni kimlikler yani modern olmak.¹³⁸ Günümüzde pek çok dünya şehrinin yaşadığı gibi Kayseri'de bu ikilemi yaşamakta, bir yandan özüne sımsıkı sarılırken diğeryandan da günü, çağı yakalamaya çalışmaktadır.

¹³⁶ Arzık, 1985.

¹³⁷ K.Ş.-2, K.Ş.-3.

¹³⁸ Acar, Şenyapılı, Tankut, 1996:54.

KAYNAKÇA

- ACAR, E., ŞENYAPILI, Ö., TANKUT, G.; “Kent Kimliği” , **Açıkoturum, Ada kentliyim**, sayı 6, 1996, s. 3.
- ADIBELLİ, Ramazan; “19-20.yy. Kayseri ve Civarında Hristiyan Gruplar Arasındaki İlişkiler”, **IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (10-11 Nisan 2003)**, Kayseri 2003.
- AKŞİT, Ahmet; “Selçuklular Devrinde Kayseri şehrinin Nüfus ve Etnik Durumu”, **I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996)**, Kayseri 1996.
- ARZIK, Nimet; **Yeni Asır Gazetesi**, 3 aralık 1985.
- ASLANOĞLU, Rana; **Kent, Kimlik, Küreselleşme**, Asa Yayınevi, Bursa, 1998.
- ATAMAN, Sadi Yaver; **Memleket Havaları I, Esnaf Türküleri**, İstanbul, 1954.
- BAL, Hüseyin; **Kent Sosyolojisi**, Fakülte Yayınları, Isparta, 2006.
- BAYRAK, Şaban; “18-19. yüzyılda Kayseri’nin Ticari Hinterlandı”, **IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (10-11 Nisan 2003)**, Kayseri 2003, s.73-74.
- BERGEL, Egon Ernest; “Kentlerin Doğuşu”, **Cogito, Kent ve Kültürü**, sayı 8, 1996.
- BİROL, İrfan, YERLİKAN, Murat; **Kayseri Salnamesi 2006/2007 Almanak**, Kayseri 2007.
- BULDUK, Üçler, “Halil Abbasizade’ye Göre XIX. Yy’da Kayseri”, **II. Kayseri ve Yöresi Tarihi Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998)**, Kayseri 1998.
- ÇADIRCI, Musa; **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal Ve Ekonomik Yapısı**, Ankara 1991.
- ÇAĞATAY, Neşet; **Ahilik Nedir**, Ankara, 1990.
- ÇAĞATAY, Neşet; **Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik**, Ankara, 1989.

- DEMİR, Galip; **Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik**, Ahi Kültürünü Araştırma ve eğitim Vakfı Yayınları No:10, 2. Basım, Sade Ofset Matbaası, İstanbul, 2000.
- DEMİR, İsmet; **Kayseri Temettuat Defteri (H. 1250/M. 1834 Tarihli)**, Kayseri Ticaret Odası yayınları: 19, 2. baskı, Kayseri, 1998.
- DEMİREL, Ömer; "Tereke Defterlerine Göre Kayseri", **IV. Kayseri Ve Yöresi Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, Kayseri, 2003, s.139-149.
- DERİ, Mehmet; "Anadolu'daki Ticari Yollar ve Kervansaray Güzergâhları", www.sosyalbilimler.biz, 8 Ocak 2009.
- DÖĞÜŞ, Selahattin; "Ahiliğin Kuruluş ve Gelişmesinde Kayseri'nin Rolü", **IV. Kayseri Ve Yöresi Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, Kayseri, 2003.
- DURAN, Hacı; "Kent ve Kent Kültürü", www.yerelsiyaset.com.
- EDHEM, Halil; **Kayseri Şehri**, Haz. Kemal Göde, Ankara, 1982.
- ERDOĞRU, M. Akif; "XVI-XVII. Yüzyıllarda Kayseri Zimmîleri", **I. Kayseri Ve Yöresi Tarihi Sempozyumu Bildirileri (11- 12 Nisan 1996)**, Kayseri 1996.
- ERKEN, Veysi; **Bir Sivil Örgütlenme Modeli Olarak Ahilik**, Ankara, 2002.
- ERKİLETLİOĞLU, Halit; "Kayseri Tarihine Kısa Bir Bakış", t.y., Kayseri.
- ERKİLETLİOĞLU, Halit; **Geniş Kayseri Tarihi**, Bel- Sin Eğitim, Hizmet, Güzelleştirme Ve Yardım Vakfı Kültür Yayını-1, Kayseri, 2006.
- ERTEN, Hayri; **Konya Şer'iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo- Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. Y.Y. İlk Yarısı)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- ERYILMAZ, Bilal, **Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi**, İstanbul 1996.
- ES, Muharrem; "Kent kimliği, Kent kültürü", www.kentarastirma.com, **10 Eylül 2008**.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki; **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1991.
- GÖRMEZ, Kemal; **Kent ve Siyaset**, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997.
- GÖRMEZ, Kemal; "21. Yüzyıla Girerken Turizmde Genel Eğilimler Ve Türkiye", **Kent Gündemi**, t.y., sayı 4, s. 30-32.

GÜLER, Ali; “Kayseri’de Demografik Durum (1831-1914)” , **III. Kayseri ve Yöresi Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, Kayseri 2000.

GÜRSES, Hakan; “Kimlik Kavramı Üzerine Düşünceler”, **Birikim Dergisi**, Mayıs 1999.

GÜVENÇ ,Bozkurt; **Türk Kimliği**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

HASOL, Doğan; **Ansiklopedik Mimarlık Ansiklopedisi**, İstanbul, YEM Yayın, 7. Baskı, 1998.

İNALCIK, Halil; “Bursa: XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar”, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, İstanbul, 1993.

İNALCIK, Halil; (Seçme Eserleri-II) **Devlet-i ‘Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I, Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2009.

İNBAŞI, Mehmet; “XVI. Yüzyılda Kayseri’nin İktisadi Yapısı Ve Esnaf Teşkilatı”, **I. Kayseri Ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996)**, Kayseri 1997.

İSBİR, Eyüp G.; **Kentleşme Ve Metropoliten Alan Yönetimi**, A.İ.T.İ.A. Yayını, Ankara,1982.

KALKAN,Emir; **Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri**, Kayseri İli Özel İdare Müdürlüğü Ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları, No:4, 1988, Kayseri.

KARABAY, Haydar; **Kent Olgusu**, Kent Basımevi, İstanbul, 1980.

KARAL, Enver Ziya; **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831**, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara 1943.

KAYIN, Emel; “21. Yüzyılın Kentlerinde Küresel-Yerel İkilemi Ve İzmir”, **Ege Mimarlık Dergisi**, 2008, Sayı 64.

Kayserinin Hafızası, Mazaka Yayınları, Kayseri, 2007.

KELEŞ, Ruşen; **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**,İmge Kitabevi, 1998, Ankara.

KELEŞ, Ruşen; **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

KESKİN, Mustafa; “XIX. Yüzyılda Çarşılar, Pazarlar, Hanlar İle Mesleklerin Toplumsal Dağılımı: Kayseri Örneği”, **Geçmişteki İzleriyle Kayseri**, Mgrup Matbaacılık, 2006, Kayseri.

KILIÇ, Özgür; **Kayseri’de Ticaret Dili**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006.

KIRAY, Mübeccel; **Kentsel Bütünleşme**, Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayını, 1982, Ankara.

KURT, Suat; **Sanayileşmenin Soyo-Kültürel Değişmeye Etkisi: Kayseri Örneği**, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2006.

KÜRKÇÜOĞLU, Erol; “Kayseri’nin Türkleşmesi Ve Selçuklu Hâkimiyeti”, **II. Kayseri Ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16–17 Nisan 1998)**, Kayseri, 1998.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet; **İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler**, MEB yayınları, İstanbul 1971.

SATOĞLU, Abdullah; **Kayserililerin Ticaretteki Başarı Sırları**, Beğendik Kültür Yayınları No:12, Ankara 1995.

SUBAŞI, Muhsin İlyas; **Dünden Bugüne Kayseri**, 1998, Kayseri.

TEKELİ, İlhan; “Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”, **Kent Planlaması Konuşmaları**, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 1991, Ankara.

TEZCAN, Mahmut; **Kültür Ve Kişilik (Psikolojik Antropoloji)**, 1993, Ankara.

TUZCU, Ali; “19.yy’ın Başlarından- 20.yy’ın İlk Çeyreğine Seyyahların Gözüyle ve Konsolosluk Raporlarında Kayseri’nin İktisadi Yapısı”, **III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (6-7 Nisan 2000)**, Kayseri 2000, s.540.

TUZCU, Ali; “Kayserinin İktisadi Yapısı”, **III. Kayseri Ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (06-06/04/2000)**, Kayseri, 2001.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ahilik Maddesi, c.1, 1988, İstanbul.

UBİCİNİ, M.A., **Türkiye 1850, I .**

YAKICI, Ali, **Halk Şiirinde Türkü, Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin**, Ankara, 2007.

YEDEKÇİOĞLU, Kazım; **Kayseri Ağzı III**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 1998.

YEDEKÇİOĞLU, Kazım; **Övünmek Gibi Olmasın Ama Kayseriliyim**, İstanbul, 1972.

Yurt Ansiklopedisi

www.kayserivaliliği.gov.tr

www.tufak.org.tr

<http://kayham.erciyes.edu.tr>

www.kayseridenbiz.com

www.resim.gen.tr.

ÖZET

Kayseri’de ticari hayatın kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Türkiye’nin hiçbir yerinde insanlara şehirlerinin adıyla hitap edilmezken “Kayserili” denildiğinde, ticaretten anlayan kişilik sembolize edilir. Bu da açık göz, çıkarını düşünen, işini bilir, atılgan, ikna edici, tuttuğunu koparan anlamında kişilik özelliklerini içerir.

Biz de çalışmamızda gerek tarihi, coğrafyası ve kültürel yapısını, gerek Ahilik teşkilatlanmasının etkisi altında gelişen Kayseri esnafının ve Kayseri ticaret hayatının genel özelliklerini ve bunların Kayseri kent kimliği oluşumuna etkisini ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Ticaret, Kent Kimliği, Esnaf, Halkbilimi.

ABSTRACT

Kayseri is a city which is known with its special trade cultur. No where in Turkey people are addressed with the name of their natal city but when someone is called “Kayserili” it means someone who is well aware of trade life and this means someone who knows well his own profits . hard worker , wise and tricky.

We tried to give the trade life of Kayseri which has developed under the influence of akhism and has effected the city life of Kayseri a lot as well as the culturel life , history and geographical caracteristics of Kayseri

KEYWORDS: Kayseri , Trade , Tradesman , Folklorism

EKLER

I. MİNYATÜRLER

Esnaflar Alayı: Bakırcılar, Mücevherciler, Terziler Ve İpek Dokumacıları.
Levni, Surname.

Esnaflar Alayı: Çadircılar, Kunduracılar, Bakkallar, Manavlar, Takkeciler, Kavukçular, Yorgancılar Ve Tüccarlar.
Levni, Surname.

Esnaflar Alayı: Çiftçiler, Değirmenciler Ve Fırıncılar.

Levni, Surname.

Esnaf Alayı: Mumcular Ve Berberler.

Levni, Surname.

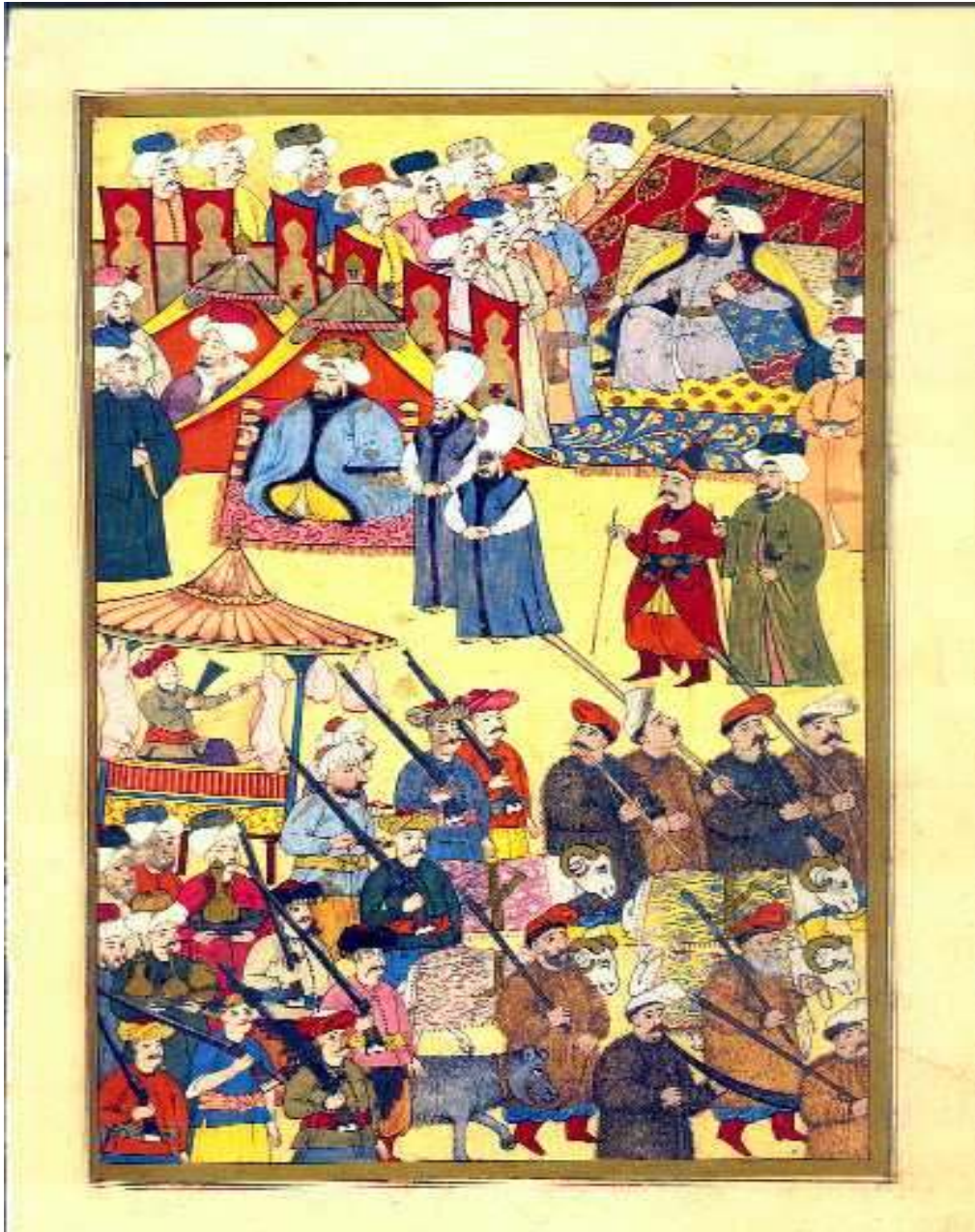
Esnaflar Alayı: İbrîşimciler, Demirciler, Gemiciler, Seraserciler, Saraçlar.
Levni, Surname.

Cüdi, Matrakçı, Bakkal, Demirci Ve Çilingir.
Levni, Surname.

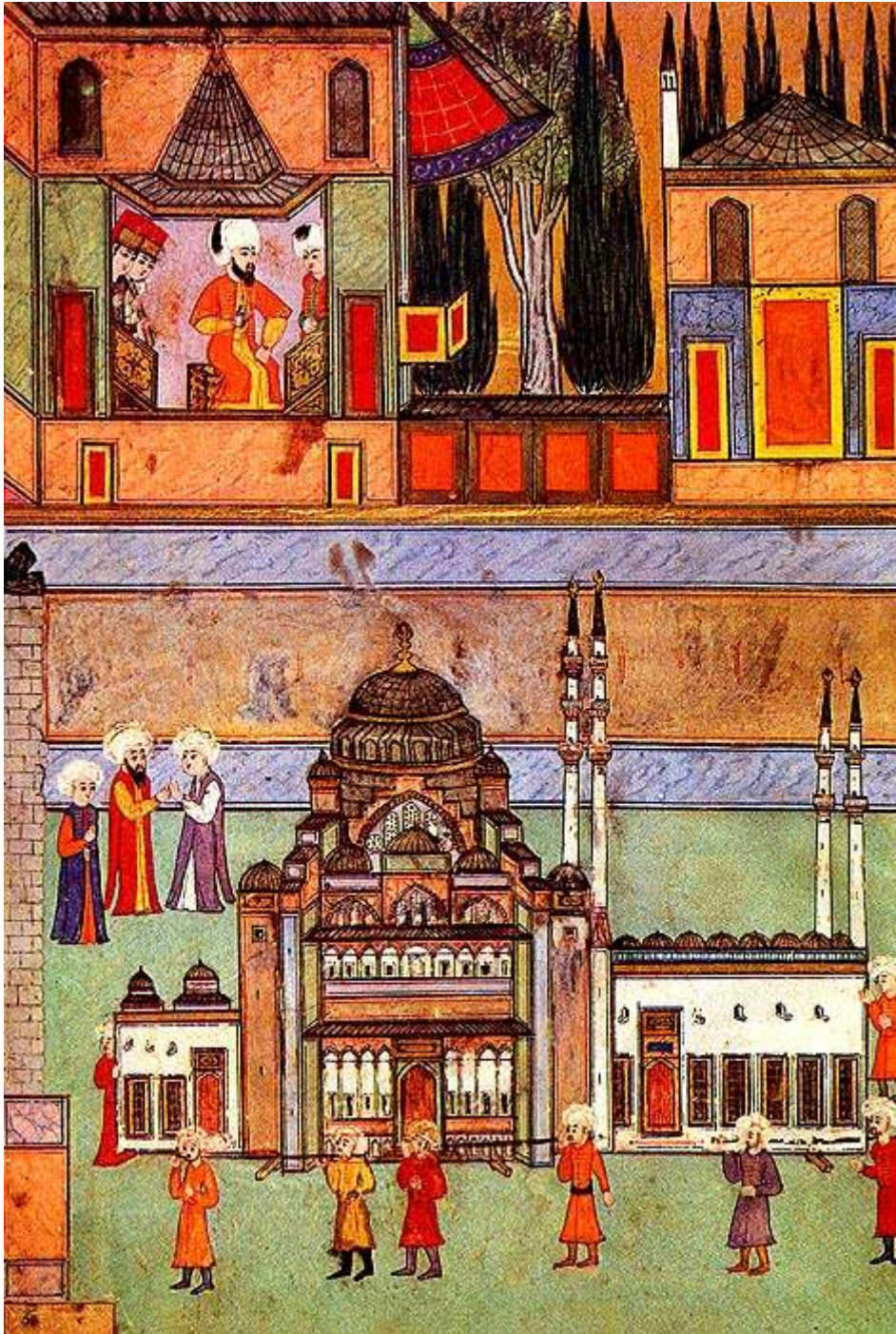

Debbağlar, Aşçı, Ekmekçi Ve Peremeci.
Levni, Surname.

Esnaf Alayı.

Levni, Surname.

Mimarlar Loncası.

Levni, Surname.

Esnaf Alayı.

Levni, Surname.

Ahilik Geleneği. Levni, Surname.

Ahiler.

II. FOTOĞRAFLAR

Kayseri Kapalı Çarşı, Kaleiçi'nden görünüm¹³⁹

¹³⁹ www.kayseridenbiz.com; www.kayserivaliligi.gov.tr; www.resim.gen.tr.

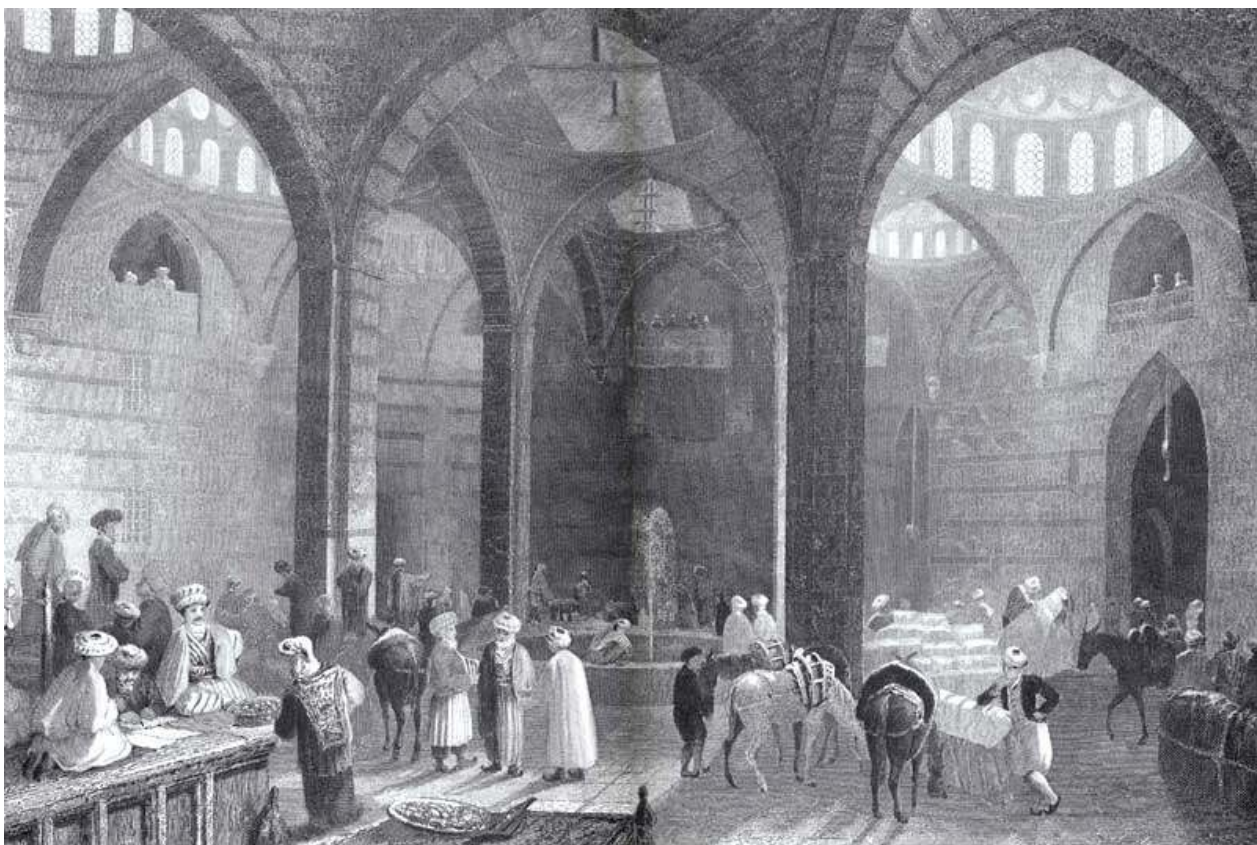

Erciyes Dağı.

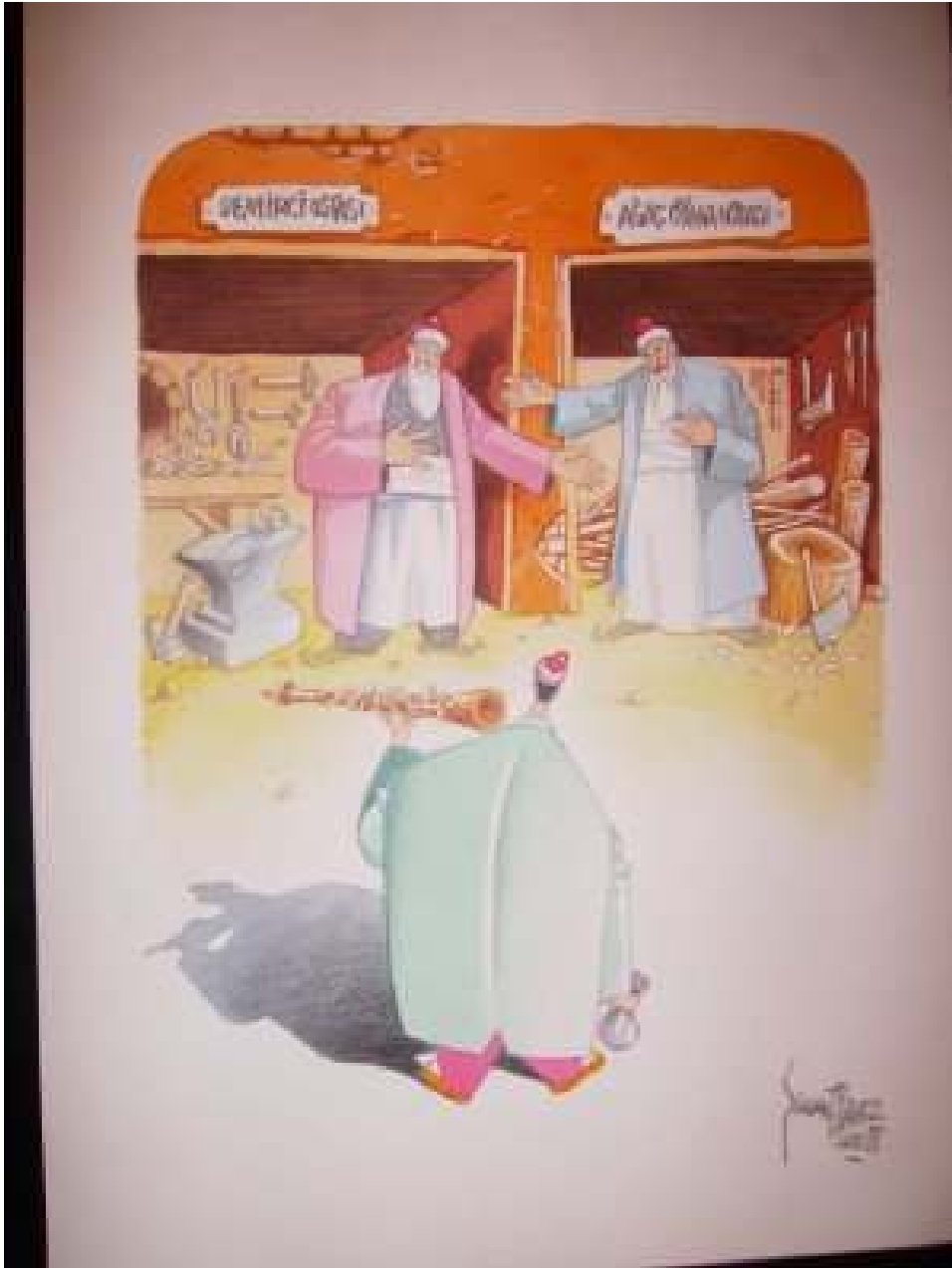
III. KARİKATÜRLER

Muammer Kotbaş'ın birincilik ödülü alan Ahilik karikatürü.

Orhan Terzioğlu'nun ikincilik ödülü alan Ahilik karikatürü.

Şevket Yalaz'ın üçüncülük ödülü alan Ahilik karikatürü.